

**Cartea
amăgirilor**

CIOBAN

CARTEA AMĂGIRILOR

Cartea amagiriilor

OPERA LUI CIORAN

SCRIERI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Pe culmile disperării
ediția întâi - 1934 / prima ediție postbelică, Humanitas - 1990
Cartea amăgirilor
1936 / 1991
Schimbarea la față a României
1936 / ediție revăzută de autor - 1990
Lacrimi și sfinți
1937 / 1991
Amurgul gândurilor
1940 / 1991
Îndreptar pătimăș
Humanitas - 1991

SCRIERI ÎN LIMBA FRANCEZĂ

Précis de décomposition	Tratat de descompunere
Gallimard - 1949	Humanitas - 1992
Syllogismes de l'amertume - 1952	Silogisme amărăciunii - 1992
La Tentation d'exister - 1956	Ispita de a exista - 1992
Histoire et utopie - 1960	Istorie și utopie - 1992
La Chute dans le temps - 1964	Căderea în timp - 1994
Le Mauvais démiurge - 1969	Demiurgul cel rău - 1995
De l'inconvénient d'être né - 1973	Despre neajunsul de a te fi născut - 1995
Ecartèlement - 1979	Sfârtecare - 1995
Exercices d'admiration - 1986	Exerciții de admirație - 1993
Aveux et anathèmes - 1987	Mărturisiri și anateme - 1994
Mon Pays - 1996	Țara mea Humanitas - 1996
Cahiers - 1997	Caiete (3 vol.) - 1999-2000

PUBLICISTICĂ, CORESPONDENȚĂ, CONVORBIRI

Singurătate și destin
Humanitas — 1992
Convorbiri
Humanitas — 1993
Scrisori către cei de-acasă
Humanitas — 1995

CIORAN

Cartea amăgirilor

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cartea amăgirilor

Coperta seriei

IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale României

CIORAN, EMIL

Cartea amăgirilor / Cioran. — București: Humanitas, 2007

ISBN 978-973-50-1658-6

821.135.1-4

© HUMANITAS, 1992, 2006

EDITURA HUMANITAS

Piata Presei Libere I, 013701 București, România

tel. 021/3171819 fax 021/31718 24

www.humanitas.ro

Comenzi CARTE PRIN POSTĂ: tel. 021/311 23 30, fax 021/313 50 35,

C.P.C.E. — CP 14, București

e-mail: cpp@humanitas.ro

www.librariilehumanitas.ro

Emil Cioran

EXTAZ MUZICAL — Simt cum îmi pierd materia, cum cad rezistențele fizice și cum mă topesc armoniile și ascensiunile unor melodii interioare. O senzație difuză, un sentiment inefabil mă reduc la o sumă nedeterminată de vibrații, de rezonanțe intime și de sonorități învăluitoare.

Tot ce am crezut în mine individualizat, izolat într-o singurătate materială, fixat într-o consistență fizică și determinat într-o structură rigidă, pare a se fi rezolvat într-un ritm de o seducătoare fascinație și de o fluiditate insesizabilă. Cum aş putea prin cuvinte să descriu cum cresc melodiile, cum vibrează tot corpul, integrat într-o universalitate de vibrații, evoluând în sinuozități atrăgătoare, cu farmec de irealitate aeriană? Am pierdut în momentele de muzicalizare interioară atracția înspre materialități grele, am pierdut substanța minerală, acea împietrire care mă lega de o fatalitate cosmică, pentru a mă avânta în spațiul cu miraje, fără a avea conștiința iluziei lor, și cu visuri, fără să mă doară irealitatea lor. Și nimeni nu va înțelege vraja irezistibilă a melodiilor interioare, nimeni nu va simți exaltarea și beatitudinea, dacă nu se va bucura de această irealitate, dacă nu va iubi visul mai mult decât o evidență. Starea muzicală nu este o iluzie, fiindcă nici o iluzie nu poate da o certitudine de o așa amploare, și nici o senzație organică — de absolut, de trăire incomparabilă, semnificativă prin sine și expresivă în esența sa. În aceste clipe când răsuni în spațiu și când spațiul răsună în tine, în aceste momente de torent sonor, de posesie integrală a lumii, nu pot să mă întreb decât pentru ce întreagă această lume nu sunt

eu? Nimeni n-a încer-cat cu intensitate, cu o nebună și cu o incomparabilă intensitate, sentimentul muzical al existenței, dacă n-a avut dorința acestei absolute exclusivități, dacă n-a fost de un iremediabil imperialism metafizic, când ar dori spargerea oricăror granițe care separă lumea de eu. Starea muzicală asociază, în individ,egoismul absolut cu cea mai înaltă generozitate. Vrei să fii numai tu, dar nu pentru un orgoliu meschin, ci pentru o voință su-premă de unitate, pentru spargerea barierelor individu-ației, nu în sensul de dispariție a individului, ci de dis-pariție a condițiilor limitative impuse de existența aces-tei lumi. Cine n-a avut senzația dispariției lumii, ca realitate limitativă, obiectivă și detașată, cine n-a avut senzația unei absorbiri a acestei lumi în elanurile lui muzicale, trepidația și vibrația lui, acela nu va înțelege niciodată semnificația acelei trăiri în care totul se redu-ce la o universalitate sonoră, continuă, ascensională, cu evoluții spre înălțimi, într-un haos plăcut. Și ce este starea muzicală decât un haos plăcut, ale cărui amețeli sunt beatitudini și ale cărui undulații sunt încântări?

Vreau să trăiesc numai pentru aceste clipe când simt toată existența o melodie, când toate rănilile ființei mele, toate însângerrările lăuntrice, toate lacrimile nevărsate și toate presimțirile de fericire pe care le-am avut sub ceruri de vară, cu eternități de azur,s-au adunat și s-au topit convergență de sunete, într-un avânt melodios și caldă și sonoră comuniune universală.

Mă încântă și mă omoară de bucurie misterul muzi-cal care zace în mine,care își aruncă reflexe în undula-țiile melodioase, care mă destramă și îmi reduce sub-stanța la ritm pur. Am pierdut substanțialitatea, acel ireductibil care-mi dădea proeminență și contur, care mă făcea să mă cutremur în fața lumii, simțindu-mă abandonat și părăsit, într-o singurătate de moarte, și

am ajuns la o dulce și ritmică imaterialitate, când n-are nici un rost să-mi mai caut eul, fiindcă melodizarea mea, convertirea în melodie, în ritm pur m-a scos din relativitățile obișnuite ale vieții.

Voința mea cea mare, voința mea persistentă, intimă, consumatoare și epuizantă, ar fi să nu mă reîntorc niciodată din stările muzicale, să trăiesc exaltat, vrăjit și înnebunit beție de melodii, într-o ebrietate de sonorități divine, să fiu eu însumi o muzică de sfere, o explozie de vibrații, un cântec cosmic, o înălțare spirale de rezo-nanțe. Cântecul tristeții încetează a mai fi dureroase în această beție și lacrimile devin arzătoare ca în momen-tul supremelor revelații mistice. Cum de pot uita lacri-mile interne ale acestor beatitudini? Ar trebui să mor, pentru a nu mai reveni niciodată la alte stări. În ocea-nul meu lăuntric picură tot atâtea lacrimi câte vibrații mi-au imaterializat ființa. Dacă aș muri acum, aș fi omul cel mai fericit. Am suferit prea mult pentru a nu avea unele fericiri insuportabile. Și fericirea mea este atât de cutremurată, atât de năpădită de văpăi, străbă-tută de vârtejuri, de seninătăți, de transparențe și de deznădejdi, încât, adunate toate în avânturi melodice, mă încântă într-o beatitudine de o bestială intensitate și de o demonică unicitate. Nu poți trăi până în rădă-cini sentimentul muzical al existenței, dacă nu poți su-porta acest tremur inexprimabil, de o ciudată adânci-me, nervos, încordat și paroxist. Să tremuri până acolo, până unde totul devine extaz. Și acea stare nu e muzi-cală dacă nu e extatică.

Extazul muzical este o revenire la identitate, la origi-nar, la rădăcinile primare ale existenței. În el rămâne numai ritmul pur al existenței, curentul immanent și or-ganic al vieții. *Aud* viața. De aici încep toate revelațiile.

— Numai în muzică și în iubire există bucuria de a muri, străfulgerarea de voluptate când simți că mori deoarece nu mai poți suporta vibrațiile interne. Și te bucură gândul unei morți subite, care te-ar scuti să mai supraviețuiești acelor momente. Bucuria de a muri, care n-are nici o legătură cu ideea și conștiința obsedantă a morții, se naște în marile experiențe de unicat-te, când simți perfect cum acea stare nu se va mai reîn-toarce niciodată. În muzică și-n iubire sunt numai sen-zații unice; cu toată ființa îți dai seama că ele nu se vor mai putea reîntoarce și regreti din tot sufletul viața de fiecare zi la care vei reveni după ele. Ce voluptate admi-rabilă este aceea care se naște la gândul că ai putea muri în asemenea clipe, *că prin acest fapt n-ai pierdut clipa*. Căci este o pierdere infinit mai mare, în reîntoar-cerea la existența zilnică după asemenea clipe, decât stingerea definitivă. Regretul de a nu muri în culmile stării muzicale și ale celei erotice ne învață cât avem de pierdut *trăind*. În momentul în care am concepe rever-sibilitatea stării muzicale și erotice, când ne-am pă-trunde organic de ideea unei posibilități de retrăire și când unicitatea ne-ar părea o simplă iluzie, n-am mai putea vorbi de bucuria de a muri, ci am reveni la senti-mentul imanenței morții în viață, care nu face din aceasta decât un drum spre moarte. Ar trebui să culti-văm stările unice, stările pe care nu le mai putem con-cepe și simți ca reversibile, pentru a ne găsi o moarte în voluptăți.

Muzica și iubirea nu pot învinge moartea, fiindcă este, în esenta lor, tendința de apropiere de moarte, cu cât câștigă în intensitate. Ele pot fi considerate ca arme împotriva morții numai în fazele minore. O muzică liniș-tită și o iubire calmă constituie mijloace de luptă împo-triva ei. Nu există o înrudire între iubire și moarte, pre-cum nu există nici o înrudire între muzică și moarte, ci relația între ele se stabilește printr-un *salt*;

care poate să fie numai o *impresie*, dar care, interior, nu are mai puțin semnificația unui salt. Saltul erotic și saltul mu-zical în moarte! Întâiul te aruncă din cauza unei pleni-tudini insuportabile, iar al doilea din cauza unor vibra-ții totale, ce sfarmă rezistențele individuației. Faptul că s-au găsit oameni care să se sinucidă din cauza imposi-bilității de a mai suporta nebuniile iubirii reabilitează genul uman, precum îl reabilitează nebuniile pe care le încearcă omul în trăirea muzicală. Este un criminal acel ce nu înțelege și nu simte muzica, întocmai ca acel ce nu simte că ar putea face crime în astfel de momen-te.

Toate stările n-au valoare și nu exprimă o adâncime extraordinară decât întru cât duc la regretul de a nu muri. Sentimentul cel mai profund de viață l-ar atinge acela care, în fiecare moment, ar simți cum moare din cauza stărilor lui. Deși pentru toți moartea începe deodată cu viața, nu toți au sentimentul că mor în fiecare clipă.

Să realizezi încontinuu un salt muzical și un salt erotic în moarte! Sau acest salt să derive din singurătatea ta, care să fie singurătatea ființei, singurătatea ultimă. Cum de mai pot exista *alte* singurătăți decât aceste singurătăți, și cum de mai pot exista alte tristeți decât aceste tristeți? Ce-ar fi bucuriile mele fără tristețile mele și ce-ar fi lacrimile mele fără tristețile și fără bucuriile mele? Și cântul meu, ce-ar fi fără prăpăstiile mele și misiunea mea, fără deznădejdea mea?

— Blestemată fie clipa în care viața a început să ia o formă și să se individueze; căci de atunci a început sin-gurătatea ființei și durerea de a fi numai tu, de a fi pă-răsit. Viața a voit să se afirme prin individuație; uneori a reușit, și atunci a ajuns la imperialism, iar alteori n-a reușit, și atunci a ajuns la singurătate, deși pentru o viziune mai adâncă imperialismul nu este

decât o for-mă prin care ființa fuge de singurătate. Aduni, cucereș-ti, câștigi și lupti pentru a fugi de tine, pentru a-ți în-vinge întristarea de a nu exista, în mod real, decât tu însuși. Căci singurătatea este o probă pentru realitatea ființei tale, iar nu pentru realitatea vieții în genere. Sen-timentul de singurătate crește cu atât mai mult cu cât crește sentimentul de irealitate a vieții. De când viața a vrut să fie mai mult decât simplă potențialitate și s-a actualizat în indivizi, de atunci s-a născut teama de uni-citate și frica de a fi singur, iar dorința ființei individu-ale de a depăși acest blestemat proces nu exprimă de-cât fuga de singurătate, de singurătatea metafizică, în care te simți părăsit nu numai în câteva elemente, ci organic și esențial, în natura ta. De aceea, singurătatea încetează a mai fi un atribut al ființei numai când această ființă încetează de a mai fi.

DESPRE FERICIREA DE A NU FI SFÂNT — O îndelungată durere nu te poate face decât imbecil sau sfânt. Pentru nimeni însă nu este o problemă elementul prim al alternativei, fiindcă nimeni nu se poate teme și ni-meni nu se poate bucura de o eventuală imbecilizare, de o paralizare a tuturor simțurilor dintr-o prea mare durere. Nu te temi și nu te bucuri de o astfel de stare, deoarece știi că în ea fiind excluse luciditățile, o compa-rație cu stările anterioare nu e posibilă, precum nu e posibilă nici o infiorare pentru destinul tău. Dar de câte infiorări nu este cuprins sufletul unui om la gândul că ar putea deveni sfânt și câte temeri adânci nu-l năpă-desc la presimțirea obscură a sfințeniei în care-l va arunca durerea? Nimeni nu vrea să moară în imbecili-tate, precum nimeni nu vrea să trăiască în sfințenie. Dar când devii sfânt, fără să vrei îți faci din destin o misiune și dintr-o fatalitate un scop.

Presimțirile și treptele sfințeniei sunt groaznice, nu sfințenia în sine. Ele provoacă înfiorări inexplicabile, care sunt cu atât mai mari cu cât apar în tinerețe. Atunci te doare gândul că viața se va opri în tine înainte de a muri, că ea se va opri în tine pe culmile supremelor lucidități, când vei vedea totul atât de clar, încât întunericul însuși va străluci până la orbire. Este atâta renunțare în sfințenie, încât tinerețea unui om, oricât ar fi de îndurerată, nu se poate împăca să trăiască fără surprizele plăcute ale mediocrității. Că vei ajunge la un moment dat când nu vei mai putea fi mediocru în nici un fel, stare în care nu mai ai nici o legătură cu viața, nu poți avea decât regrete, și te chinuie gândul că în starea de sfințenie nu vei mai avea nici *regretul* vieții pe care ai pierdut-o și nici speranțe pentru a avea dez-nădejdi.

Teama de a deveni sfânt...

Cum să nu te temi de sfințenie, când din tine credea să iasă numai foc, numai elanuri barbare și explozii, să crească visuri de exaltare nemărginită, iar locul lor observi stagnări lăuntrice, opriri ale cursului vieții, care te impresionează cu semnificația lor solemnă. Căci există ceva solemn în aceste liniști vitale aceste încetări organice, simptome tulburătoare ale sfințeniei, stări în-fiorătoare de presfințenie.

N-ați simțit cum în voi s-a oprit la un moment dat viața și nu v-a durut niciodată *tăcerea* vieții?

N-ați simțit cum instinctele se topesc și cum se retrag, ca într-un reflux definitiv? Și n-ați simțit în acest reflux singurătatea de a vă fi părăsit viața?

Sfințenia este acea stare în care omul continuă a trăi după ce viața s-a retras din el, ca o apă dintr-o mare. Și de aceea, sufletul unui sfânt seamănă unei mări pără-site, în care încape orice. Omului îi este dat să treacă de la bucuria de a *auzi* viața la tristețea de a o simți oprindu-se. Este pus atunci în fața problemei de a

Regretul de a nu fi viața pură, adică regretul de a nu fi viața din mine un cântec, un elan și o vibrație, de a nu fi o aspirație pură până la iluzie și caldă până la mângâiere, de a nu fi o beatitudine, un extaz, o moarte de lumină.

Aș fi vrut ca viața să circule în mine cu o plenitudine insuportabilă, cu evoluțiile ei anonime de dinaintea individuației, cu dorințele exclusive ale vieții de a fi numai ea și cu dorința vieții de a fi paralelă morții. O astfel de viață să fi palpitat în mine, încât ascensiunea ei să fi fost o iradiere, o explozie de raze și o nebunie de vibrații. Totul să se fi integrat în acest triumf al ființei și totul să nu fi fost decât o muzică, o orgie sonoră, atră-gătoare și încântătoare până la a fi insuportabilă. Să fi fost iresponsabil de viața care curge mine, și prin mine să fi vorbit viața.

— Nu există un mijloc mai eficace de a suporta durerea ca bătaia și autotortura. Te subminează durerea, te prăbușește și te scufundă? Lovește-te, pălmuește-te, biciuiește-te până la dureri mari și îngrozitoare. În acest fel n-o vei înfrânge, dar o vei suporta și vei scoate din ea infinit mai mult decât dintr-o acceptare mediocră. Pune-ți carnea la bătai, arde-o să iasă foc din ea, încor-dează-ți nervii și-ți strânge pumnii ca pentru a dă-râma totul, ca pentru a cuprinde soarele și a alunga stelele. Sângele să te străbată în curenți calzi, năprasnici și ar-zători, să te fure viziuni roșii și să te amețească un nimb de raze răsărit din tremurul cărnii, al nervilor și al sângelui. Să ardă tot în tine, pentru ca să nu devii blând și căldicel din cauza durerii. Încă n-a venit timpul în care bătaile, autotorturile și chinurile proprii să fi dat tot ceea ce ele pot da, deoarece oamenii încă nu cu-nosc metoda prin care din suferință se poate scoate foc.

Când simți cum suferința te domină și ți se insinuează în toată ființa ca pentru a te paraliza, cum crește în tine și-ți oprește viața în loc, utilizează tot ce ai, pentru a arde totul în tine, pentru a-ți dinamiza organismul, pentru a-l înnebuni în exaltare și a-l ameți în viziuni fascinatoare. Cu unghiile în carne și cu biciul pe tine; cu fața schimonosită ca pentru a plesni, cu ochii încruntați ca-ntr-un moment de groază, cu priviri rătăcite, roșu și palid, încearcă să oprești procesul de prăbușire, să eviți înecul moral și paralizarea organică. Excită toate organele, îmbată-le în dureri noi și învinge atracția spre întuneric din suferință, cu suferințe și mai mari. Un bici poate să scoată dintr-o moarte mai multă viață decât nu știi câte voluptăți. Lovește în carne până va începe să vibreze. Fii sigur că după aceasta vei avea mai puține regrete și mai puține deznădejdi.

Nu uita să te încordezi până la ultima intensitate. Căci numai așa durerea nu te va lichida înainte de vreme. Încordarea să fie atât de mare, încât să ți se încleș-teze fălcile, să ți se fixeze limba, să ți se adune creierul până acolo, încât să nu știi dacă ceea ce faci este tăcere sau urlet. Durerea nu poate fi învinsă decât prin noi dureri. Ceea ce înseamnă că niciodată o mare durere nu poate fi depășită în mod real și efectiv, ci o putem numai integra sau stratifica în ființa noastră.

Să scoți din tine prin bătai: fulgere, fum și praf, și urile, deznădejtile, tristețile să răsară din tine ca fulgerele, ca fumul și ca praful.

Unii au făcut aceasta pentru împărăția cerurilor și pentru a evita un infern; alții o fac numai pentru a nu-i înghiți acest infern și, în fine, o altă categorie numai pentru a nu-i înghiți infernul lor propriu.

O astfel de biciuire se deosebește esențial de auto-flagelările ascetice. Ascetul se biciuiește pentru a scăpa de tentațiile vieții; iar noi, ca să scăpăm de tentațiile morții. Unii o fac pentru renunțare; alții,

împotriva re-nunțării. Nu mi se pare nici eroic și nici dramatic să lupti ca să înfrângi viața din tine, să omori instinctele ca să clădești spiritul pe aceste ruine. Autotortura ca o luptă împotriva vieții este ceva criminal; de aici caracterul inuman al oricărei asceze. Dar să te torturezi, să te biciuiești și să însângerezi pentru a învinge o boală și a stăpâni o durere înseamnă a te sfâșia pentru a trăi. Și toate sfâșierile organice n-au valoare, decât dacă prin ele ai reușit să amâni moartea. Celor care suferă nu le mai rămâne decât ofensiva împotriva lor. Voi toți, care suferiți, nu mai așteptați mângâieri, fiindcă nici nu vin și nici nu v-ar ajuta; nu mai așteptați vindecări, iluzii și speranțe; nu așteptați nici moartea, fiindcă ea vine totdeauna prea târziu la oamenii care suferă, ci sfâșiați-vă, torturați-vă, loviți în carne până la sânge, pentru ca putregaiul din voi să devină flacăra, iar carnea să vibreze ca nervii și totul, ca-ntr-o halucinație, să devină un incendiu total al ființei, să ardeți, fraților, până când durerile se vor stinge în voi asemenea scânteilor!

Nu se poate atenua și nici nu se poate înfrânge suferința prin concentrare intelectuală. Cum o să te poți concentra asupra unei probleme impersonale, când suferința te cheamă în fiecare clipă la actualitatea ta personală, la existența ta concretă și individuală? Nu există o salvare prin gând. Și nu există, și din motivul că îți pare inutil să te gândești la orice altceva decât la suferința ta, pe care gândul numai ți-o adâncește, ajungând la *esența* suferinței. Aceia care susțin că s-au eliberat de chinuri prin preocupări obiective n-au cunoscut durerea adevărată, ci numai niște trecătoare neliniști spirituale, care n-au avut nici o adâncime și nici o bază organică. Toate incertitudinile legate de vârstă, care dau individului o senzație de neliniște provizorie, n-au nici o valoare. Totul este să ai sentimentul ireparabilului în esența și pe întreaga sferă

a vieții tale. — Gândul lim-pezește alte gânduri, dar nu limpezește suferințele. Căci pentru aceasta nu există explicații; sau dacă exis-tă, ele nu dovedesc nimic și nu le fac cu nimic mai su-portabile. Filozofia este expresia neliniștii oamenilor im-personali. De aceea ea oferă atât de puțin pentru înțele-gerea trăirilor totale, dramatice și ultime. Pentru cei care, fără să vrea, au depășit viața, filozofia e prea puțin. Nici un gând n-a suprimat o durere și nici o idee n-a alungat frica de moarte. De aceea, lasă gândurile și în-cepe teroarea împotriva ta însuși, cu furie și cu o exal-tare disperată. Căci ideile n-au salvat și nici n-au pră-bușit pe nimeni. Din centrul ființei tale, din zona din care ești iresponsabil, fiindcă e prea adâncă, izbucnește într-o explozie feroce, scoate atâta energie din intuneri-cul tău încât să nu mai rămână decât lumină. Și în demonia aceasta, să se nască în tine mândria de-a nu mai avea idei, ci numai clocot, obsesii și nebunie. Să fii atât de frenetic, încât vorbele tale să ardă, și expresiile tale să fie atât de limpezi, încât să semene transparenței arzătoare a lacrimilor. Aruncă peste neliniștea ta teroarea ta și fă ca în acest fel totul să tremure într-un apocalips intern, zguduitor și dramatic. Aducându-ți întreg organismul la un nivel atât de ridicat și la o vibrație atât de mare, ritmul intens și accelerat înghite durerea în încordările lui, o topește și o integrează în evoluțiile lui, astfel că o mare nebunie ne scapă temporar de o mare durere.

Lumea nu s-a convins nici acum că nu există decât metode brutale de luptă împotriva durerii, că în acest domeniu este necesar un radicalism dus până la bestialitate. Dar oare suferința nu este un fapt bestial?

Suferințele sunt inadmisibile, și cu toate acestea sunt legate de viață mai mult decât bucuriile. Cine are regre-tul unei purități vitale nu poate să nu se sperie

de aces-te pete care sunt suferințele și care se întind pe sfera vieții pentru a o întuneca.

— Oare după mine mai are rost să mai sufere cineva? Mai pot exista neliniști după neliniștile mele și dureri după durerile mele? Sunt oameni născuți pentru a suporta durerile celor care nu suferă. Demonia vieții toarnă în ei toate otrăvurile pe care ceilalți nu le cunosc, toate suferințele pe care ceilalți nu le-au încercat și toate disperările pe care ceilalți nu le-au bănuț. Dacă ar putea aceștia, printr-un miracol, să distribuie otrăvurile, durerile și disperările lor, ar fi destul ca să facă insuportabilă existența celorlalți oameni. Căci oamenii nu cunosc decăt durerile aproximative, durerile din afară, care sunt inexistente pe lângă durerile legate de individuație, de structura existenței întrucât aceasta este individuală Numai acele dureri sunt fecunde și du-rabile, care izvorăsc din centrul existenței tale, care ira-diază într-o existență și cresc imanent în esența acestei existențe. Sunt dureri care ar trebui să oprească istoria în loc, precum sunt oameni după care istoria nu mai are absolut nici un sens.Și mă întreb: existența mea nu face inutilă existența mai departe a acestei lumi?

Nu trebuie să ne doară vremelnicia lucrurilor pământești sau inexistența lucrurilor cerești. Că totul este supus pieirii, că toate sunt deșarte și trecătoare, că totul n-are absolut nici o valoare și nici o consistență, poți avea numai regrete... Dar nu poți avea numai regrete când te gândești cum, într-o existență atât de redusă în timp și atât de limitată în spațiu, pot încăpea atâtea dureri, se pot consuma atâtea tragedii și se pot naște atâtea disperări. Dacă existența individuală este disparentă până la iluzie, pentru ce atunci atâtea tristeți, atâtea renunțări și atâtea lacrimi? În fața acestei nedumeriri crescute până la deznădejde, ești silit să accepți

iraționalitatea vieții fără să poți gândi mai departe. Și nici n-are rost să gândești mai departe, fiindcă nu există nici o explicație. Totul este atât de inexplicabil, încât mă doare inutilitatea ideilor. Nimicnicia acestei lumi, în care durerea se afirmă ca realitate, transformă negativitatea în lege. Cu cât existența lumii pare mai iluzorie, cu atât devine mai reală suferința ca o compensație. Nu există scăpare de suferință atât cât trăiești; dar moartea nu e o soluție, deoarece ea, rezolvând totul, nu rezolvă totuși nimic. Nu se poate găsi lumii nici o explicare și nici o justificare. Vremelnicia, nimicnicia și zădărnicia ei să ne doară cel mai puțin, precum tot așa de puțin să ne doară că viața ne este dată ca să murim. Dar să ne doară faptul că într-o astfel de viață trebuie să *știm*, în fiecare clipă, că vom muri. Când n-ai avea conștiința morții, viața, dacă n-ar fi un deliciu, în nici un caz n-ar fi o povară. Și orice viață infectată de teama de moarte este o povară. Îți dai atunci seama și te îngrozești că existență, atât de redusă în timp și atât de limitată în spațiu, pot să încapă temeri atât de adânci și atât de periculoase. De ce omului și s-a dat viața ca să se teamă de moarte și de ce viața este atât de impură în om? De ce trăim ca să știm că murim?

Văd în om un *tremur al individuației*: nesiguranța și teama vieții rămase singură prin individualizare, o nesiguranță și o teamă a vieții care s-a însingurat de atâtea ori realizându-se în indivizi.

— Ce mare e bucuria de a fi învins pentru o clipă tristețea, de a mă simți gol până la imaterialitate, dar nu de un gol amețitor și halucinant, ci de un gol ce mă înalță, ce mă avântă și care mă face atât de ușor, pe cât de greu m-au făcut tristețile.

Trebuie stabilite metodele unei noi asceze, care să nu ne zboare spre Dumnezeu, ci spre propriile înălțimi

de care ne-au îndepărtat adâncimile tristeților noastre. Este absurd să renunți la mâncare; dar este tot atât de absurd să elimini experiența temporală a foamei, cu vo-luptățile și imaterialitățile ei. Ca în extazul muzical, te apucă o emoție a înălțimilor, o bucurie de a nu mai exista decât avântul și exaltarea ta. Dar pe când în ex-tazul muzical o plenitudine internă crește ca un flux lăuntric, în foame un gol te dilată din lipsă de substan-ță și de rezistență, te avântă, nu cu conținuturi, ci cu spasme, cu încordări nervoase, într-un elan absurd și nedefinibil. Dacă tristețea te atrage înspre pământ, în-spre un elementar material, obscur și adânc, imateriali-tatea foamei te aruncă într-un arbitrar total, într-o fan-tezie și un joc fascinator de planuri, de o iresponsabili-tate încântătoare. Ce plăcere să poți fi atât de sus, în-cât să nu mai poți gândi nimic; ce voluptăți rare să poți uita totul într-o beție pe culmi și ce farmec să te păără-sească durerile în aceste ascensiuni. Aici încep bucurii-le oamenilor triști: când nu mai sunt ei, când și-au ui-tat tristețile. Întreg tremurul individuației pare a fi tre-cut, din neliniștile și torturile sale, la un tremur extatic, cu fioruri și voluptăți, la o altă nebunie a individuației, ale cărei bucurii nu vor face decât să înrădăcineze mai adânc tristețile.

O foame încordată, cu exaltări și viziuni, iată ce nu-și poate refuza un om trist ca deliciu temporal, o foame prin care să poți învinge atracția materială, o foame care să-ți producă plăceri de zbor, plăceri aeriene, sin-gurătăți ușoare și planante, singurătăți de zbor. Trebuie încercate toate căile pentru a nu cădea înfrânți de du-rere, tristețe și boală. Și lupta noastră împotriva lor să fie eroismul nostru.

— Să ne bucurăm că în confuzie putem fi totali, că putem fi totali, că putem să ne actualizăm într-un mo-ment toate planurile spirituale și toate divergențele.

Stările de admirabilă confuzie internă, care nu implică absolut deloc confuzia în idei, sunt mai aproape de cen-trul nostru subiectiv decât toată diferențierea de pla-nuri în care trăim normal. De ce să fiu acum trist,acum vesel, rând pe rând îndurerat, bucuros, disperat sau exaltat? De ce să trăiesc în fragmente de timp, frag-mente de trăiri, când printr-un efort nebun aş putea în fiecare clipă să fiu *tot*, să fiu actual prin toate realitățile și posibilitățile mele? Este voluptuoasă confuzia aceas-ta care amestecă tristețea cu bucuria și este cu atât mai voluptuoasă, cu cât este o confuzie de lacrimi. Să te schimonosești de durerile și de plăcerile care cresc în același moment și să ai înmărmurirea de a nu înțelege nimic din aceste lucruri, pe care să le savurezi într-un elan pervers și într-un tremur total.Și această confuzie se deosebește de acel gen de trăire totală în care adân-cimea te duce până la esența unui fenomen, cum ar fi pătrunderea în esența suferinței universale, și se deo-sebește prin topirea, într-o convergență inexplicabilă, a diversității și a structurii noastre multipolare. Este una din bucuriile vieții această admirabilă confuzie, dar este în primul rând o bucurie a oamenilor triști. Cum să nu te simți total în acest extaz al bucuriei și al tristeții? Îți vine atunci să arunci din tine bucăți, să azvârli organe-le care vibrează, să te avânți în confuzia generală și, mândru că în tine confuzia universală s-a realizat până la paroxism, nimic să nu te mai oprească în avântul haotic de a vibra și de a clocoti într-o fierbere totală.

— Nenorocirea omului este că nu se poate defini în raport cu ceva, că el n-are în existență un punct stabil și un centru de determinare. Oscilația lui între viață și spirit îl face să le piardă și pe acestea și să devină astfel un nimic care dorește existența. Animalul acesta indi-rect *dorește* spiritul și *regretă* viața.Omul nu-și

poate găsi nici un echilibru în lume, fiindcă echilibrul nu se câștigă negând viața, deja trăind. Acest nimic ce dorește existența este rezultatul unei negații a vieții. De aceea, omul are privilegiul de a putea muri oricând, de a re-nunța la iluzia de viață din el. Nu este revelatoare pentru esența omului pornirea spre decadență? Cea mai mare parte din oameni decad; numai puțini se înalță. Și nimic nu este mai întristător decât să vezi cum decad oamenii. Căci nu te întristează numai faptul că în destinul lor poți vedea viitorul tău, ci te întristează în-deosebi prezența continuă a unui putregai în esența omului.

Întreg procesul lui de decadență nu este decât o suc-cisivă detașare de existență; dar nu o detașare prin transcendență, prin sublim sau prin renunțare, ci prin-tr-o fatalitate asemănătoare cu aceea care aruncă la pământ un fruct putred dintr-un pom. Orice decadență este o deficiență în existență și o pierdere de existență, încât singurătatea omului este în același timp o singu-rătate a nimicului și o singurătate a firii.

Când te gândești mult asupra omului, asupra condiției lui particulare în lume, te apucă o nemărginită amărăciune. Să-ți dai seama în fiecare clipă că tot ceea ce faci tu este fructul condiției tale particulare; că toate gesturile absurde, sublime, riscate sau grotești, toate gândurile, tristețile, bucuriile și prăbușirile, toate elanurile și toate înfrângerile sunt rezultate numai din forma ta particulară de existență, că dacă ai fi fost orice altceva decât om nu le-ai fi făcut, să ai în fiecare clipă în conștiință această particularitate a condiției, să te obsedeze absurdul formei umane de existență — în-seamnă a te dezgusta de fenomenul uman în așa măsură, încât dorești să devii orice, numai om nu. Obsesia de fiecare clipă a absurdului uman face de două ori existența insuportabilă: ca viață concepută biologic și ca viață deviată în formă umană. Această

formă este un paradox în lume. Și oamenii au plătit scump paradoxul formei lor de existență, l-au plătit cu prea multe suferințe, cu inadmisibile suferințe într-o lume, ea însăși, inadmisibilă.

— Este atât de greu să treci peste lipsa de nădejde din suferință, încât nu poți privi cu dispreț iluzia creștinilor de a-și fi atenuat suferințele lor prin comparația continuă cu suferințele lui Isus. Dar ce poți face, când n-ai găsit nici un mijloc de a nu fi singur în durere? Și apoi, când ai memoria atâtor suferințe trecute și sentimentul atâtor dureri viitoare, chinurile cărui om ți-ar putea îndulci amarul chinurilor proprii? Isus n-a suferit pentru toți oamenii; căci dac-ar fi suferit atât de mult pe cât se spune, după el n-ar fi trebuit să mai existe dureri. Or, se pare că toți oamenii care au venit după Isus, fără să fie salvați prin suferința lui, n-au făcut, prin chinuri, decât să adauge contribuția lor la infinitul suferinței umane, pe care Cristos nu l-a putut realiza. Într-adevăr, puțin a avut de suferit Isus, pentru ca noi să mai avem atâta de îndurat. Dacă ar fi suferit în natura lui divină, după el n-ar mai fi putut exista suferințe. Dar Isus n-a suferit decât ca om — și astfel suferința lui n-a putut răscumpăra decât atât de puțin, deși a mângâiat pe mulți, fără să poată mângâia însă *pe cei mai singuri*. Aceștia nu și-au găsit mângâierea decât în propriul lor chin și nu și-au găsit liniștea decât în suferințe și mai mari. Isus n-a venit pentru cei mai singuri, ci numai pentru cei singuri. Până acum, nu s-a găsit un Dumnezeu al celor mai singuri, al celor absolut singuri, fiindcă până acum nimeni n-a găsit mângâierile care ar putea face mai puțin nefericite aceste ființe. Ah! Lumea asta, care nu și-a găsit până acum decât un mântuitor!

— Numai suferința schimbă pe om. Toate celelalte experiențe și fenomene nu reușesc să modifice esențial temperamentul cuiva sau să-i adâncească anumite dis-poziții până la a-l transforma integral. Din câte femei echilibrate n-a făcut suferința sfinte? Absolut toate sfin-tele au suferit dincolo de orice închipuire. Transfigura-rea lor n-a fost opera intervenției divine, nici a lecturii nici chiar a singurătății, luată ca atare. Suferința de fiecare clipă, o suferință monstruoasă și durabilă, le-a revelat lumi pe care nimeni nu le poate bănuî, le-a in-tensificat și le-a adâncit, cum nu reușește să intensifice și să adâncească viața sufletească a unui om normal, o existență întreagă de meditație. Un om care are bleste-matul și inepuizabilul privilegiu de a putea suferi abso-lut încontinuu se poate dispensa pentru tot restul vieții lui de cărți, de oameni, de idei și de orice gen de infor-mație, deoarece faptul pur de a suferi este suficient pentru a dispune la meditație continuă, are în sine des-tule rezerve pentru a face inutilă orice contribuție din afară.

Oamenii n-au înțeles că împotriva mediocrității nu se poate lupta decât cu suferința. Nu schimbi mare lucru prin cultură sau prin spirit; dar modifici inimagina-bil de mult prin durere. Singura armă împotriva medio-crității este suferința. Prin ea schimbi temperamente, concepții, atitudini și viziuni, schimbi direcții de existență, deoarece orice suferință mare și durabilă afectea-ză fondul intim al ființei. Modificând fondul intim al fiin-ței, ea modifică implicit și raportul acesteia cu lumea. Este o schimbare de perspectivă, de înțelegere și de simțire. După ce ai suferit mult, îți vine imposibil să-ți mai dai seama de perioada de viață în care n-ai suferit; căci orice suferință te înstrăinează de dispozițiile tale naturale, te aduce într-un plan de existență străin aspi-rațiilor tale firești. Astfel, dintr-un om născut pentru viață, suferința face un sfânt, și în

locul tuturor iluziilor lui întinde plăgile și cangrena renunțărilor. Întreaga ne-liniște ce urmează suferinței menține pe om într-o ten-siune în care nu mai poate fi mediocru.

Un popor întreg ar putea fi modificat prin suferință și neliniște, printr-un tremur continuu, chinuitor și persistent. Indolența, scepticismul vulgar și imoralismul superficial pot fi distruse prin teamă, printr-o neliniște totală, printr-o teroare fecundă și o suferință generală. Dintr-un popor indolent și sceptic, aș scoate foc printr-o teamă, printr-o neliniștire chinuitoare și o tortură arzătoare. Este drept că o suferință ce vine din afară nu este tot așa de fecundă ca o suferință ce crește imanent în-tr-o ființă. Dar dintr-un popor nu trebuie să faci o sumă de creatori. Toate metodele obiective, tot complexul de valori ale culturii nu modifică nimic în esență. Cunoaș-terea obiectivă și impersonală nu face decât să îmbrace un manechin, dar nu o ființă. Nu aș conduce niciodată un stat cu programe, manifeste și legi, ci n-aș mai lăsa pe nici un cetățean să mai doarmă liniștit, până când neliniștea lui nu l-ar asimila formei de viață socială în care trebuie să trăiască.

— Lupta împotriva propriilor întristări este atât de grea, fiindcă există un fond de tristețe în noi, independent de determinantele exterioare ale tristeților. Pe acestea le poți învinge; dar este imposibil să învingi un fond ascuns și intim, sursa originală a nesfârșitelor întristări. În acest fond de tristețe, nu pot vedea altceva o decât *tristețea de a fi*, care este adevărata tristețe meta-fizică. În intimitatea ființei noastre există neliniștea pro-priei distanțe de lume; mult mai profundă este însă tris-tețea de a fi, deoarece ea izvorăște din *existența* noastră ca atare, din natura intrinsecă a ființei, pe când neli-niștea distanței de lume, numai dintr-un *raport*, dintr-o relație.

A lupta împotriva acestei tristeți metafizice înseamnă a lupta împotriva ta însuși. Și într-adevăr, sunt oameni care nu pot trăi mai departe decât negându-se continuu.

Toate trăirile totale, toate acele trăiri care ne angajează mai mult, ne depășesc. Și ne depășesc prin sentimentul de iresponsabilitate ce-l avem de câte ori trăim astfel de experiențe. De ce-i putem cunoaște pe oameni numai în marile evenimente din viață? Fiindcă aici *hotă-rârea* și calculul rațional n-au nici o valoare; tot ceea ce derivă din valori și criterii exterioare dispare, pentru a lăsa locul unor determinante mai adânci. Este curios cum oamenii exagerează valoarea *hotărârii*, a atitudinii în marile evenimente, când în ele suntem mai iresponsabili, mai aproape de fondul nostru irațional. Nu avem în trăirile totale sentimentul unei invadări irezistibile, al unui proces ascuns ce se desfășoară în noi, dominându-ne? De unde iluzia autodeterminării? Interpretarea posterioară a oamenilor îi face insensibili la iraționalitatea procesului, din care nu mai rămâne, în înțelegerea lor, decât o schemă. Și deși în experiența procesului iresponsabilitatea este vădită, orgoliul animalului rațional nu vrea să admită rolul destinului interior la marile răspântii ale existenței. Acest orgoliu dispare la acei a căror existență este o sumă de răspântii și la care trăirile totale sunt atât de frecvente, încât se simt depășiți în fiecare moment. Când trăiești extrem de intens, conținuturile ființei debordează limitele unei existențe individuale; ai atunci impresia că în tine palpită forțe necunoscute, adânci și îndepărtate, că se consumă un destin de care ești iresponsabil. Valoarea nulă a *hotărârii* raționale răsare atunci într-o evidență dureroasă. Ca indivizi, avem fatal conștiința limitării noastre, a mărginirii individuației; din acest motiv ne doare și ne surprinde când tensiunea intimă explodează conținuturi

atât de vii, atât de profunde și de debordante, dându-ne impresia infinitului lăuntric în conștiința mărginirii fa-tale a oricărei individuații.

Dintre oameni, sunt impresionanți numai aceia a căror existență este o serie de răspântii, numai oamenii care au destin, a căror viață se dilată atât de mult, în-cât n-o mai pot domina în nici un fel. Totul este să ai destin, să fii un „caz”. Prezența ta să fie o muștrare, o teamă, o neliniște, un extaz sau o bucurie. Nimeni să nu știe cât vei trăi, ce vei face, cum vei gândi, ci doar o teamă și o bucurie, pentru prăbușirile și înălțările tale, să facă din existența ta o surpriză continuă, o neliniște ciudată. Să fii pentru altul prilej de alarmă, de prezen-timente, de meditație, de ură și de entuziasm; nimeni să nu fie sigur de drumul pe care mergi, precum ni-meni să nu fie sigur de drumul pe care vei apuca. Exis-tența ta să fie o problemă irezolvabilă, pe care nici moartea să n-o poată rezolva vreodată, ci absența ta fizică să mărească chinul neînțeleșului. Toți oamenii care n-au un destin și care nu pot deveni „cazuri” calcă sigur în existență, sunt siguri că ei trebuie să ajungă undeva; căci finalul este implicat în premisele ființei lor. Acel om, însă, care e un „caz” este pentru el însuși o neliniște absolută și un prilej de neliniște pentru alții; în el, tremurul individuației este o halucinație, un extaz, o reverie sau o explozie, o creație infinită, un nimic ce devine ființă. Și atunci i se pune aceluia *ultima* întreba-re: dacă lumea a fost creată sau dacă n-a fost încă.

— Trebuie anulate într-un mod oarecare memoria și toate sentimentele care încearcă să se cristalizeze în noi. Toate afecțiunile durabile, toate regretele și toate aspirațiile ce se dilată pe o sferă mai mare de timp ne împiedică să trăim, ne încurcă și ne îngreunează existența. De ce să ne mai aducem aminte de ceva și de ce

să mai dorim ceva, de ce încercăm să umplem trecutul cu o nesfârșită serie de conținuturi și să anticipăm viitorul printr-o tot atât de nesfârșită serie de conținuturi? De ce să mai avem sentimente, care să evolueze timp și să, ne legăm, prin ele, de obiecte? De ce să ne mai atașăm de lume în timp? Oare n-am putea trece peste aceste piedici în calea vieții printr-o trăire pură, care ar scoate actele vieții dintr-o integrare și o semnificație generală? Trăirea sub dimensiunea amplă a timpului face din orice act al vieții un element în succesiune, o verigă dintr-un lanț, un aspect fragmentar și simbolic; în ea, toate actele vieții devin materiale de memorie, creându-se astfel o permanență inutilă a eului. Căci este inutil să simți și să ai conștiința permanenței continuității eului, cu evoluții de sentimente, cu progrese de aspirații și cu adâncimi de regrete. *Totul este să poți fi total, fără să ai memorie.* Și aceasta nu e posibil de-cât prin realizarea integrală a fiecărui act de viață fără conștiința distanței, fără perspectiva relativității lui în cadrul celorlalte acte. Viețuirea absolută în clipă, ca supremă actualitate a vieții individuale, ne poate duce la anularea memoriei și la eliminarea deznădejdii de a trăi în timp. Să nu trăim momentele vieții ca probleme, ci ca realizări absolute; să trăim în fiecare clipă ca și cum am trăi ceva definitiv, fără început și fără sfârșit. Niciodată să nu credem că începem ceva și sfârșim ce-va, ci viața noastră să fie ca o beție de fiecare clipă, în care, fiind totali și prezenți, să nu avem ce uita și să nu avem ce dori. Numai realizarea absolută în clipă ne poa-te scăpa de tortura de a avea *un timp al nostru*, cu cada-vrele trecutului și cu singurele cadavre ale viitorului. Fiind în fiecare moment total, n-ai ce arunca, deoarece nimic nu te apasă din afară, de la distanță, ci rămâi ca o existență, ca o totalitate de existență, pentru care nici viața, nici moartea nu mai pot avea o semnificație.

Atunci te miri când ți se spune că trăiești, precum te miri când ți se spune că mori.

— Pentru ce oamenii care suferă nu se plictisesc? În scara stărilor negative, care începe de la plictiseală și sfârșește în disperare, trecând prin melancolie și tristețe, omul care suferă încearcă atât de rar plictiseala, încât pentru el prima treaptă este melancolia. Plictiseala o cunosc numai oamenii care n-au un conținut lăuntric mai adânc și care nu se pot menține vii decât prin stimulente exterioare. Toate nulițăile caută varietatea lumii din afară, fiindcă superficialitatea nu este altceva decât realizarea prin obiecte. Omul superficial n-are de-cât o problemă: salvarea prin obiect. De aceea, el caută în lumea din afară tot ceea ce aceasta îi poate oferi pen-tru a se putea umple pe sine însuși cu valori și lucruri exterioare. Melancolia presupune o dilatare lăuntrică, un vag al depărtărilor și o nostalgie a infinitului, care izvorăsc dintr-o înălțime și un rafinament sufletesc ce nu le întâlnim niciodată în plictiseală. Dacă omul superficial își pune vreodată probleme de ordin metafizic, atunci substratul psihic din care izvorăște această ne liniște aproximativă nu se ridică niciodată deasupra plictiselii. Și toată metafizica la care duce plictiseala nu este decât o metafizică de circumstanță. În plictiseală, niciodată nu se pune serios problema omului, sau cel puțin a subiectului, ci numai a orientării și a atitudinii imediate față de lumea din afară. Nu este nici măcar o chestiune de *dispoziție*; de *destin*, nici vorbă. Plictiseala este întâiul semn de neliniște când omul nu este inconștient, prin plictiseală animalul își manifestă primul grad de omenie.

Ce departe de toate acestea este omul care suferă! Acesta niciodată nu e atât de sărac încât să se poată plictisi. Suferința are rezerve infinite, care niciodată nu

lasă pe om prea singur, ca el să mai aibă nevoie de alții.

PENTRU CEI MAI SINGURI — Mă adresez vouă, tuturor celor care cunoașteți până unde poate merge singurătatea omului, până unde tristețea de a fi poate să întunece viața și tremurul ființei, să zguduie lumea aceasta. Și mă adresez mai puțin pentru a afla ceea ce trăiesc și eu, cât pentru a ne uni singurătățile. Frați întru clipe de deznădejde, de tristețe ascunsă și de lacrimi nevărsate, *ne unește pe toți aceeași fugă nebună de viață, aceeași groază de a trăi, aceeași timiditate a nebuniei noastre*. Ne-am pierdut curajul de prea multă singurătate și am uitat să trăim, gândind prea mult viața. Oare toată singurătatea noastră să nu ne fi dus decât la moarte și toate dezamăgirile, numai la renunțare? De ce nimicul să ne fie moartea? Am gândit prea mult *pe noi înșine* pentru ca viața să nu ne fi pedepsit și am iubit prea mult moartea pentru a mai putea vorbi de iubire. Nu-i viață decât unde este un continuu *început*; iar noi n-am făcut decât să *sfârșim* viața în fiecare clipă, și ce este toată ființa noastră decât un etern *sfârșit*?

Nouă, celor mai singuri, celor cu viața *alături* de noi, cine ne va da speranța de a uita să murim?

Frați întru deznădejde, uitat-am oare forța singurătăților noastre, uitat-am cum cei mai singuri sunt cei mai *tari*? Căci a venit timpul ca singurătățile noastre să întreacă o turmă, să învingă orice rezistență și să cucerească totul. Singurătatea va înceta să fie sterilă când prin ea lumea va fi a noastră, când o vom în disperatele noastre elanuri. Ce rost are toată singurătatea noastră, dacă ea nu e suprema cucerire, dacă prin ea nu învin-gem totul? — Ne așteaptă, fraților, cucerirea supremă, ultima verificare a singurătăților noastre. Lumea aceas-ta trebuie să devină a noastră, a celor mai singuri, a acelor care

trebuie să *recâştige* viaţa! Pierduţi suntem dacă nu vom recâştiga tot ceea ce am pierdut, dacă nu vom recâştiga totul. Curajul nostru numai astfel va re-învia şi numai astfel vom învăţa să trăim. Nu ştiu câte singurătăţi trebuie pentru a cuceri lumea; dar ştiu că numai câteva sunt destule pentru a o cutremura. Căci lumea nu poate fi decât a noastră, a celor ce n-am trăit.

Vom putea, fraţilor, să ne unim toate singurătăţile, vom avea stăruinţa şi curajul de a muri pentru ceea ce n-am trăit?

— Teama de tot; teama de tot ce există şi de tot ce nu există! Cunoaşteţi neliniştea fără motiv, neliniştea care creşte în fiinţă fără cauze, fără justificări, neliniştea vieţuirii ca atare, când lucrurile devin prilejuri de tremur şi fior? Şi acest fior desfigurează lucrurile, precum tremurul le clatină într-o nesiguranţă chinuitoare. Cum se insinuează neliniştea în tot corpul şi cum ne reduce toată fiinţa la o vibraţie sumbră, crepusculară, la un fior de sfârşit, cum ultima fărămă de existenţă devine tremur! Există în beţia muzicală un cântec al tuturor organelor, un imn al tuturor fibrelor, o vibraţie extatică pentru voluptuosul farmec al culmilor; de aceeaşi totală intensitate este neliniştea tuturor organelor, teama vieţii de rosturile ei, nelinişte născută din halucinantă confuzie a morţii cu viaţa, din învălmăşeala care ascunde divergenţele ultime ale firii şi amestecă paradoxal toate expresiile ireductibile de existenţă. Extazul muzical ca un cântec al organelor şi neliniştea absolută ca un tremur prevestitor al tuturor organelor! Ceea ce în ultima este o topire mângâietoare provine din acest caracter prevestitor al oricărei nelinişti, care vrea să ne arate cum la capătul oricăreia există o împăcare absolută, chiar dacă ea este nefiinţa. Când toată sensibilitatea tremură, când devii *subiect* în mod absolut, nu

mai există în toată lumea decât neliniștea ta. În paroxismul neliniștii, omul devine *subiect absolut*, fiindcă atunci a luat în mod total conștiință de sine însuși, de unicitatea și de existența exclusivă a destinului său. Celelalte trăiri totale stabilesc comuniuni ce limitează în anumite uitări și se complac în rezerve, pe când neliniștea absolută aduce subiectul în poziția demiurgică a unicității. Și nu a unicității ca ireversibil individual în planul altor ireversibile, ci ca o existență ireversibilă absolută, ca existența singură. Neliniștea absolută duce la singurătatea absolută, la subiectul absolut. Când de-vii subiect absolut, tot ceea ce nu ești tu nu face decât să intre în tine, pentru ca neliniștea să-și găsească un obiectiv. Neliniștea topește și destramă lumea pentru însingurarea totală a ființei; în extazul muzical, topirea și destrămarea se întâmplă pentru supreme comuniuni, așa încât dorința de unicitate și de exclusivitate din acest extaz nu este decât expresia unei dorințe de comuniune integrală. În extazul muzical, ești plin peste marginile ființei; în neliniștea absolută, ești *plin* de nimic.

Nu există iubire care să te poată mângâia de scârba de tot ce există și tot ce nu există, de dezgustul pentru ființă și de dezgustul pentru neființă. Toate mijloacele par ineficace pentru a distruge sau, cel puțin, a atenua această otravă a dezgustului total, care te îndepărtează de viață la o distanță infinită. Trăiești atunci, în fiecare parte din tine, amărăciunile acestui criminal dezgust, care te cuprinde mai adânc decât o groază și mai sfre-delitor decât o obsesie, mai insinuant decât o neliniște și mai dramatic decât o deznădejde, încât nu poți crede că ceea ce trăiești este viață și că de ceea ce te temi e moarte, ci rămâi încremenit, departe de toate, înmărmurită imobilitate. Înmărmurirea și încremenirea cli-pelor de dezgust, a nenumăratelor clipe de dezgust, seamănă unei tristeți

monumentale, izvorâtă dintr-o perspectivă nemărginită în deșert și dintr-un infinit al depărtărilor. Dar nimeni nu s-ar plânge de distanța infinită de lume din dezgust, dacă el n-ar fi decât aceste încremeniri, tristeți și înmărmuriri. Ceea ce este profund neliniștitor în senzațiile de dezgust derivă din faptul că obiectivul lor principal ne sunt ființele dragi, sau acelea care ar trebui să ne fie. De câte ori te apucă dezgustul general de a trăi, din lumea ființelor individuale nu vei urî pe dușmanii tăi, nu te vor scârbi antipaticii sau indiferenții, ci ți se vor profila, în perspectiva dezgustului pentru tot, oamenii de care mod natural ești mai legat, prieteni, iubite și oameni pe care îi admiri. Și acest fapt ciudat este atât de neliniștitor, încât nu-l poți accepta ca inexplicabil! Să-ți fie scârbă de ceea ce îți e mai drag! Deodată, ființe pe care le iubești, pentru care în mod normal faci nesfârșite sacrificii, apar desfigurate, uneori hidoase, totdeauna insuficiente, limitate și ordinare. Unde văzusem înainte delicatețe, vedem atunci vulgari-tate, iar în locul generozității, o iremediabilă platitudine. Inefabilul din atracția noastră pentru alte ființe își pierde misterioasa lui adâncime, pentru ca să i se sub-stituie viziunea unei ființe inexpressive, goale și deșarte. Dezgustul compromite misterul relațiilor și anulează semnificațiile implicite sau secrete care derivă din co-muniunile oamenilor. Gestul unei ființe iubite, pe care altădată l-ai prețuit, cuvintele în care ai găsit o vibrație, tonalitățile mângâietoare ale vocii sau privirile învăluitoare în care ai diferențiat nuanțe sufletești, o gamă a delicatețelor intime, tot ceea ce te-a încântat ca irezistibil și fascinator, apar deodată iremediabil plate, întristător de vulgare, nesemnificative până la exasperare. Dăruirea ta anterioară, iubirea, admirația și participarea fără rezerve, elanul care descoperea virtuți și calități ascunse se destramă ceață a sufletului, într-un

amurg neliniștitor al ființei incapabile, în ceața ei, să mai vadă lumini în alții, ci numai o jalnică inexpressivitate, o fadoare rece și goală. Și atunci, cum să nu te doară acest dezgust care, îndepărtându-ne de tot ce este, ne separă de tot ce iubim sau ar trebui să iubim? De ce să ne dezguste ceea ce ne este mai scump? Dacă dezgustul ne separă de existență într-o distanță infini-tă, în cine trebuie să lovească întâi pentru a consuma această separare? În acele ființe care ne leagă mai mult de viață, care ne leagă *exterior*, deoarece interior nu se poate lega decât echilibrul nostru vital. Pe acesta n-are nevoie să-l atace dezgustul, deoarece orice dezgust, di-latat într-o semnificație metafizică, este expresia unui dezechilibru vital. El nu se poate naște decât unde legă-tura interioară și subiectivă cu viața a dispărut. Opera criminală și distructivă a dezgustului de viață, a scârbei amarnice și profunde, apare numai în dizolvarea relațiilor care ne leagă exterior de lume. Și când ființele cele mai dragi ne apar reci, vulgare și îndepărtate, ni se suprimă tot ceea ce ne mai poate lega de viață după ce ne-am pierdut consistența echilibrul axei vitale.

— Când vor înceta blestemele mele și vor deveni undulații, când mă voi risipi în parfumuri, în sclipiri — ca pentru ultimele străluciri ale ființei? De ce din suferințele mele n-ar ieși o strălucire ultimă, o lumină totală și mortală, în bogăția ei? Trebuie să lupt împotriva unui destin care nu-ți permite să alegi decât între sfințenie și imbecilitate, trebuie să lupt împotriva destinului, pentru ca destinul meu să fie cu totul altceva, un destin unic. Și nu voi ajunge la o lumină finală, la o ne-bunie de raze, la suprema imaterialitate, dacă nu voi întreține veșnic flăcări mistuitoare sub ființa mea, împotriva destinului meu și ca atare pentru el însuși. Căci

nimeni nu poate deveni un destin unic, un subiect absolut, o singurătate în existență sau în nimic, atunci când se acceptă. Este destul să te fi *acceptat* o singură dată, pentru ca destinul tău să fie încheiat. Să nu mai ai milă de tine însuși; dacă ai iubire, cheltuiește-o pentru alții; fii concesiv cu ce nu e al tău; obișnuiește-te cu gândul că nu te vei putea iubi cu adevărat decât o singură dată, când în locul tuturor renunțărilor va crește subit și definitiv apoteoza ta, întâia și ultima ta iubire.

— Cu cât cunoști un om mai bine și mai mult, cu atât ești mai aproape de o fatală despărțire de el. Cunoașterea detașează o ființă de alta și anulează grăunțele de mister ce se află în orice existență, cât de plată ar fi ea. Oamenii rezistă atât de puțin cunoașterii, încât după scurt timp prezența lor este o oboseală și o iritare. Orice cunoaștere aduce o oboseală, un dezgust de ființă, o detașare, deoarece *orice cunoaștere este o pierdere*, o pierdere în ființă, în existență. Actul de cunoaștere nu face decât să ne mărească distanța de lume și să ne fa-că mai amară condiția noastră. Ajungi să nu mai poți suporta prietenii, să te irite femeile, să te dezguste toate ființele. Este destul ca printr-o zguduire organică și su-fletească să fii scos din ritmul normal al vieții, pentru ca aceasta să nu-ți mai poată oferi nimic, în afară de si-guranța îndelungatelor dureri, ce se nasc fără să le fi ales, fără vina și fără răspunderea noastră. Și durerile sunt cu atât mai mari, cu cât nu le purtăm vina, nu suntem responsabili de ele, ci ne invadează irațional, indiferent de valoarea și de gândurile noastre.

Să dezvolți atâta pasiune în toate, încât cel mai mă-runt gest să fie o revelație integrală a ta. Să vorbești ca un condamnat la moarte; fiecare cuvânt să aibă marca definitivatului, a unei încordări ultime. Nu uita să-ți multiplici vibrațiile interioare până la limită, până

la absurd. Ca un condamnat la moarte sufletul tău să se topească și să se avânte într-o neliniște extatică, într-un tremur de groază crescut până la voluptate. *În fiecare clipă să fii la marginea ființei tale*; iar pentru acele clipe în care n-ai putut ajunge la această margine, gândește-te la compensația momentelor pe care le-ai trăit *dincolo* de această margine, dincolo de barierele individuației, când, prins într-o exaltată furie internă, ai ajuns la așa înălțimi și la așa prăpăstii, încât ființa ta n-a mai fost prezentă numai ca ființă, ci și ca tot ceea ce nu mai e ea. Viața nu e trăită cu intensitate decât atunci când simți că ființa ta individuală nu mai poate suporta o bogăție de trăiri atât de mare. A trăi la marginea ființei înseamnă a deplasa centrul tău în arbitrar și în infinit, într-un arbitrar total. De aici începe existența să devină o aventură riscată, în care poți muri oricând, și de aici începe să te doară saltul în infinit. Nu există un salt în infinit fără spargerea barierei individuației, când simți cum *ești* prea puțin față de ceea ce trăiești. Căci omului îi este dat să trăiască uneori mai mult decât poate suporta. Și nu sunt unii oameni care trăiesc cu sentimentul că nu mai pot trăi?

Este extrem de penibil să trăiești momente muzicale cu *distanța* de muzică, să simți cum nu poți tresări, deși ar trebui să te impresioneze; este extrem de penibil să fii obiectiv ascultând muzica. Ființa ta nu se avântă în-tr-un elan, nu simte că ar trebui să urle, să plângă sau să se topească, nu participă la un ritm de frenezie generală și nu se încântă de plăcute undulații. Distanța de muzică te împiedică să te realizezi intern, să crești, să te dilați și să plesnești. Ce fericire că aceste momente sunt atât de rare. Muzica ne face aerieni subtilizând materia, anulându-ne ca prezențe fizice. Orice stare muzicală n-are valoare decât întrucât ne anulează conștiința limitării în spațiu

și ne dizolvă sentimentul exis-tenței în seria temporală. Rarele momente când avem regretul distanței de muzică nu fac decât să ne trezească în conștiință fatalitatea limitării noastre spațiale și temporale, a distanței noastre de lume. Te doare în ast-fel de clipe că nu poți deveni imaterial și pur, că depre-siunile te împiedică să vibrezi, că te izolează ca *materie* în spațiu. Toate deprimările te izolează în lume, cum ai izola o piatră ce ar avea conștiință. Ele tind să ne arate că omul, dacă nu mai este obiect, a fost totuși odată; în depresiune, subiectul își dă seama de substratul lui și de materialitatea care îl leagă de pământ. Există aici o adevărată dualitate, dacă nu un paradox. Spiritul din om, care îl face subiect, își dă seama de materia care îl încadrează în natură. Astfel, toate depresiunile nu sunt decât distanțe de lume, în care spiritul omului îndură tristețea materiei proprii. Subiectul se simte și se cuge-tă ca obiect, care prin această dualizare nu se mai poate integra în lume din cauza imensei distanțe de ea, deși material el este o prezență fizică asemănătoare celor-lalte.

Dacă totuși încercăm stări muzicale în momente de depresiune, este pentru că acestea, prin sonorități, au fost imaterializate; este o întreagă transfigurare care face ca tristețile intime să vibreze și să-și piardă caracterul lor de materialitate grea. Tristețea, ca origine a stării muzicale și ca rezultat al acesteia, seamănă nu-mai exterior cu tristețea tuturor momentelor nemuzi-cale; căci ea se purifică în vibrații și crește până la un extaz al infinitului. Distanța de lume se convertește a-tunci în avântul frenetic în golurile pe care tristețea le-a deschis între noi și lume. În muzică, vidul se conver-tește în plenitudine, care poate să nu fie decât un vid care vibrează. Toate stările sufletești se transformă în trăirea muzicală și primesc caractere noi, deoarece ea

adâncește și subtilizează toate stările până la vibrație, topindu-le în convergențe și imaterialități sonore.

Nu iubesc muzica decât aceia care suferă din cauza vieții. Pasiunea muzicală se substituie tuturor formelor de viață care n-au fost trăite și compensează, în planul experiențelor intime, satisfacțiile închise în cercul valorilor vitale. Când suferi trăind, necesitatea unei lumi noi, deosebită de cea în care viețuiești obișnuit, se naște imperios pentru a nu te risipi într-un pustiu interior. Și această lume numai muzica o poate aduce. Toate ce-lelalte arte descoperă viziuni noi, configurații sau forme noi; numai muzica aduce o nouă lume. Operele cele mai de seamă ale picturii, oricât te-ar fura contempla-rea lor, te silesc la comparații cu lumea de fiecare zi și, ca atare, nu-ți oferă posibilitatea de a intra într-o lume complet deosebită. În toate celelalte arte, totul este aproape, dar nu atât de aproape încât să devină o su-premă intimitate; în muzică însă toate sunt atât de de-parte și atât de aproape, încât alternanța între monu-mental și intim, între inaccesibil și liric creează o în-treagă gamă de extaze lăuntrice. În fața nici unui ta-blou din lume n-ai simțit că lumea ar *putea* începe de la tine; dar sunt finaluri de simfonii, care nu o dată te-au silit să te întrebi dacă tu nu ești începutul și sfârșitul. Nebunia metafizică din experiența muzicală crește cu cât ai pierdut mai mult și cu cât ai suferit mai mult în viață; căci prin aceasta ai putut intra mai deplin în altă lume. Cu cât te adâncești mai mult în trăirea muzicală, cu atât mărești insatisfacția inițială și agravezi drama originară care te-a făcut să iubești muzica. Dacă muzi-ca este rezultatul unei boli, ea nu face însă decât să a-jute la progresul acestei boli. Căci muzica distruge in-teresul pentru acțiune, pentru datele imediate ale exis-tenței, pentru faptul biologic ca atare și dezadaptează pe individ. Faptul că după tensiunile intime în care te aduc stările muzicale, simți

inutilitatea viețuirii mai departe, nu exprimă decât acest fenomen de dezadap-tare. Mult mai mult decât poezia, muzica slăbește voin-ța de a trăi și resorturile vitale. Să renunțăm atunci la muzică? Toți care suntem *tari* când ascultăm muzică, fiindcă suntem slabi în viață, vom fi atât de nuli încât să renunțăm și la ultima noastră *pierdere*, la muzică?

— Recomand muzica lui Mozart și Bach ca remediu împotriva disperării. În puritatea aeriană a acestei muzici, care atinge uneori o sublimă gravitate melancolică, nu o dată te simți ușor, transparent și îngeresc. Ai atunci impresia că ție, ființă nemângâiată de a trăi, îți cresc aripi ce te avântă într-un zbor senin, cu surâsuri discrete și voalate, cu eternități de farmec eteric și de transparențe dulci și mângâietoare. Este ca și cum ai evolua într-o lume de rezonanțe transcendente și para-diziace. În orice om este, ca potență, ceva îngeresc, dacă n-ar fi decât regretul după o astfel de puritate și aspira-ția după o veșnicie de seninătăți. Muzica ne trezește re-gretul de a nu fi ceea ce ar fi trebuit să fim, iar magia ei ne încântă pentru o clipă, transpunându-ne în lumea noastră ideală, în lumea în care ar fi trebuit să trăim. După dezbinările nebune ale ființei tale, te apucă o do-rință de puritate angelică, în care te-ai putea unifica, într-un vis de transcendență și de seninătate, departe de lume, plutind într-un zbor cosmic, cu aripile întinse spre vaste depărtări. Și îmi vine să înghit cerurile care pentru mine nu s-au deschis niciodată...

— Toate sărutările pe care nu le-am dat și toate sărutările pe care nu le-am primit, zâmbetele care nu ni s-au deschis și atâtea timidități ale iubirilor noastre nu ne-au întărit și nu ne-au pecetluit oare singurătățile? Nu ne-au făcut luptători și exaltați atâtea refuzuri ale vieții? Și când noi înșine ne-am refuzat, n-am făcut-o

cu mândria și speranța altor triumfuri? Care este începutul singurătăților noastre, dacă nu o iubire care n-a putut să se reverse și care este hrana acestor singurătăți, dacă nu atâtea iubiri închise în noi? Toată dorința noastră de absolut, de a deveni dumnezei, demoni sau nebuni, toată amețeala în căutarea altor veșnicii și setea după lumi nesfârșite nu s-au născut din atâtea și atâtea surâsuri, îmbrățișări și săruturi neîmpărtășite și necunoscute? Nu căutăm noi *totul*, fiindcă am pierdut *ceva*? O singură ființă ne-ar fi putut salva din drumul spre nimic. Am pierdut, atâtea din noi, individualul, existența, că singurătățile noastre cresc fără rădăcini, asemenea florilor de mare abandonate valurilor. Dar tari sunt singurătățile noastre, hrănite din atâtea iubiri ce nu s-au realizat, pentru a ne susține elanul înspre alte lumi și înspre alte veșnicii.

Să izbucnim cu toată ardoarea pasionată a sufletului nostru, să înfrângem toate rezistențele și să distrugem toate piedicile din calea marii noastre nebunii. Să fim mândri de curajul nostru absurd și infinit și să pornim, în beția acestui orgoliu și a acestui extaz, spre ultimele culmi ale ființei, împinși de setea marilor cuceriri și de dorința ultimelor realizări. Gestul nostru să fie o creație, un semn de lume nouă, și orice avânt să fie o misiune, precum gândul o poruncă. Nebunia noastră, intensă și adâncă până la sublim, să dezlănțuie o te-roare cosmică și o neliniște nemărginită, din vârtejurile cărora să crească flăcările vieții noastre, prea vie pen-tru a nu arde și prea dramatică pentru a nu exploda. Nimic să nu oprească elanul de afirmare, și viețile noastre să lase atâtea morți în urmă, încât ultima noastră afirmare să răscumpere toate sacrificiile. Su-prema cucerire și avântul absurd în lume să ne domine toate gândurile și toate dorințele, iar setea de lumi infi-nite să crească în măsura înălțărilor noastre. Să ne iu-bim marile bucurii și marile deznădejdi; dar să urâm de moarte inerția, îndoiala și pasivitatea, precum, nu mai puțin, să urâm tot ce ne scade ardoarea pasionată a su-fletului și tot ce ne împiedică avântul absurd în lume. Pozitivi sau negativi, puțin ne importă; e destul ca su-fletul nostru să vibreze. Căci este imposibil ca dintr-o mare negație să nu izbucnească o mare afirmație; ace-lași foc palpită în marile negații ca și în marile afirma-ții. Trecherile mari nu se pot face decât pe culmi. Nu rezultă extazul din flăcările care ne ard în negațiile groza-ve, în negațiile mari și nesfârșite? Nebunia să ne fie sin-gura înțelepciune.

— Toată viața să ne fie un avânt irațional care să ne poarte într-o febră insuportabilă, cu o halucinantă conștiință a misiunii noastre. Să nu ne clădim viața pe cer-

titudini. Și să n-o clădim fiindcă nu le avem, iar noi nu suntem atât de lași ca să ne inventăm certitudinți stabile și definitive. Căci unde am găsi în trecutul nostru certitudini, puncte sigure, echilibru sau reazem? N-a început eroismul nostru de când ne-am dat seama că viața nu poate duce decât la moarte, și totuși n-am renunțat să afirmăm viața? Nu ne trebuie certitudini, fiindcă știm cum ele nu pot fi găsite decât numai în suferință, tristețe și moarte, prea intense și prea durabile pentru a nu fi absolute. Toată lupta noastră nu poate fi decât o luptă în contra tentației unor astfel de certitudini și tot eroismul nostru, o explozie împotriva noastră, a celor în care suferința, tristețea și moartea s-au încuibat pentru ca absolutul lor să ne distrugă dreptul la nebunie. Nebunia noastră să consistă în a călca pe certitudinile ce se nasc în noi fără să le fi dorit. Nu cu frica de moarte vom putea trăi mai departe; dar avântul nostru este cu atât mai fecund, cu cât învinge mai mult această frică. Noi vrem să trăim, deși *știm* că nimic nu poate salva viața din ghearele morții. Și idea-lul nostru nu poate fi decât să trecem peste ceea ce *știm*, să înfrângem tentațiile cunoașterii și toate lucrurile *sigure* ce ne-au făcut să disperăm. Să deșteptăm, cu frenezie, ignoranța care ne ascunde adevărul că viața este o îndelungă boală.

— Spre câte zări îndepărtate nu ne poartă melancolia, și câte din tristețile noastre nu le topește ea în zâm-bete voalate, de o discreție plină de candoare! Farmecul zâmbetului melancolic pleacă din candoarea ce se îm-prăștie în infinitatea planantă a acestui zâmbet. Fără candoare, el n-ar avea nimic din inexprimabilul ce ni-l face atât de departe, și totuși atât de aproape. În orice melancolie, suavitatea atenuează regretele, nostalgiile și dă iubirii pentru singurătați o nuanță de delicatețe intimă. De câte ori

nu ne poartă melancolia pe mări necunoscute și nebănuite, unde visul nostru se deapănă în umbre și amurguri, fără să ne doară singurătatea sau să ne întunece umbrele! Căci suavitatea melanco-liei este ca o floare parfumată care împrospătează aro-mele sufletului. Există o bucurie pentru propriile me-lancolii, la care n-am renunța pentru toate celelalte bu-curii ale lumii. Zâmbetul melancolic, deschis din infini-tul tău spre infinitul lumii, te încântă într-o atmosferă de vis, care este prea mângâietoare pentru a fi tristă și prea intimă pentru a fi sublimă. Vremelnicia lucrurilor este gustată dintr-o imobilitate care nu este niciodată rigidă, fiindcă are în sine o tendință ascunsă înspre on-dulații. Ceea ce este echivoc și de o atracție indefinibilă în melancolie derivă din regretul stăpânit pentru trece-rea lucrurilor și din teama de o oprire a lor, care explică de ce iubim melancolia: pentru plăcerea ciudată de a fi dincolo de devenire și dincolo de imobilitate, pe care simțirea noastră le mângâie doar din depărtare.

— Iubirea este cu atât mai profundă, cu cât se în-dreaptă spre ființe mai nefericite. Dar nu nefericite fiindcă n-au condiții prielnice de existență, deoarece acestea nu ne trezesc decât mila, ci nefericite în sâmburele ființei lor. De ce să iubim un om singur pe dru-mul vieții? Are el nevoie de iubirea noastră? Cu cât sunt mai mulți oameni mulțumiți cu condiția lor pe pământ, cu atât iubirea din mine se scoboară la un nivel mai in-ferior. Mă atrage nefericirea altora ca un exercițiu al iu-birii mele. Setea maladivă de nefericire, căutarea triste-ților altora dezvoltă în mine o iubire egală cu tristețile, bolile și nefericirile altora. Și când iubirea mea reduce din intensitatea acestor blesteme, este ca și cum aş lupta împotriva tristeților, bolilor și nefericirilor mele, o luptă care, micșorându-le la alții, le

crește la mine, pen-tru ca variindu-le intensitatea să le pot suporta mai bine. Toate tristețile, bolile și nefericirile altora le-am absorbit în mine în măsura în care le-am redus la alții. Nu mă pot apăra de ele decât sporindu-le. Sunt ființe care, în ordinea aceasta, rezistă infinit. Și atunci este o crimă să nu practici iubirea, ca un mijloc de a reduce nefericirea altora. Numai în iubirea pentru cei nefericiți, pentru cei care nu pot fi fericiți, sacrificiul încoronează iubirea. Nu există adâncime în iubire fără sacrificiu, fiindcă în genere nu există adâncime fără o mare re-nunțare. Și ce altceva este sacrificiul, dacă nu o mare renunțare dintr-o mare iubire? Viața pare a câștiga un sens numai în sacrificiu. Dar nu este o ironie amară faptul că în sacrificiu ne pierdem viața?

Sacrificiul este o supremă afirmare printr-o supremă renunțare. A te sacrifica pentru ceva înseamnă a descoperi o valoare pentru care poți să renunți la tot ceea ce viața îți oferă; prin sacrificiu, vrei să salvezi ceva ce nu poate exista decât cu compensația neexistenței. Aneantizarea mea cheamă la existență o altă formă de viață, ce se ridică pe mine, care am devenit nimic. Sacrificiul este o încercare de a salva viața prin moarte. Moartea mea este condiția de menținere sau de naștere a valorilor sau a unei ființe.

Aspirația spre neant devine pozitivă numai în sacrificiu, ca și renunțarea, ce devine un act de viață numai în sacrificiu.

Iubirea noastră să absoarbă atâta nefericire, tristețe și boală din nefericirea, tristețea și boala altora, încât sacrificiul și *ruina* noastră prin iubire să însemne de fapt *triumful* iubirii. Și dacă celor ce nu pot fi decât nefericiți, nu le-am da decât iluzia unui minus de nefericire, prin plusul nostru de nefericire nu le oferim to-tuși verificarea iubirii noastre?

— Aș vrea să fiu numai rază și zi, să mă înalț în ritmuri sonore spre culmi de splendoare, și adâncimile de întuneric să nu mă poarte pe aripile unei muzici sumbre. Nu știu dacă lumina se ridică în mine sau eu mă avânt în lumină; nu știu dacă sunt lumină sau devin lumină. Dar tremură în mine mănunchiuri de raze, flori de lumină ca apariții îngerești, și plâng străluciri de lacrimi. Și nu cad aceste lacrimi din mine ca stele dintr-un cer părăsit, dintr-un cer ce îi topește în flăcări propriile lui înălțimi? Cum crește lumina în mine și se adună în fascii, cum devine lumina grea ca o substanță, grea de prea multă strălucire, și cum se răspândește în mine asemenea timpului, a timpului care curge în mine!

— Diferența dintre mine și ceilalți oameni: eu am murit de nenumărate ori, pe când ei n-au murit nici odată.

— Gândurile cele mai adânci și cele mai scumpe sunt acelea pentru care regretăm că n-avem lacrimi.

— Pentru ce în clipele de mare detașare, când ne-am îndepărtat infinit de toate și când reflexiile noastre nu sunt decât ameteți deasupra prăpastiei, ne apar subit imagini de o plată actualitate sau ne răsar în memorie incidente neînsemnate din trecut, fragmente indifereente de viață, prea individuale pentru a le descoperi o semnificație? Să nu aibă nici un rost prezențele aces-tea, conturabile, imediate și directe, în neantul nostru subiectiv? Să nu încerce ființa noastră o salvare in-stinctivă prin aceste apariții spontane? Nu încearcă ea o compensație dilatării înspre nimic? Nu se apără ea printr-un apel la vulgar, la plat și la accesibil? Când ești infinit departe de tot, numai individualul inexpresiv te mai poate readuce la viață. Ce rost are

apariția unei văi, a unei persoane oarecare, a unei străzi sau a unui arbore, în clipele când renunțarea devine pentru noi mai mult decât o simplă problemă? De ce, când ne cu-prinde și ne invadează dezrădăcinarea metafizică, pre-zențe fizice și imediate ne readuc spre lumea în care am fost și ne reamintesc ce putem pierde? De ce această revenire, în suprema detașare, dacă n-ar fi nevoia orga-nică de a te lega de ceva în clipele detașării supreme?

— Când te apucă dorința de săruturi infinite, pentru a nu cădea în neliniștea unei voințe care nu știe ce vrea și într-o măcinătoare confuzie de senzații contradictorii, încearcă să-ți consumi fugă, într-un mers ritmat, tot surplusul de energie și de încordare nervoasă. În momentele când iubirea te doare, fiindcă ea cere prea mult, eliberează-te prin alte metode, prin alte căi. Alear-gă fără țel pe străzi sau prin păduri și risipește-ți prin fugă obsesia imposibil de realizat. Cheltuiește-ți, în fie-care pas, un sărut din miile pe care ai fi vrut să le dai și, în progresul oboselii, uită de toate femeile pe care iubirea ta ar fi vrut să le îmbrățișeze. Săruturile să se desprindă din tine ca petalele dintr-o floare în furtună, iar nu ca dintr-o floare de toamnă. Și risipirea aceasta să nu semene unei înfrângerii și nici unei renunțări, ci miile de săruturi să însenineze viața cu atâtea zâmbete, cu câte tristeți ea a întunecat-o.

— Melancolia devine cu atât mai pură, cu cât iubirea o învăluie și o alimentează. Din asocierea lor, se naște un tremur plăcut și suav, o grație a singurătății, o presimțire voluptuoasă a nesfârșirii. Nu regretăm noi atunci că nu suntem o fântână de lacrimi al cărei izvor să fie nesecat în picuri de transparențe, ce ar răsfărânge lumea cu sclipiri mai fermecătoare decât cele mai divine iluzii și mai îmbătătoare decât cele mai dulci

reverii? Nu ne doare, în mângâietorea sfârșeală a melancoliei, imposibilitatea de a ne topi în lacrimi?

Numai în iubire melancolia își atinge propriile ei culmi, căci numai Erosul transfigurează melancolia. Pasivitatea, savurarea ca atare, abandonarea, tremurul imaterial purifică melancolia în așa măsură, încât starea melancolică pură devine în sine extrem de fecundă, fără a fi însă creatoare. Numai când o pasiune exagerată, o tensiune extremă, de un elan cuceritor, tulbură suavi-tatea și puritatea melancoliei, numai atunci aceasta de-vine creatoare. În marii creatori muzicali, melancolia a fost totdeauna scuturată de o ardoare vie, de o pornire pasionată și de o energie intensă. Atunci, infinitul melancoliei devine vibrație puternică; aspirațiile vagi, avânturi determinate; presimțirile devin trăsnete; lacrimile, furtuni; tremurul imaterial, voință de realizare; planarea suavă deasupra lumii, realizare efectivă în lume și savurarea, explozie. Nu există dispoziție mai creatoare decât cea melancolică, atunci când e tulburată de un principiu de antinomie. Setea de lumi nesfârșite devine dorință de a crea lumi nesfârșite, și aspirația de topire în fluiditatea infinitului, afirmare dramatică în infinit. O conștiință demiurgică convertește vagul melancoliei în încordări și trăsnete, iar din iluziile ei încântătoare își alimentează flăcările tremurătoare de prea multe șerpui. Trecerea în planul demiurgic face din reveriile noastre proiecții vitale, iar din regrete, avânturi irezistibile. Fluxul creației este un val de impuritate și de dramă; refluxul, într-o oboseală plăcută, este ca o întoarcere înspre purități pierdute. Dacă prin creație ar trebui să renunțăm pentru totdeauna la deliciile melancoliei pure, câți n-am renunța, mai bine, la creație?

— Nu mă poartă gândul înspre orice? N-am fost ce-am vrut și nu pot deveni ceea ce vreau? Oare n-am

fost cu-loare, vânt, tunet? N-am înghițit tot ceea ce îndrăzneala gândului a conceput? N-am putut fi de atâtea ori altul de câte ori am existat? N-am fost rând pe rând un uni-vers de regrete, de aspirații, de tristeți și de bucurii? Și nu voi putea oare deveni, rând pe rând, toate formele de culori ce există și ce se pot concepe? Căci aș vrea să mă realizez în culori, să fiu rând pe rând galben, albas-tru, violet, portocaliu, să plutesc în culori și să înghit culorile. Să fiu melancolic în albastru, nebun în roșu, trist în galben, vesel în verde, nostalgic în violet și suav în portocaliu. Într-o succesiune cromatică să crească ființa mea și să fiu izvorul și oglinda acestor culori. Din mine să plece raze, ca mesaje în nemărginit, și în mine să se răsfrângă, în toate nuanțele, pentru a îmbrăca întreaga lume într-un vis de reflexe.

— De unde derivă adâncimea iubirii, dacă nu din negația cunoașterii? Ceea ce în cunoaștere e plat, iubire devine absolut. Orice cunoaștere obiectivă e plată; e o punere în relații prin care obiectele își pierd valoarea. Cunoaștem un lucru pentru a-l face ca pe celelalte; cu cât cunoaștem mai mult, cu atât realitatea devine mai comună, mai vulgară și mai plată, deoarece cunoașterea nu *salvează* niciodată nimic, ci distruge progresiv în ființă. Există, în orice cunoaștere obiectivă, care consideră lucrurile din afară, le încadrează în legi și le pune în relații, care înțelege totul și încearcă să explice totul, o tendință distructivă, iar când pornirea spre cunoaștere devine pasiune, ea nu este decât o formă de autodis-trugere. Iubim în măsura în care negăm cunoașterea, în măsura în care ne putem abandona absolut unei va-lori, făcând-o și pe aceasta absolută. Și dacă nu ne-am iubi decât dorința noastră de iubire sau iubirea noas-tră, în acest avânt nu este mai puțină negație a cu-noașterii. Cunoaștem cu adevărat numai

În momentele când nu vibrăm intern, când nu ardem, când nu ne pu-tem ridica la un înalt nivel psihic. Diferența aceasta de nivel psihic între cunoaștere și iubire ne indică sufici-ent pentru ce ele nu pot viețui niciodată împreună. Când iubești o ființă, momentele de reală cunoaștere sunt extrem de rare; apariția lor se datorește unui mi-nus de iubire. Când ajungi uneori să-ți dai seama din afară, cu o perspectivă obiectivă, că femeia care-ți șer-puiește ca o obsesie întreaga ta ființă, care a crescut organic în tine, seamănă cu oricare alta ca adâncime sufletească, sau când înțelegi că zâmbetul ei nu e unic, ci perfect reversibil, când o poți inseria și încadra în rândul celorlalte și găsești explicații generale pentru re-acțiunile ei individuale, atunci cunoașterea a suplini-t du-reros elanurile iubirii. *Iubirea este o fugă de adevăr. Și iu-bim cu adevărat numai când nu vrem adevărul. Iubirea împo-triva adevărului, iată o luptă pentru viață, pentru pro-priile extazuri și pentru propriile greșeli.* Pe ființa ce o iubim o cunoaștem cu adevărat numai după ce n-o mai iubim, când am devenit lucizi, clari, seci și goi. Și în iu-bire nu putem cunoaște,fiindcă persoana ce o iubim ac-tualizează, numai, un potențial lăuntric de iubire. Rea-litatea primordială și efectivă este iubirea din noi. Pen-tru aceasta iubim. Iubesc iubirea din mine, iubesc iubi-rea mea. Femeia este pretextul indispensabil care-mi aduce într-un ritm intens pulsațiile timide ale iubirii. Nu poate exista o iubire pur subiectivă. Dar, între a-bandonarea în experiența voluptuoasă a iubirii ca stare pură și abandonarea în culmile unei alte ființe, întâia este cea primordială. Iubim o femeie fiindcă ne este scumpă iubirea noastră. Singurătatea sexelor și lupta sălbatică între bărbat și femeie își au izvorul această interioritate a iubirii. Căci în iubire ne gustăm, ne sa-vurăm pe noi înșine, ne încântăm de voluptățile tremu-rului nostru erotic. Din acest motiv, iubirea este cu atât

mai intensă și mai profundă, cu cât distanța de persoana iubită este mai mare. Prezența ei fizică face din sentimentul nostru ceva prea orientat, cu o direcție prea determinată, încât ceea ce este în noi cu adevărat trăire erotică pură, elan subiectiv, ne pare a veni din afară, desprinzându-se din prezența fizică a persoanei iubite. Numai iubirea de departe, iubirea care crește alimenta-tă de fatalitatea spațiului, numai aceasta se prezintă ca stare pură. Atunci ai priză directă pe adâncă ei interio-ritate, atunci trăiești iubirea ca iubire, adâncindu-te în zvâcnirile unui sentiment, în farmecul lui voluptuos, care face suferințele fluide, le topește ca într-o iluzie.

La oamenii cu multă imaginație și cu o viață interioară complicată, se găsește nu arareori o astfel de puri-ficare a iubirii, încât ei trăiesc elanurile iubirii în ceea ce ele au suav, virginal, în volutele vitale ale iubirii, în pulsațiile ei pure, în potențialul erotic ca atare, înainte ca o ființă să fi trezit la viață și să fi actualizat acest po-tențial. Contopirea în tremurul vital, în iubirea ca ger-men, în iubirea ca dorință face din sufletul acestor oa-meni fântâni nesecate de stări cristaline, în puritatea lor.

Iubirea care rămâne dorință și crește numai în dorință nu este decât o manifestare a acelei iubiri care nu vrea să se realizeze, de teamă de a muri. Când Erosul s-a actualizat, când el trăiește nu numai ca realitate subiectivă, ci și cu obsesia unei ființe din afară, stingerea iubirii este un presentiment neliniștitor. Prin femeie, ne realizăm mai repede și murim mai repede; cunoaștem și devenim obiectivi mai repede, decât menținându-ne în elanurile pure ale sufletului nostru. Nu este mai puțin adevărat că numai prin femeie putem vedea până la ce nivel se ridică intensitatea iubirii noastre, până unde adâncimea ei neagă tendința spre

cunoaștere și până unde adevărul este înfrânt de iubirea care ne face prea vii pentru a putea fi obiectivi.

Iubirea este o sursă de existență. *Suntem* prin iubire. Căutăm iubirea, pentru a scăpa de prăbușirea în nimic prin luciditățile cunoașterii noastre. *Dorim iubirea, pentru a nu fi contrafăcuți și falsificați de adevăr și de cunoaștere.* Căci existăm numai prin iluziile, deznădejile și greșelile noastre, deoarece numai ele exprimă individualul. Generalul cunoașterii și abstracția adevărului (chiar dacă adevărul nu există, există totuși pornirea înspre adevăr) sunt atentate la iubire și la dorința noastră de iubire. Va putea Erosul să distrugă, în cele din urmă, Logosul?

Convertirea iubirii în milă determină ultima fază a iubirii, agonia iubirii. Când începe să ne fie milă de o persoană pe care am iubit-o înseamnă că elanul nostru nu mai poate susține lupta împotriva evidenței. Mila este o iubire în oboseală, o iubire în care obiectul ne este exterior. De aceea în milă ne dăm seama atât de bine de condiția altuia, avem o viziune atât de clară a locului în lume al altei persoane. În milă, noi nu anticipăm nimic, nu dăruim nimic generos, nu transfigurăm deloc; dimpotrivă, luciditatea milei răpește orice strălucire la care ar avea dreptul iluzia oricărei ființe. După flăcările și văpăile iubirii, mila este ca o cenușă ce acoperă ultimele pâlpâiri de foc ale Erosului. Nu ne doare atunci iubirea altei ființe, nu suferim că suntem iubiți? Și mila noastră nu exprimă regretul de a nu mai putea răspunde unei iubiri, care în noi s-a lichidat de mult? Cu cât mila crește, cu atât ireparabilul ce desparte două ființe se adâncește mai tare, și intensitatea ei nu face decât să arate cât de mare este în noi regretul de a nu mai putea iubi. Ultima fază a iubirii ne arată cât suntem de singuri chiar când iubim și cum totul depinde nu de obiectul din afară, ci de nivelul sentimentelor noastre. Lupta dintre iubire și cunoaștere se

desfășoară pentru ultima oară în milă. Și triumful cunoașterii nu ne arată decât în ce mare luptă ne-am angajat câte posturi pierdute avem de recucerit.

— Nu simțim în melancolie cum sufletul ni se deschide sub chemări vagi? Și nu sunt aceste chemări pre-simțiri de plăcute neliniști, și nu este dulce aroma plecată din destrămarea noastră? Căci sufletul ni se deschide într-o voluptuoasă destrămare, într-un indefinit mângâietor, într-o aspirație spre vag, fără ca să ne doa-ră, cât de puțin, această destrămare. Nu simțim, dim-potrivă, delicii virginale, suavități intime, extaz într-o lume de culori ireale, ca-ntr-o grădină cu flori care își întind petalele în nesfârșit? Și nu ne încântă, în farme-cul de destrămare plăcută a melancoliei, singurătăți sonore ce cresc din nesfârșit, evoluează în tot, se izbesc de lucruri și revin apoi, în mănunchiuri sonore, într-un reflux insensibil spre nesfârșirea din care au plecat, spre tăcerea din care a purces ființa? Singurătățile au atâtea glasuri pentru cei care au prea multe de spus pentru a mai putea vorbi!

— Misterul zâmbetului melancolic rezultă din nelămuritul ce-l introduce suavitatea în melancolie. Tot ceea ce este suav, ingenuu, pur toarnă peste vagul melancoliei un fluid imponderabil și misterios, ce se dilată în noi ca un parfum îmbătător și fin. Plutind peste tot, zâmbetul acesta se oprește pe tot și pe nimic. Indeciziu-nea lui se amplifică de mărimea înspre care el se în-dreaptă. Genial sau diletant, el evoluează deasupra lu-mii; fără să poți ști dacă e înțelegere sau extaz. Nede-terminatul și vagul care se desprind din acest zâmbet te atrag ca inexplicabilul misterului. Și cu cât ai înțeles mai mult, cu atât ai înțeles mai puțin. Nu ne par atâtea femei superficiale, datorită zâmbetului melancolic, com-plexe? Nu transfigurează melancolia

fața cea mai lipsită de expresie și nu împrumută o adâncime unui vid interior? Atracția zâmbetului provine și din această prezență a lui la persoane atât de diferite, ca formație spiritu-ală și ca nivel psihic. Când el pleacă dintr-un rafinament interior, atunci e sublim; când e instinctiv, face vulgaritatea misterioasă. Suavitatea este o sursă de lumină tainică în melancolie. În acest indefinit consistă o explicație a imposibilității noastre de a ne sătura de melancolie, a o găsi cândva plată, a o înțelege și a o cunoaște. Aici, cunoașterea n-are ce distruge, deoarece progresul ei nu este decât o continuă autoanulare.

Pe cât sunt melancoliile de dulci, pe atât sunt tristețile de amare. Lupta împotriva lor trebuie dusă cu absolut toate metodele care există, utilizând toate căile și toate posibilitățile. Căci dacă nu vom avea atâta tărie în-cât să înfrângem cancerul tristeților, el ne va roade și ne va putrezi înainte de vreme. Nu trebuie să ne lăsăm dominați de invazia tristeților. Să le suportăm numai până când ele au poezie; când devin reale și efective, să izbucnim, furioși, împotriva lor. Să nu uităm că există în lumea aceasta pumni, strigăte, palme, marșuri, sport, femei, vulgaritate, cu ajutorul cărora înfrângem tem-porar tristețea. Suntem siliți să învățăm ce înseamnă a trăi numai după lungi tristeți. Și învățăm să trăim nu-mai prin reacțiuni. Învățăm să trăim, luptând împotriva propriei noastre fatalități, și în lupta noastră nu facem decât să secăm fântâna tristeților. Ne pompăm pe noi înșine, doar vom putea, odată secați de tot, să începem altfel de la început, cu un izvor mai pur, cu alte adâncimi și cu alte clarități.

— Cum moartea nu poate fi înlăturată, revolta împotriva ei este zadarnică și sterilă. Cu cât ne revoltăm mai mult împotriva morții, cu atât dovedim cât de puțin de adânc este în noi sentimentul morții. Căci revol-

ta exclude revelația ireparabilului și definitivului, a imanenței ineluctabile a morții, care ni se descoperă totdeauna în trăirea intensă a acestui fenomen. Revolta împotriva morții este fructul unei inspirații de moment; numai teama de moarte este durabilă și adâncă. Nu putem duce o luptă împotriva morții; putem numai să înăbușim temporar frica de moarte. Trebuie să învățăm a muri mai rar. De ce n-am folosi toate experiențele prin care uităm moartea sau în care ea ne apare eterică? De ce n-am folosi contopirea în lumină, experiența integrală a lumii, ca o îndepărtare de moarte? Lumina, prilej și cadru de extaz și de feerie, ne avântă departe de timp, de fatalitate și de materie. În ea, uităm de un început și mai cu seamă de un sfârșit, iar când, uneori, invazia luminoasă pare a ne năpădi până la senzația de moarte, aceasta nu seamănă unui sfârșit catastrofal, ci, sublimată și eterică, se apropie mai repede de o topire imaterială în lumină, de depășirea individuației în universalitatea transcendentă și sublimă a luminii. Când lumină nu găsim în afară, trebuie să reaprindem focarii stinși ai ființei noastre sau să metamorfozăm și să convertim în lumină imensitățile de întuneric ale abisului nostru. Toate celelalte prilejuri de a uita moartea să-și aibă ca prototip experiența și extazul luminii.

— Tot mai mult mă conving că eroismul îi are rădăcinile în disperare. Ne ratăm viața în disperare; dar prin ea, nu ne ratăm moartea. Sacrificiul, numai sacrificiul ne *salvează* moartea și numai el răscumpără o viață. Din moment ce viața nu e pură, ci infernală și chinuitoare, nu e sacrificiul o lichidare sublimă? Să poți muri pentru alții; pentru suferințele miilor de anonimi, pentru o idee fecundă sau o idee absurdă; să-ți consumi viața ta pentru ceea ce n-o privește, să te distrugi gene-ros și inutil, nu e aceasta singura formă de

renunțare de care putem fi capabili? Orice gest câștigă o valoare numai într-un cât pleacă dintr-o mare renunțare. Numai moartea adâncește actele vieții. Și în sacrificiu, viața se realizează prin moarte.

Dacă toți oamenii pentru care viața este un bun pierdut ar învăța să-și rateze mai puțin moartea, lumea ar deveni o simfonie de jertfe. Atunci, prin moarte, viața ar căpăta un caracter de gravitate solemnă și, de prea multă renunțare și sacrificiu, ar dori o puritate spre care aspiră atâtea elanuri disperate. Orice sacrificiu este un protest împotriva lipsei de puritate a vieții. De aceea, nu mai putem fi creatori decât prin sacrificiu.

De la renunțare la eroism! Dar nu la pasivitatea indiferentă a înțelepților. Este imposibilă pentru noi renunțarea ca o detașare liniștită și progresivă de lucruri, dusă până la o totală indiferență. Nu încolțește ideea propriei noastre misiuni în momentele de mare renunțare, de mare detașare?

Nu putem vorbi de renunțare fără să ne chinuim, fără să ne frământăm și să fim triști. Renunțarea este pentru noi un fenomen infinit dramatic; turnăm în ea prea multă energie pentru a mai fi renunțare. Și ne interesează prea mult procesul psihologic al renunțării, pentru ca să nu devină o tragedie. Nu renunțăm; vrem să renunțăm. De aceea, nu putem fi decât eroi.

Când Buddha vorbește de renunțare, este ca și când noi am vorbi despre iubire. Să renunți cu naturalețea unei flori care se închide în înserări, iată secretul unei renunțări pe care n-o vom putea realiza niciodată, fiindcă punem prea multă pasiune în negații. Nu devin, în tensiunea noastră, toate negațiile pozitive? Distrugând tot, este ca și cum am crea tot. Plesnim de negații; dar în văpăi. Și negațiile le consumăm nu în îndoieli, ci cu certitudinea unei misiuni. Aruncăm totul, pentru a cu-ceri totul; ne

sacrificăm, pentru a transfigura viața; re-nunțăm, pentru a ne afirma; în detașarea ultimă, ela-nul nostru îmbrățișează lumi. De aceea, eliberarea ră-mâne în conștiința noastră o simplă problemă. Căci eliberarea devine realitate numai pentru acei care merg pe o singură linie în absolut.

Desprinde-te de tot, spre a deveni *centru metafizic*, unicul tău câștig, singura ta soartă. În pierderi, să te bucore triumful tău și în înfrângeri, să descoperi raze pentru nimbul tău. Trăiește-te ca un mit; uită istoria; gândește-te că în tine nu se macină o existență, ci exis-tență; că materia, timpul, destinul s-au concentrat ex-presie; devino izvor de ființă, sursă de actualitate în existență. Trăindu-te ca *mit*, tot ceea ce este anonim în natură devine personal în tine și tot ceea ce e personal, anonim. Vei trăi atunci totul atât de intens, încât lu-crurile vor deveni esențe și își vor pierde numele. Atunci vei putea renunța la tentația individualului; vei putea uita o persoană sau un obiect, atunci vei putea da tot și te vei putea dăruia întreg.

Întrebare modernă într-o problemă eternă: oare nu ne va chinui *regretul* renunțării noastre?

Toată problema renunțării: cum putem face din ea altceva decât o pierdere, cum putem face din ea o formă de iubire. Vrem să facem din renunțare ceva pozitiv. Lașitate sau eroism modern?

Când renunțarea nu se realizează în sacrificiu, ci sfârșește în dezabuzare și scepticism, s-a ratat o experiență capitală. Este ca o negație ce nu duce la extaz. Într-un singur fel renunțarea mai poate deveni atunci fecundă: dacă e *deschisă* spre viață. După ce am rupt legăturile cu lumea, să avem atâta iubire, încât din detașarea noastră să putem îmbrățișa totul; să fim infinit departe de toate și infinit aproape de toate; să cuprindem totul cu o viziune de extaz. În felul acesta, renunțarea înseamnă un câștig. În ea, sufletul nostru se des-

chide pentru tot, fiindcă a pierdut totul. O iubire totală și infinită nu este posibilă fără o detașare. Numai iubirea ce se realizează individual, singura iubire imediată, se dispensează de această detașare.

Numai un suflet care se sfâșie de iubire mai poate reabilita lumea aceasta vulgară, meschină și dezgustătoare. O mare iubire nu există fără o mare renunțare. Nu poți să ai totul, decât în momentul când nu mai ai nimic. Bucuriile și tristețile renunțării! Ne-am realiza în mod absolut, când renunțarea ar fi numai un prilej de bucurii. Dar ne iubim cu toții prea mult imperfecțiunea, pentru ca să nu ne întristăm de iubirile noastre. Când vom învăța să vedem în iubire altceva decât o pierdere?

— Întrebare obsedantă și fără răspuns: cum de poate omul supraviețui stărilor de nivel ultim? Nu-mi voi ierta niciodată că n-am avut o îndrăzneală absurdă în clipa supremelor extazuri, că am supraviețuit momentelor de simultană beatitudine și aspirație spre moarte, că mai trăiesc, după ce marea lacrimilor din mine nu s-a putut vărsa în extazul simfonic al morții, al iubirii și al tristeții. Am fost *odată* tot: ce mai vreau?

De ce nu am curajul mării despărțiri?

Să fii totul și să ai totul în fiecare clipă.

Dar cine este acela care poate fi totdeauna Dumnezeu?

— Dacă am fi siliți să alegem între muzică și femeie, cine știe dacă nu am alege întâia. Deși amândouă îți procură senzații de o amețitoare înălțime, totuși numai muzica te suspendă în infinitul voluptuos al neîmplinirii. Cu femeia ești obligat să consumi și să reverși ceea ce în tine este izvor pur; niciodată prin muzică, al cărei indefinit complex îți permite să nu te împlinești niciodată.

Căutăm femeia pentru mai puțină singurătate, iar muzica pentru a ne adânci singurătățile. Nu încercăm să scăpăm prin femei de tristeți? Dar acela care, în voluptățile sublime ale muzicii, n-a simțit o tristețe de Dumnezeu singur și părăsit, nici nu bănuiește esența muzicii. Numai prin muzică poți să bănuiești care ar fi bucuriile și tristețile lui Dumnezeu...

— Oare după ce ai avut atât timp conștiința nimicniciei, te mai poți crede altceva decât Dumnezeu? Te mai poți simți altceva decât începutul și sfârșitul? De ce nu ne-am educa în conștiința propriei noastre divinități? N-am pierdut cu toții încât să avem drept la ultima iluzie, la iluzia absolută? Și oare singurătățile noastre n-au atâtea glasuri ca să ne strige realitatea iluziei noastre? Nu sunt toate singurătățile muzicale și sonore și nu trebuie să ne cânte ele slava de a fi atât de singuri, încât vrem să fim totul?

III

Negațiile care nu duc la extaz și disperările care nu duc la profeție — înseamnă că n-au atins adâncimea în care se depășesc pe ele însele. Dacă din ele nu izvorăște conștiința propriei misiuni, căile existenței ne rămân închise pentru totdeauna. Și nu este o datorie față de propriul destin să ne educăm în conștiința misiunii noastre exemplare? Nu suntem datori să exploatăm fier-berea, confuzia și vibrația noastră pentru transfigu-rările în care ne aduce conștiința unicității și adâncimii destinului nostru? Într-un suflet mare, ceea ce numim tristeți, deznădejde, renunțare n-au valoare în sine, ci sunt numai trepte ale propriei sale transfigurări, mo-mente ale unei mari ascensiuni. Toate treptele transfi-gurării și toate momentele ascensiunii sunt căi spre puritate, spre o sublimă detașare, care detașare nu este decât suprema participare. Nu încercăm, în ștergerea tuturor petelor de întuneric, să realizăm în noi o fluidi-tate dulce și imaterială a vieții, să devenim izvoruri pu-re și să ne imaculăm după prea multe virginități pier-dute? Cine știe dacă aspirația spre moarte nu pleacă din regretul că viața nu e eternă! N-au descoperit viața acei ce au suferit din cauza ei și care au negat-o din teama de a nu o putea iubi?

Din moment ce nu putem fi fericiți, de ce să nu căutăm să ne facem nefericirea creatoare, dinamică și productivă? Nu este datoria noastră să intensificăm văpăile interne și să ne consumăm la înălțimi în care tristețile devin explozii? Nu vom împrumuta actelor vieții noastre fecunditate, dacă tot ce trăim nu vom trăi nelimitat. Fără margini să fie pornirea de a ne mistui în flăcările propriilor viețuiri, precum fără margini să fie tremurul în care ne vibrează ființa. Avem datoria de a ne a înălța și a ne scoborî la infinit pe scara formelor de viață, a căror natură să ne importe mai puțin, decât să ne vrăjească adâncimea și nelimitatul la care putem ajunge.

Există, dincolo de sfera obișnuită a experiențelor de viață, un domeniu în care totul se petrece ca-ntr-o succesiune de transfigurări. Suferința se convertește în bucurie, bucuria în suferință; elanurile în dezamăgiri și dezamăgirile în elanuri; tristețile în văpăi și văpăile în tristeți. Consistența stărilor sufletești dispăre în această succesiune de transfigurări și se subtilizează în extaze continue. Când trăiești totul într-o adâncime halucinantă, sub semnul nelimitatului, descoperi un domeniu care ție însuși îți este accesibil numai în extazul propriilor tale viețuiri. Într-o astfel de regiune, negativitățile încetează a mai fi sterile și demoniile distructive, și totul, ca într-o simfonie de flăcări lăuntrice, se desfășoară și se mistuie într-un imn de viață și de moarte.

Dar ca să ajungi la regiunea succesivelor transfigurări, mult trebuie să fi suferit, și pentru ca actele vieții tale să capete o adâncime, mult trebuie să fi pătitit! Actele vieții noastre sunt banale și nerevelatoare atunci când ele se consumă în condițiile naturale ale vieții. Faptul de a trăi ca atare n-are nici o semnificație. A trăi pur și simplu este a nu împrumuta nici o adâncime ac-telor vieții. Numai când trăiești ca și cum viața este un bun pe care l-ai putea sacrifica oricând,

numai atunci ea încetează de a mai fi o banalitate și o evidență. Este o prostie să se afirme că viața ne este dată ca să o trăim; ea ne e dată ca să o sacrificăm, adică să scoatem din ea mai mult decât permit condițiile ei firești. Nu există altă etică în afară de etica sacrificiului.

A privi moartea în sine, detașată de viață, este a-ți rata atât viața, cât și moartea. Sentimentul interior al morții numai atunci e fecund, când prin el putem da o adâncime actelor vieții. Aceasta își pierde puritatea și farmecul prin această relație; dar câștigă infinit în adâncime. Extazul pur al morții duce fatal la o paralizare a întregii ființe. Numai când din obsesia morții putem scoate scânteii, numai atunci putem transfigura viața.

Trebuie să ne punem viața la cele mai mari încercări. Nimic din ceea ce e periculos și riscant să nu ne fie străin. Numai fecioarele refuză să se gândească la ultimele pierderi. Dar toată viața nu este o serie de virginități pierdute?

Și atunci, să ne mirăm de ce în unii oameni apare, ca o obsesie vitală, voluptatea pătimirii? Nu pleacă ea din tendința de a adânci viața prin tot ceea ce atacă și compromite această viață?

Nu răsare ea din pornirea de a arde viața în rădăcinile ei, pentru ca o întreagă existență s-o clădească pe flăcări? O evoluție în flăcări este această voluptate a pătimirii. Și este, în această voluptate, un amestec straniu de sublim și fantomal, de solemn și de ireal.

A scoate din viață mai mult decât poate da ea este imposibilul pe care-l realizează această pătimire, în care suferințele sunt însoțite de fioruri. Nu interesează absolut deloc dacă suferința este cauzată de oameni, de boli sau de pierderi ireparabile, ci numai cât poți fecunda interior, pentru ca viața să capete alte străluciri și alte adâncimi. Dacă n-am reușit să ne

înstelăm întune-cimile cum o să așteptăm aurora ființei noastre?

În această auroră putem numai să dovedim cât suntem de aproape de sacrificiu și cât suntem de tari în nefericirea noastră.

După ce ne-am amețit de toate întunecimile, după ce am vrut să epuizăm în simțire suferința și moartea, iar în gând am meditat deșertăciunile până la absurd, dacă am pus atâta intensitate și atât nelimitat pentru a nu deveni cenușă, ce altceva decât transfigurarea ne îmbrățișează aureolă totală și definitivă?

Să înscriem în edificiul nostru interior cuvintele Sfintei Tereza: „*A suferi sau a muri*”, nu pentru a ne aminti de ceea ce vrem să facem, ci pentru a ști ceea ce suntem. Ori avem un destin, ori n-avem. Căci nu suntem oameni care să murim la o umbră de copac, într-o du-pă-amiază de vară! Fioruri infinite să ne străbată ființa, și sufletul să ne fie ca un cuptor imens; arzătoare să ne fie avânturile și vibrante, extazurile; totul să fiarbă într-un clocot și ca un vulcan să explodăm și să ne revăr-săm. Simbolul nostru să ne fie focul și, ca-n extazurile mistice, să suferim de prea mult inexprimabil. Jarul a-tâtor suferințe să degajeze o căldură învăluitoare și, tur-mentați de atâta viață, să temem mai puțin renunțarea. Oare n-a venit timpul când, într-o judecată definitivă, trebuie să-nțelegem că viața, numai în alte forme decât ale ei, mai poate să ne mai mângâie de tristețea de a fi? Oare nu este momentul când curajul de a trăi înseamnă altceva decât negația morții? Nu trebuie să îmbrăți-șăm moartea, pentru ca lupta împotriva întunecimilor ei să facă mai strălucitoare luminile vieții? Și nu tre-buie să ne verificăm zilnic rezistențele vieții, prin lupta încordată cu forțele morții? Nu trebuie să ne salvăm viața în fiecare moment? Căci numai după ce-am sal-

vat-o, sacrificiul nostru poate să însemne întâia și ultima noastră libertate.

— Pentru întărirea în conștiința propriei misiuni, nimic să nu ne scape neexploatat. Să convertim totul în mijloace și stimulente ale credinței în noi înșine, iar tot ceea ce tinde să ne paralizeze să trăim cu atâta ardoare, încât să devină resort al existenței noastre. De ce n-am încerca să convertim evoluțiile muzicii în astfel de resorturi, de ce n-am face din trăirea muzicală un moment esențial din desfășurarea unui destin? Abandonarea pură și spontană în muzică subțiază elanurile de viață până la anihilare. Nu în trăirea muzicală ca atare vom învăța să facem din destinul nostru un fulger! Dar când în muzică aducem o energie și-o ardoare, când nu ne lăsăm prinși de muzică, ci o dominăm, când vibrațiile sonore pătrund o voință în concentrare infinită și devin alimente pentru obsesii vitale, atunci conștiința destinului nostru nu se întărește prin ceea ce a pierdut înainte? Să învățăm a trăi lucrurile de deasupra lor, să le integrăm, să trăim prin transcendență, iar când ne abandonăm lor, s-o facem pentru a le exploata, nu pentru a fi înghițiți de ele. Să iubim, să savurăm și să suferim pentru ca destinul nostru să poată deveni *destin* pentru alții: altcum femeia, muzica și boala nu vor fi decât tot atâtea prilejuri de căderi.

— Vom ajunge oare să nu mai fim puși în fața teribilei alternative dintre viață și moarte? Vom putea să realizăm o sublimă detașare, mângâiați de revelații intime și fascinați de veșnicii nebănuite? Vom putea să depășim și să uităm drama, acea dramă care izvorăște din contradicțiile inerente ființei? Trebuie să existe o regiune de lumină lăuntrică unde trăiești fără să trăiești și mori fără să mori. Trebuie să existe o regiune

de mu-zică subtilă, în ale cărei sonorități să se destrame, imaterial, întreaga fire.

Și trebuie să existe o regiune în care însuși timpul și-a învins nimicnicia sa.

— Două căi există, prin care, dacă nu putem învinge bolile, le facem desigur suportabile: sau le integram în organismul nostru în așa măsură încât nu le mai considerăm venite din afară, ca elemente străine și detașate de noi, sau, printr-un efort intern, încercăm să ne ridicăm deasupra „nivelului” la care se menține boala în organismul și conștiința noastră. Procesul de integrare a bolii este de fapt un proces de interiorizare: creștem boala în noi înșine, o asimilăm immanent în viața noastră. Ne educăm în a considera accidentul ca natural și răul ca perfect firesc. Această cale este cea mai frecventă și cea mai ușoară: să vrei să uiți prezența în tine a ireparabilului.

Fiecare boală reușește să ne domine într-o anumită măsură: ea atinge un nivel în ființa noastră, până la înălțimea căruia tot ce se petrece în noi trece prin acest fenomen al bolii. Dar pentru ca ea să nu ne înghită și să nu absoarbă întregul conținut al ființei, trebuie ca, printr-o încordare infinită, să ne ridicăm deasupra nivelului bolii, să atingem un nivel superior, din înălțimea căruia putem stăpâni boala ca pe un proces firesc. Mărim, în această încordare, pulsațiile existenței noastre, o intensificăm de rezistențele ei. Totul este să atingem un nivel superior nivelului bolii. În cea mai groaznică criză, o strângere de pumni, o tensiune nervoasă, o voință de afirmare organică, o pulsație, ca-ntr-un trăsnet al firii, ne salvează și ne înviorează ca o baie de arome. Dacă am putea oricând să facem din sufletul nostru o convergență de elanuri, ca o fântână săritoare, depresiunile și bolile ar fi eliminate spre periferia ființei noastre. Singura salvare

din ghearele bolilor: să ajun-gem la acel nivel în care pulsațiile vieții evoluează până la încheștare, până la nivelul unui extaz organic.

De ce bolile n-ar alimenta viziunea profetică, de ce nu le-am putea converti în resorturi ale misiunii și ale destinului nostru? De ce să pierdem atâtea prilejuri de veghe și de trezire, pe care ni le oferă boala cu o generozitate care ne înspăimântă? Nu macină boala, zi și noapte, materia din noi și n-o face ea capabilă de vibra-ții pe care nici deliciile cele mai pure nu le ating? Și ce este boala, dacă nu o trezire din somnul materiei? Tot idealul nostru să nu fie decât dorința de a face acest blestem fecund, de a scoate din boală ceea ce alții, în mii de fericiri, nici nu cutează să presimtă. Numai așa vom putea să amânăm prăbușirea prin boală, și numai așa această prăbușire ar putea deveni o transfigurare. De ce n-am folosi toate clipele în care boala ne arde ră-dăcinile vieții, se încuibă în materie pentru a o risipi în fărâme firave, în resturi de existență, și crește, destră-mându-ne în bucăți de piatră ce nu sunt decât nesfâr-șite regrete ale unei vieți întregi, de ce n-am folosi aces-te clipe pentru a ne dinamiza într-un blestem, pentru a da strălucire însângeraților noastre, pentru a nimba atâtea înfrângerii? Dacă nu vom învăța să facem boala pozitivă, de ce să trăim mai departe, cu regretul unei vieți pierdute? De ce să ne jeluim în fața unui dezastru, când el ar putea deveni începutul unei serii de iluminări? Și toate suferințele care ne-au întunecat fața— nu sunt ele tot atâtea izvoare ale *schimbării noastre la față*?

— Numai în unilateralitate există tragedie, numai un om care se aruncă într-o direcție până la capăt, fără spirit critic, beat de fiorurile proprii lui izolări, numai acela poate îndura ceea ce înțelegea altora niciodată

nu va atinge. Și pentru ce atâta înțelegere? Este atât de

comod să înțelegi totul, încât oamenilor acestora să nu le acordăm nici măcar disprețul. Să ai curajul fanatic de a înfrunta irezolvabilul și să violezi, într-o furie oarbă, ireparabilul, să fii atât de absurd, încât gândurile tale să danseze într-un desfrâu, să se înalțe ca focuri în depărtate întunecimi. Cât risc este într-un gând — este altă întrebare pentru adâncimea acelui gând. Ori murim pe gândurile noastre, ori renunțăm la a mai gândi. Dacă, a gândi nu este un sacrificiu, atunci pentru ce să mai gândim? Numai întrebările grele, irezolvabile și ultime, să ne fie întrebările noastre. La celelalte răspund profesorii; căci de aceea sunt plătiți. Dacă viața, suferința, moartea, destinul sau boala și-ar găsi o soluție, sau dacă le-am epuiza în înțelegere, ar mai avea rost să mai gândim?

Boala ne aduce în stări de vibrații pe care normal nu le avem. Ca să facem însă boala fecundă și s-o convertim în resort al dinamismului nostru intern, intensificarea la paroxism a vibrațiilor este o condiție esențială. Există o adevărată *metodă a vibrației totale*, care ne prezintă căile de purificare internă, de exaltare în vibrațiile intime. Trebuie să atingem o tensiune psihică în care tot ceea ce trăim să fie o creștere în vibrații. Încordările intime trebuie să fie atât de mari, încât actele de voință față de acest paroxism să apară ca simple acte reflexe. Dacă în stadiul în care boala ne domină, voința este paralizată și ștearsă, în stadiul de fructificare a bolii, rea-lizăm un adevărat salt peste voință. Ea apare prea dimi-nuată și prea aproximativă în vulcanul de vibrații, care izbucnește, ca o explozie și o apărare a vieții, din adâncimile ființei. În vibrațiile bolii, intensitatea vibrațiilor vitale este plusul prin care tendințele de destrămare închise în boală sunt transformate în tot atâtea extazuri ale vieții noastre, ce

nu vrea să cadă înainte de a fi cu-noscut marea schimbare, transfigurarea ultimă.

Boala aduce la suprafața conștiinței tot ceea ce e mai adânc în noi. Așa încât, suntem adânci cu adevărat nu-mai în boală; iar când ajungem stăpâni pe boală, deve-nim mai mult decât *suntem*, ne creăm pe noi înșine.

— Pe propriile ruine am ajuns să știm cine suntem. Astfel, pentru ceea ce vom deveni avem să construim totul. Viitorul nu trebuie să ne fie o creație din nimic? Nu suntem siliți să începem de la capăt? Drumul nostru a fost ruina noastră; să fim mândri că n-am moștenit nimic. Și nu este misiunea noastră cu atât mai mare, cu cât ea înseamnă un început total, o misiune fără moștenire? Am risipit prea mult din noi, pentru a ne mai încuraja rezervele. Forța noastră să provină din sărăcia noastră. Nu ne-am dezmoștenit pe noi înșine, în curajul de a trăi dezastrul până la capăt? N-am avut îndrăzneala prăbușirilor și a ruinelor noastre? Ne-am lichidat viața pentru ca o dezmoștenire atât de mare să ne dea avântul propriilor cuceriri, să putem, după o atât de mare pierdere, să ne creăm viața. Și toate dez-nădejdele pe ruinele noastre n-au fost decât speranțe ale unei alte vieți, începută din nou și creată în farmecul altor străluciri.

Față de încordarea, de vibrația și de pornirea noastră de a cucerii lumi nesfârșite, tot ceea ce oamenii numesc voință, tendință, ambiție și aspirație să apară ca palide expresii ale vieții, ca forme aproximative și atenuate. În infinitul nostru de simțire, acestea nici trepte să nu fie. În salturi mortale să ne măsurăm viața. Și fiecare salt să fie nu numai un avânt, ci și o cucerire. Cu setea noastră după nimic, am învățat prea bine ce e nesfârșirea pentru ca să nu dorim o nesfârșire a ființei și am cucerit prea mult în întuneric pentru ca să nu ar-

dem după lumină. Nu tremurăm cu toții în presimțirea acestei lumini și nu ne dogorește, ca un foc nesfârșit, nesfârșirea ființei? Cunoaștem prea bine otrăvurile nimicului și dezgustului de ființă; dar otrăvurile lui n-au putut să ne stâmpere setea de ființă, ci doar să ne trezească dorința de cucerire și de recucerire. Am pustiit prea mult firea în deșerturi fără margini și am rătăcit prea mult deșerturile acestea și în deșerturile noastre, ca, secați într-o lume secată, să nu dorim a deveni izvoare într-un izvor al ființei.

Extazul să fie măsura vibrației noastre, și culmile lui să ne fie patria. Ondulații de culmi să ne alinte pri-virea și perspective de înălțimi să ne mângâie sufletul. O vibrație în infinit să ne fie toată ființa. Și ce este altceva extazul, dacă nu o vibrație în infinit? În purități de elanuri să ne topim viața, s-o ridicăm la ultime vibrații, s-o înălțăm în muzici de sfere. Privirea să ne fie un flux de raze, și-n corpul nostru să răsunе lumi de armonii; nesfârșite spirale sonore să-l inunde, învârtindu-se-n ascensiuni ciudate. Strigăte de deznădejde și scrâșniri de ură să dea doar adâncime acestor vibrații, și toate tânguirile, transfigurate să fie în elanul lor. Până ce devine muzică să ne adâncim în durere, și boala în imnuri să-și cânte renunțarea.

Și această muzică să ne descopere ascunse presimțiri de seninătăți, și prin ea să-nvățăm adâncimea seninătăților. Uitat-am să privim depărtările lor și pierdut-am măsura mărimilor lor. Vibrație în infinit să ne fie extazul și adâncimea seninătăților să ne-o descopere muzica lui.

În setea de absolut, învățat-am ce este o altă viață și-n ce fel a trăi este a nu te opri niciodată. Numai în cucerire setea noastră de absolut se poate stâmpăra; retragerea și oboseala ne măresc doar setea. Să-nghițim absolut e singura activitate ce-n infinit ne mai poate în-călzi, și-n avântul nostru, să uităm a mai face

un po-pas. În sete nesfârșită, înflăcărați, să-nghițim totul, și cuprinderea noastră să fie o pierdere-n nimicul nostru. În existență să irupă elanul, și bucuria să semene ma-rilor extaze. Și dorul nostru de a fi, universal să fie ca tristețea de a fi. În luptă cu ea, dorul de ființă în înflă-cărări să cuprindă întunecimile tristeților, și setea noastră de absolut cu întuneric să-și astâmpere infini-tul ei.

— Când suferiți de prea mult elan, când vă doare a-vântul vieții și temeți sinuciderea în explozia dezordona-tă a vieții voastre, transformați în profeție durerile preaplinului vostru, consumați în extaze de viață valu-rile debordante ale energiei voastre. Căutați în drame prilejuri de sublimare, folosiți tragediile ca drumuri în-spre puritate, torturați-vă pentru a înfrânge putregaiul din voi. Nu simțiți, fraților, cum atâtea dureri își caută înseninările lor și nu simțiți cum rănilor noastre de câtă otravă ne-au scăpat? O rană a fost toată ființa noastră; căci o otravă a fost sâmburele nostru. Și nu vă apucă, fraților, dorințe de primăveri și melancolii de seninătăți, nu vă apasă în dulci voluptăți nostalgii de lumi mai pure, cu vaste ceruri deschise, cu armonii necunoscute? Nu tresare gândul vostru, în presimțirea unor fericiri în alte lumi, și nu vă iluminează viziunea unor dureri su-blimate în cântece pure? Nu vreți schimbarea cea mare, schimbarea în sâmburele vostru? Nu vreți o lume în care ați suge fericiri din dureri, extaze din negații, pro-feții din disperări, și nu vă încântă o lume-n care prea-plinul vostru în mângâietoare valuri ar inunda deșertu-rile ascunse ale zădărniciilor voastre? Și oare, fraților, nu vă atrage chemarea seninătăților, cu nesfârșiri mai calde și mai dulci, nu vă apucă nostalgii de depărtări vaste ca durerile, și preaplinului vostru, nu prin dorințe de puritate-i puteți găsi o albie?

PROFEȚIA ȘI DRAMA TIMPULUI — Pe toate planurile vieții, ardoarea noastră să îmbrățișeze conținuturile de existență, într-o participare originară, până la extaz să trăim totul. Viața socială să ne fie câmpul de verificare a inflamabilei noastre sensibilități, și în tot ce are exterior viața să ne revărsăm infinitul lăuntric. Dincolo de cultură să ne spulberăm energiile, și intensitatea energiei ca-ntr-un vârtej să crească. Să trăim totul cu atâta pasiune, încât destinul ca un trăsnet să despice obscuritățile lumii și ale noastre. Să devenim altceva, să fie țelul nostru și să acceptăm viața numai pentru mari negații și mari afirmații. Dacă nu ne va arde conștiința misiunii, nu ne vom merita nici viața și nici moartea. Nu înțeleg cum pot exista oameni indiferenți în această lume, cum pot exista suflete care nu se chinuiesc, inimi care nu ard, simțiri care nu vibrează, lacrimi care nu plâng. Ar trebui să fie interziși spectatorii și toți acei care din distanță fac o virtute. Numai un suflet ce se frământă și care niciodată n-a uitat că trăiește trebuie să ne trezească entuziasmul. False să le declaram pe toate acele adevăruri care nu dor și nule, toate principiile care nu ne ard. Viziuni să devină adevărurile noastre și principiile, profeții. Vorbele să fie flăcări, și fulgere să fie argumentele. Mai avem noi timp de pierdut în dovezi, în argumente și convingeri?

Nu iubim profeția fiindcă ea înghite timpul?

Cu conștiința timpului, un salt deasupra lui este profeția noastră, și viitorul trăit în actual, conținutul ei. Prezențe și realități vii devin în ea dorințele noastre și viziunile strălucesc în preaplinul actualității. Nu încercă profeția să suprimе inevitabilul distanțelor timp și nu încercăm în ea să trăim totul în formă absolută? Toți ceilalți, care nu cunosc văpăile consumatoare ale spiritului profetic, primesc succesiunea clipelor în relativitatea lor, sunt sceptici și acceptă totul. Numai în

profeție, săltând deasupra timpului, trăim clipa în direcția ei absolută, în ceea ce ea ar trebui să țintească. Ultimele finalități, profeția ni le face accesibile în trăirea exasperată a momentului. Trebuie să ne încântăm de tot ceea ce-i profetic, pentru pasiunea de absolut din orice profeție, pentru prezența marilor sfârșituri în ma-rile începuturi. Și n-au crescut ardorile profetice din presimțirile sfârșitului în tot ceea ce am trăit? Cu o por-nire bestială să înghițim timpul, pentru ca în fiecare cli-pă viața să fie un început, o culme și un amurg. Ca-ntr-un elan mistic, viziunile să ne invadeze de străluciri, să ne orbească în paroxismul lor luminos, și indetermina-tul lui să rezulte din setea noastră de absolut. De nu vom avea dorința nesfârșită de absolut, de realizare in-tegrală, de infinită posesie, timpul ne va înghiți ireme-diabil și viața pierdută ne va fi în tot atâtea clipe câte lașități ne-au diminuat ființa.

Cu un bici imens ar trebui loviți toți acei care așteaptă să trăiască și care nu se consumă dramatic în demonia timpului, torturați și chinuiți — toți acei care așteaptă ca timpul să le risipească fărăma lor de existență. Și aproape toți oamenii sunt fărăme de existență ce-și așteaptă propria lor lichidare. Valoarea ethosului profetic consistă în voința de a te lichida tu însuși, într-o trăire intensă ca un extaz. O concepție dramatică a vie-țuirii în timp este la baza oricărei profeții. O luptă groaznică, împotriva timpului și a inerției viețuirii temporale. Sentimentul normal și mediocru al temporalității nu te poate duce decât la așteptarea vieții, la concep-ția comodă a complacerii în surprizele diverselor mo-mente. Oamenii așteaptă totul de la timp, așteaptă ca idealurile să se împlinească în viitor, speranțele să se realizeze și moartea să vină la „timpul” ei. Împotriva acestei atitudini, frenezia noastră profetică să nu cu-noască margini. Conștiința misiunii să crească dintr-o cuprindere infinită în clipă,

dintr-o furie exaltată a vieții ce se vrea plină, în ciuda neantului temporal. Mesianis-mul nostru să fie ca un incendiu în care toți indiferenții acestei lumi să fie mistuiți, din care scăpare să nu fie pentru acei care nu suferă de dorința transfigurărilor ultime. Focul lăuntric să ne fie obsesia și pe el să ne înălțăm, ca pe aripi. Marile misiuni să ne apere de can-grena timpului și clipele să treacă în eternități, și eter-nitățile în clipe. Astfel de culmi să atingem în viziunile noastre, ca grandoarea lor să-i înmărmurească pe cei-lalți și, scuturându-i dintr-o mare contemplare, de pa-siunea celor absolute să nu mai poată fi indiferenți. Căci indiferența este adevărata crimă contra vieții și a suferinței.

Și elanul nostru profetic să fie un tremur contagios ca boala sau ca focul, în el să prindem această lume, adăpostită în liniște și umbre, și-ntr-o cruciadă universală, să cucerim și să dezrobim luminile ascunse de întunericul lumii și al nostru!

— Și oare, fraților, nu v-ați întrebat de ce bucuriile noastre sunt atât de rare și atât de mari? Nu v-ați întrebat de ce respirăm în atâtea suspine și de ce tremurul de bucurie atât de rar ne cuprinde? Nu v-ați gândit niciodată că prețul bucuriei este durerea, că marile bucurii sunt dureri transfigurate? N-ați așteptat, în atâtea clipe de durere, clipa de mare bucurie și n-ați așteptat-o ca o răscumpărare a nesfârșitelor înfrângeri? Și oare, fraților, nu iubim noi suferința pentru acel moment, acel singur moment de bucurie, adâncă și nesfârșită, în care durerile devin pure și deznădejile sublime? Ah, fraților, mult trebuie să fi suferit, pentru ca să ne bucore un moment de bucurie!

Văzut-am noi în suferință o crimă în contra vieții. Dar nu v-ați întrebat de ce o *altă* viață este pentru noi *viața* noastră? Nu ne-au ucis durerile cealaltă viață? Și

de ce astăzi durerile ne sunt atât de fecunde, pe cât de nefaste ne-au fost altădată? Nu este oare pentru că ne-am clădit o altă viață, cu îndelungate dureri, pentru rare și mari bucurii?

A MURI DE ELAN — De elan să moară sufletul nostru, de elan să murim toți. Irezistibile să fie avânturile vieții și disperarea să ne ardă avântul nostru. Încheiată să ne fie misiunea în ultima zvâcnire, în marea zvâcnire a elanului nostru. N-am trăit nici unul, dacă de elan nu vom muri. Intensități muzicale și îmbrățișări de veșnicii în clipă să ne fie acel elan, și-un infinit de simțire să fie infinitul lumii. Și elanul nostru să fie atât de mare, încât să ne simțim goi în fața noastră: să plângem că am pu-tut aștepta atât o asemenea clipă.

Tot ce vom trăi să fie pregătiri și trepte ale elanului suprem. De multe ori va trebui să murim de elanurile și în elanurile noastre, ca un ultim avânt să nege viața în culmile ei.

Ațintite în nesfârșire să ne fie privirile, și grele de veșnicii să ne fie gândurile; corpul să vibreze ca o coardă și toate organele, ca prize ale ascunselor armonii, să ne îmbine cu marile taine. Și de atât elan să murim, că moartea noastră să fie moartea lumii.

Atât de mare să ne fie avântul, că de irupția lui să nu mai putem gândi. Vertiginos să ne străbată și să ne domine furia lui vulcanică, pentru ca zvâcnirile lui să umple golurile în care se desfată gândurile. Căci goluri de viață cresc gândurile și un minus de avânt este condiția libertății lor. Dar elanul nostru să fie atât de irezistibil, că în vârtejurile lui gândirea să nu mai fie posibilă. Izbucnirile vieții ne dor prea mult, ca ele să nu calce peste atâtea idei clare și sterile.

Iar când gândurile răsar la periferia avântului nostru, în febră să le dăm viață și, tumultuoase, să le topim în vârtejurile de foc ale avântului.

Și dacă nu vreți ca-n avântul vostru să vedeți singurul vostru avut, atunci învățați a gândi în febră, a face gândurile arzătoare, a scoate aburi din idei. Febra să fie condiția naturală a gândurilor voastre. Avântul vostru niciodată nu va scobori până la cunoaștere și extazurile voastre vă vor opri să prindeți din afară ceea ce puteți câștiga înăuntru. Oboselile elanului vă fac doar obiec-tivi. Și-n drumul spre extaz, gândurile simple rătăcirii să vă fie.

Lumi să înghită avântul vostru și, ca-ntr-un sărut, să îmbrățișați ființa și nesfârșirea. Dorințe ascunse să răbufnească în îmbrățișări totale și o lume să fecundeze *dorința* voastră. Demiurgice să fie pornirile, și pasiunea voastră sexualitate cosmică. Însămânțare vă-ncunune gestul și rodire de lumi noi să-nflorească din instinctul vostru. Și, bucuroși în dorințele voastre frenetice, să uitați *marele dezgust*, tentația detașărilor închise, a dezlipirilor fără ieșire. Feriți-vă de marele dezgust, de momentele putrede, fugiți de momentele ce vă închid drumurile ființei. Căci marele dezgust este amărăciu-nea ce ne înăbușă extazul firii, ce ne oprește să ne pier-dem în toate și toate să se piardă în noi. În fecundări să irupeți, fraților; gândurile însămânțate să vă fie, ca, în rodnicia lor, să uitați tentațiile marelui dezgust. Avân-tul vostru o continuă rodire să fie și,generând lumi noi, peste ispitirile abisului vostru, îmbrățișați întreaga fire pentru-un sărut sau pentru tot.

N-au devenit mări de lacrimi atâtea tristeți ce astăzi ne sunt bucurii? Nu strălucesc în noi tristețe clarități de altădată? Și nu ne invadează mări de lacrimi, acoperind în fluxurile lor dezgustul amar, seceta ființei noastre? Vrajiți suntem de atâtea lacrimi ce cresc în noi și se întind ca vaste seninătăți, fermecați suntem de atâtea amurguri ce devin aurore. Nu avem lacrimi pentru orice, nu ne îmbătăm în atâtea irezistibile clarități ce gâlgâie în noi și ne picură, în fluidități transparente,

atâtea tristeți ce-au devenit bucurii, nu sunt extazele noastre pline de lacrimi și nu ne inundă acest revers al focului? Mări de lacrimi se ridică în noi și noi înșine suntem o mare de lacrimi. Într-un flux nemărginit, ne picurăm tristeți sublimate și înspre originile bucuriilor noastre ne cad lacrimile. Și câte lacrimi cad, atâtea bucurii pierdute.

— Dacă mai este nebunie și elan în lume, atunci o altă viață să ne fie obsesia și viziunea noastră. Să creștem până acolo, încât paroxismul nostru să-nsemne o nouă viață, să-nsemne *viața* pe care o dorește elanul nostru. În rădăcini să atacăm viața, pentru ca, într-o creație absolută, o altă lume să se ofere extazurilor noastre. Mai bine să distrugem rădăcinile vieții, decât să primim mai departe sevă din rădăcini putrede. În noi va fi atâta putere, încât dezrădăcinând viața din mediul ei murdar și putred o altă sevă îi va încălzi pulsațiile. În soare să înrădăcinăm viața și lumină să fie seva vieții noastre. Cu rădăcinile în lumină să creștem, din vaste clarități să pornească noua noastră viață și fecunditatea într-un extaz luminos să se desfete. Doar după ce-am schimbat viața în rădăcinile ei, viziunea unui alt om poate fi altceva decât un vis. Altă sevă în viață și apoi un alt om!

De nu vor plesni resorturile acestei vieți mediocre și liniștite, închis ne va fi drumul spre absolutele noastre trăiri. Și resorturile altei vieți, atât de întinse date să fie, că în libertatea lor fiecă mișcare un absolut să-nsemne!

— Întristat este sufletul meu în lumea în care oamenii trăiesc spre a se face nefericiți unii pe alții.

Cum de există oameni care mai pot respira după ce au făcut pe alții nefericiți?

Ar trebui ca fiecare om să dorească a fi nefericit, pentru a cruța pe altul de nefericire. Este de o mie de ori mai suportabil a fi făcut nefericit, decât a neferici. Și când te gândești că-n lumea asta sunt oameni care pot dormi, când alții suferă din cauza lor! Ar trebui să dis-trugem întreaga cultură, care-și îngăduie să vorbească de ideal, lume-n care curg lacrimi. Și să nu avem regre-tul purității în lumea în care nu poți fi *esențial* decât în nefericire?

Cu toții am întâlnit atâtea zâmbete dulci, mângâietoare și tandre. De ce după ele n-am jurat a fi altfel, cu totul altfel? Un singur zâmbet de femeie ar face mai mult decât trei sferturi din gândirea umană, dacă în acel zâmbet am vedea un zâmbet al vieții. Dar câți dintre noi au conceput atunci o fericire din extaze reciproce, câți am jurat în numele altei vieți!

— De ce atac omul? (De ce trebuie să ne atacăm cu toții?) Fiindcă această ființă nu toarnă foc în demonia vieții, nu trăiește în flăcări nașterea și distrugerea lucrurilor.

Fiindcă nu arde în dorințe de puritate, nu moare după un înec de lumină, după ultime transparente.

Aș vrea ca-n om viața să curgă pură ca muzica lui Mozart. Dar omul n-a dus tragedia până la capăt, pentru ca să-l ardă dorințe de puritate, și nici nefericirea sau durerea până la înnebunire, pentru a se gândi la o fericire ce ar putea fi și adâncă. Și-n istoria omenirii, doar în Mozart fericirea a atins o adâncime. Când omul va trage toate consecințele condiției lui, numai atunci uitarea în armonii transcendente va fi visul lui. Și omul va fi sincer cu sine însusi. Omul trebuie să moară; trebuie să moară omul din noi. Și din această agonie, o viață nouă ar putea izvorî, cu elanuri pure și cu ferme-cătoare extazuri.

Nu *puterea* trebuie să definească pulsațiile acestei vieți, ci extaze reciproce să apropie ființe, în vibrații imateriale.

Ca-ntr-un cult, gesturile lor să aibă o marcă simbolică, privirile să descrie curbe imateriale și apropieri subtile să confunde, ca-ntr-o baie de raze, seva pură a atâtor vieți ce se cern ca tonurile într-o melodie. Totul să aibă caracter de extaz, fiecare act de viață să fie par-ticipare la esență, priză directă pe ritmul total al firii.

Întâiul în spațiu, acesta a fost idealul cuceririi în întindere. Dar atât de adâncă să fie viziunea unei alte vieți, că ființa ce ar crește-n extaze, spațiul ca obstacol nici să nu-l cunoască, ci, îmbrățișând sursele vieții, în fiecare clipă să poată ajunge acolo de unde viața a plecat, în formele prime când voința, spiritul, cultura n-au tulburat izvoarele pure.

A fi tare, a fi bestie s-a visat omul în forma lui ideală. Și astfel n-a reușit să trăiască decât la periferia vieții. Dar a venit timpul când forma omenească de existență trebuie lichidată pentru a atinge adâncimile vieții, acoperite de iluziile omului.

— Și dacă absolutul îl cer dorințele voastre, să-nvățați a risca marile despărțiri; despărțirile de atâtea lucruri ce nu pot fi uitate, despărțirile de ceea ce iubiți și de ceea ce ar trebui să iubiți. De nu veți simți în voi dorința marilor despărțiri, cine o să vă insufle melancolia clipelor de singurătate, fără de care căile ultimelor reve-lații sunt închise? Renunțați la idealurile voastre dacă melancolia nu vă dizolvă în suflet arome îmbătătoare și dacă prin ea gustul renunțărilor nu v-a otrăvit ființa.

Tăria singurătății se manifestă prin despărțirea de ceea ce iubim. N-ați simțit cum, pentru a vă oțeli în mișcarea și destinul vostru, renunțarea la un prieten, la o

iubită sau la muzică a apărut stăruitoare în voi? N-ați căutat niciodată contacte cu durerea pe cele mai dure-roase drumuri? De nu veți fi omorât niciodată o mare iubire pentru o mare suferință, pierduți sunteți pentru încercările din care răsare un destin; pierduți sunteți pentru destinul vostru.

Gândiți-vă la un cer infinit de vară și la toate melancoliile ce învăluie o imensitate albastră. În astfel de clipe, când ceilalți oameni uită totul și de toate, sunteți voi capabili să pierdeți tot ce ați iubit, ca-ntr-o mare despărțire să vă câștigați pe voi?

Uitați știința, care nu vorbește niciodată de durere, și scăldați-vă în propriile voastre revelații. Uitați tot ce vă înstrăinează de voi, uitați tot ce vă îndulcește inutil durerile. Învățați curajul propriilor voastre dureri și căutați suferințele, ca prilejuri de verificare neîncetată.

Trebuie să urâm cu toții o lume de dureri aproximative. Căci cu toții n-avem de ales decât între absolutele nesfârșitele dureri și între elanurile pure de viață. Dacă otrava atâtor dureri ne va arde până acolo, încât să împlinim saltul vertiginos în puritate, recunoscători să fim durerilor. Iar dacă nu, să nu întindem un balsam încălzitor durerilor, ci sufletul nostru arzător să soarbă căldura din virulența atâtor otrăvuri. Să iubiți și să urâți suferințele; dar niciodată să nu fugiți de ele. Să vă târâți în dureri, dar să nu vă târască durerile.

— Fraților, atât de intensă să fie viața în voi, că să muriți și să vă distrugeți de ea. Să muriți de viață! Să vă distrugeți viața! Să urlați de urletele vieții din voi, să vă cântați, în ultime cântece, ultimele vârtejuri ale vieții. Și ca-ntr-un cutremur de pământ să vâjâie adâncimile voastre, și amenințări necunoscute să vă sature setea de neliniște. Tot ceea ce trăiți, unui cutremur să semene, și prăbușirea vieții să plece din dorința noastră de înălțare. Nu simțiți în voi cum viața trosnește în

încheieturile ei; nu spargeți, în prăbușirile și înălțările voastre, marginile existenței? Cum de poate cineva trăi numai ca să nu moară? Și cum de sunt oameni care nu pot muri de atâta viață?

— Să luptați cu conștiința fatalității, căci numai atunci orice trăiri poate fi o prăbușire sau o transfigurare. Să simțiți inevitabilul în fiecare pas, ca fiecare pas să devină o presimțire de tragedie. Disprețuiți sfinții, care, în progresul spre lumină, nu tem niciodată rostogolirea în întuneric; disprețuiți sfinții, căci nici un sfânt n-a înnebunit. Și n-a înnebunit nici unul nici măcar de lumina din el. Tragedie sau disprețul pentru sfințenie...

Nici un sfânt n-a căzut și cred că nici un sfânt n-a murit. Fericirea de a nu fi sfânt sau despre marea nefericire...

Începutul sfințeniei: de când simțiți că viața nu mai poate pierde prin moarte, și moartea prin viață.

Tragedia: viața ca limită a morții.

Sfințenia este ca o floare fără parfum, o frumusețe fără strălucire.

Singura adâncime fadă: sfințenia.

Sfințenia sau lipsa de destin.

Un sfânt *nu poate* muri, fiindcă *nu* trăiește. Un sfânt nu *sfârșește* niciodată, precum nu începe niciodată. Pe un geniu îl poate omorî opera sa. Care sfânt a murit de iubirea din el?

Fiecare clipă ca expresie a unui destin, ca luptă dintre viață și moarte, este tragedia. În ea, moartea și viața sunt absoluturi. Dar absolutul pe care-l atinge sfântul sacrifică atât viața, cât și moartea. Un absolut inutil și o adâncime fadă sau de ce temem sfințenia cu prețul ființei noastre.

IV

Să renunțați la conștiință vă invit eu, fraților, să renunțați la tot ce poate fi obstacol orgiei voastre lăuntrice, al nesfârșitei și exaltatei beții. Până la dans să vă le-gene dulcele haos al simțirii și gest de dans să devină cumpletele voastre fioruri. Să simțiți clipele în care dra-ma voastră devine inutilă ca un joc! Să aveți clipe de grație în tragedia voastră și să nu uitați a vă savura prăbușirea, topind-o ca-ntr-o lunecare de dans! Ah! ra-rele clipe când durerile devin inutile, gratuite și ondu-late până la grație; când durerile, de prea multă

vibra-ție, se destramă și se topesc în dans! N-ați simțit nicio-dată în gesturile spontane ale mâinilor cum durerile pot deveni pure, cum într-un dans intern durerile saltă și săltând se uită pe ele însele? Mișcările ondulate ale cor-pului nu le-ați simțit născute-n voi în ceasurile în care suferința devine inutilă, disperarea gratuită, zâmbitoare fatalitatea, imbiator ireparabilul și grațioase întuneci-mile? Și nu v-a cucerit niciodată, în clipe până la absurditate de rare, cum întunecimile joacă în voi, n-ați ful-gerat de bucurie la invitația de joc a durerilor, la rarele invitații când își uită de ele? Renunțați la conștiință și căutați orgia, această autonegare a durerii!

— De când ești om? De când Erosul se neagă pe sine în spirit.

Atâtea drame nemărturisite: căutarea de sine a Erosului în regiunile spiritului; dorința lui de a se retrage din spirit, dorința vieții de a se menține pură de spirit.

Tremurul subtil al Erosului în toată ființa noastră, senzația dulce și ciudată în care sperma circulă în sângele nostru! Nu este aci voința Erosului de a fi pur de a crește într-o viață pură?

Iubirea ca stare pură, iubirea disociată de valori — sau de ce pace între viață și spirit nu va fi.

Salvarea de la spirit prin femei sau plictiseala bărbatului de propria lui condiție.

Triumful Erosului, ca expresie supremă a vieții, sau de ce spiritul este numai un accident în lume.

— Moarte, viață, spirit sau drumul de la veșnicie la timp. Ce este spiritul față de viață, ce este viața față de moarte?

Viața, față de spirit, e originară; în golurile de viață a apărut spiritul; în dauna Erosului a crescut conștiința. În Logos, o formă de existență a câștigat în gran-

doare și a pierdut în veșnicie. Viața este eternă pentru spirit și vremelnică față de moarte. Căci moartea *precede și supraviețuiește viața*.

Corelatul morții: nimicul; al vieții: erosul; al spiritului: conștiința.

Progresul în veșnicie sau progresul înspre nimic. Existential, concretul, viul *sunt* numai în vremelnicie. Veșnicia indică un minus de viață; vremelnicia consumă pe rând preaplinuri de ființă.

Primordial este nimicul (de aceea, în fond, *totul este nimic*); crescut este Erosul; derivată e conștiința.

Și pe om, zăpăcit între nimic, Eros și conștiință, adâncirea în creșterea Erosului îl mai poate mângâia de oscilațiile între veșnicia morții și vremelnicia spiritului. Spiritul poate viza veșnicia; ca *durată*, el este inferior iraționalului vieții. Multe flori vor zâmbi soarelui, când nici urmă din ideile noastre nu se va mai găsi.

Dominați de tremurul iubirii, adânciți într-o orgie erotică înțeleasă ca zbucium substanțial al firii, să cultivăm tot ce e original, tot ce palpită original. În fluiditățile ultime ale vieții să înotăm și să plutim de undulațiile atâtor mări ale simțirii noastre. Cu frenezie să răspundem chemărilor adânci ale Erosului și să pătrundem până la întâile licăriri ale lui. Atât de departe să fi ajuns în pulsațiile firii, că sufletul nostru să se deschidă ca la întâile și nebaneutele chemări ale lui Eros. Și setea noastră de lucruri ultime, într-un cult, să divinizeze primele începuturi de viață!

— Dacă sunt greu de atins stările de mare tensiune, cu mult mai greu este de suportat dezgustul, deprimarea și oboseala ce le succed. Puțini pot bănuși cât costă o revelație, o exaltare profetică sau un paroxism muzical. O bucurie mare se plătește în mii de tristeți și o viiune, cu nesfârșite oboseli. Câți pot rezista încercărilor

marelui dezgust și câți pot suporta răspândirea pe întreaga sferă a persoanei a unei otrave arzătoare și dizol-vante? Acea încheștare a fălcilor, însoțită de o presiune pe creier, pe toate membrele, și intensificată de senzația nelămurită a unei împleticeli în clarobscur, ne cuprinde în marele dezgust ca niște clești de foc ce ne-ar strânge spre a ne pecetlui cu urme în veci neuitate. Se cere un adevărat salt deasupra noastră pentru a învinge marele dezgust și este un adevărat eroism în a-l suporta. Căci așa suntem de otrăviți în acele clipe negre, încât avem impresia că noi nu suntem decât secrețiile unei ființe de otravă. Ca o floare înveninată, transformăm totul într-o sevă virulentă și creștem spre a fi un principiu de distrugere. Și viața din noi este atunci cu atât mai pu-ternică, cu cât acest principiu este mai mare. Privirea noastră omoară; zâmbetul crispează; vorba cutremură. În marele dezgust, trăim tot ce este pornire de distrugere și de autodistrugere în viață. Nu este de mirare pentru ce atunci pornirile erotice apar sadice, bestiale, cu voluptăți de sânge și de distrugere, de consumare definitivă. Un Eros înveninat se înstăpânește și ne descoperă dungi negre, unde am dori viața pură. Amestecăm iubirea în convulsii de groază, într-o zvârcolire infernală, în oboseli subomenești, subterane, și otrăvim sursele vieții, încât elanurile noastre spre puritate devin tot atâtea prilejuri de tragedie.

Un Eros pur, realizându-se în curgeri spontane de viață, să ne scape de tentațiile și chinurile marelui dezgust și avântări în seninătăți să ne salveze de singurătăți, de ultimele noastre singurătăți și de timpul în care murim și care ne moare.

— Motto la o autobiografie: sunt un Raskolnikov fără scuza crimei.

— Eros: împlinirea în sursele vieții;

Muzica: imposibilitatea de a te împlini în viață.

Numai muzica este o „tentație”: fiindcă numai ea ne poate înstrăina de finalitățile vieții. Un sentiment adânc muzical rezultă din imposibilitatea omului de a se realiza în viață. Muzica ne „scapă” de viață, prin aceea că ne face s-o *uităm*. Dacă nu, orice muzică este un atentat...

De ce omul cântă, în iubire? Fiindcă iubirea lui nu e sigură de împlinire. În muzică, o iubire adâncă își descoperă propriile sale timidități. Este ca și cum iubirea ar vrea să scape de sine însăși.

Muzica erotică sau lașitatea Erosului.

De unde vagul erotic, din moment ce iubirea se înrădăcinează în instinct? Instinctivul are o direcție determinată și o mare capacitate de a absorbi obiectul vizat. Atunci, de unde nelămuritul iubirii, aspirațiile indefinite și nostalgiile erotice? Revărsarea Erosului pe întreaga sferă a ființei amestecă elanurile erotice în toate planurile de existență, până la cele care n-au nici o afinitate cu ceea ce e specific în Eros. Iubim atunci cu toa-te membrele corpului și cu toate elementele spiritului.

Iubim în mers, în întristare, în somn, în visare, în amintiri etc. ... Într-o astfel de răspândire totală, e firesc ca iubirea să nu ia conștiință precisă de ea însăși, ci să se rătăcească, de prea multă plenitudine, ca într-o inundație. Vagul erotic rezultă din această inundație a instinctului, care de prea multă intensitate, vrând să îmbrățișeze tot, scapă esențialul și individualul.

Farmecul iubirii consistă chiar în această coexistență ciudată a unui fond instinctiv cu un vag erotic.

MOZART SAU ÎNTALNIREA MEA CU FERICIREA —
Omul nu poate fi *esențial* decât în nefericire. Oare Mozart ne atrage numai ca excepție?

— Oare numai de la Mozart am învățat adâncimea seninătăților?

— De câte ori ascult această muzică, îmi cresc aripi de înger.

— Nu vreau să mor, fiindcă nu pot concepe că odată îmi vor fi definitiv străine aceste armonii.

— Muzica oficială a paradisiului.

— De ce nu m-am prăbușit? M-a salvat ceea ce este *mozartian* în mine.

— Mozart? Golurile în nefericirea mea.

— De ce iubesc pe Mozart? Fiindcă el mi-a descoperit ce puteam fi, dacă nu eram opera durerii.

— Simbolurile fericirii: undulația, transparența, puritatea, seninătatea...

— *Ondulația*: Schemă formală a fericirii. (Revelație mozartiană.)

— Cheia muzicii lui Bach: dorința de evadare din timp. Umanitatea n-a cunoscut un alt geniu care să fi prezentat cu mai mult patos drama căderii în timp și nostalgia paradisiului pierdut. Evoluțiile muzicii sale îți dau o senzație grandioasă de ascensiune, în spirală, spre ceruri. Cu Bach, ne simțim la poarta paradisiului; niciodată în el. Presiunea timpului și suferința omului căzut în timp amplifică nostalgia după lumi pure, dar nu ne transpun în ele. Regretul după paradis este atât de esențial acestei muzici, încât te întrebi dacă Bach a cunoscut altă amintire decât cea paradiziacă. O imensă și irezistibilă chemare răsună profetic în ea, și care este sensul acestei chemări, dacă nu să ne scoată din lumea aceasta? Cu Bach ne înălțăm dramatic înspre înălțimi. Cine în extazul acestei muzici n-a simțit trecătoare con-diția sa naturală și n-a trăit seria de lumi posibile ce se interpun între noi și paradis, acela nu va înțelege de ce tonurile ei sunt tot atâtea sărutări de îngeri.

Transcendentul are la Bach o funcție atât de importantă, încât tot ceea ce îi este dat omului să trăiască are un sens numai prin relația la o condiție de dincolo. Nu este nimic natural în această muzică transcendentă, fiindcă nu acceptă niciodată aparențele și timpul.

Bach ne invită la o cruciadă, pentru a descoperi în sufletul omului, dincolo de aparențe, amintirea unei lumi divine. Dar oare a înțeles *omul*, de a crezut că-l poate mângâia cu astfel de răscoliri? Nu se adresează chemările și mângâierile lui unei lumi de îngeri căzuți, cărora doar tentația astrală a păcatului le-a frânt aripile și i-a aruncat de acolo *aici*, unde lucrurile se nasc și mor? O *tragedie angelică* este toată muzica lui Bach. Exi-lul terestru al îngerilor este motivul și sensul ei ascuns. De aceea, pe Bach îl putem înțelege numai când suntem departe de omenescul nostru, când trăim în întâia noastră amintire. Îndurerat de căderea în timp, el n-a văzut decât veșnicia. Patosul acestei viziuni consistă în a reprezenta procesul de ascensiune în veșnicie, iar nu veșnicia în sine. O muzică în care nu suntem veșnici, ci vom deveni. Veșnicia este înfrângerea completă a timpului și intrarea, nu în altă ordine de existență, ci într-o lume substanțial diferită. Viziunii creștine a discrepanței absolute între timp și veșnicie, Bach i-a dat contur sonor. Veșnicia nu este concepută ca o infinitate de clipe — există o veșnicie în timp, o totalitate imanentă a devenirii —, ci ca o clipă fără centru și fără limită. Paradisul este clipa absolută, un moment rotunjit în sine, în care totul este *actual*. Tensiunea și dinamismul acestei muzici sunt determinate de faptul că noi avem să cucerim paradisul; nu vrem să ni se dea. Intervenția divină nu joacă aproape nici un rol. Bach îl roagă pe Dumnezeu mai mult să ne primească, decât să ne mântuiască. Momentul dramatic este la poarta paradisului, în pragul veșniciei. Cruciaza pentru paradis, aici își atinge

punctul culminant în creștinismul profund al lui Bach. Calea cealaltă, a răzvrătirii și a abisului uman, a închipuit o cruciadă spre a dezrobi paradisul de dominația divină...

Ce armonie auzim la poarta paradisiului? Ce se poate auzi numai acolo? Dacă cu Bach simțim regretul după paradis, cu Mozart suntem în paradis. Această muzică este cu adevărat paradiziacă. Armoniile ei sunt un dans de lumină în veșnicie. De la Mozart, putem învăța ceea ce înseamnă conceptul grațios al veșniciei. O lume fără timp, fără durere, fără păcat... Bach ne vorbea de o tragedie a îngerilor; Mozart, de o melancolie a îngerilor. Melancolia angelică, țesută din seninătăți, transparențe, joc de culori.

Evoluția în spirală a muzicii lui Bach, prin însăși această schemă, indică o nemulțumire de lume, de ceea ce e dat, o sete de a cuceri purități pierdute. Spirala nu poate fi o schemă a muzicii paradiziace, fiindcă paradi-sul este limita finală a ascensiunii; mai în sus nu se poate atinge nimic. Cel mult în jos, înspre pământ. Să existe și acolo un regret după pământ? Dar aceasta este demonie...

La Mozart, undulația înseamnă deschiderea receptivă a sufletului pentru splendoarea paradiziacă. Ondulația este geometria paradisiului, precum spirala este geometria lumilor interpuse între pământ și paradis.

MOZART SAU MELANCOLIA ÎNGERILOR — Ceea ce Maurice Barrès scria odată despre întâile compoziții ale lui Mozart, despre întâile menuete de la vârsta de șase ani, îmi stăruie în minte ca o remușcare, ca un regret și o obsesie: faptul că un copil a putut să întrevadă astfel de armonii este o dovadă a existenței paradisiului prin *dorință*. Barrès are dreptate: toată muzica lui Mozart, pură și aeriană, ne transpune în altă lume sau poate într-o amintire. Nu este ciudat că, purificați prin ea,

trăim toate lucrurile ca amintiri, care niciodată nu devin regrete? Și pentru ce nu devin regrete? Fiindcă lumea ce ne-o oferă Mozart este din calitatea însăși a amintirilor: e imaterială. Iubești pe Mozart în clipele când suprimi vieții direcția, când convertești elanul în zbor, când aripile poartă soarta, iar nu fatalitățile. Cine ar putea spune unde încetează aici grația și unde începe visul? Muzica aceasta pentru îngerii ne-a relevat categoria *planantului*. Și la Haydn întâlnim grație și puritate, și la el absența metafizicului are un farmec atât de intim. Dar spre deosebire de Mozart, el se adresează prea mult oamenilor, visul său e pastoral, grația sa, mai mult terestră decât aeriană. Farmecul planant este tulburat de atracția lumii noastre. Pentru Mozart și pentru orice muzică îngerească, privirea în jos, înspre noi, este o trădare. Dacă nu este cea mai mare trădare a te simți om...

Rămas-a Mozart până la sfârșitul vieții fidel viziunii sale, fidel lumii descoperite de undulațiile unei melancolii de vis, paradisului său interior și paradisului dorinței sau al amintirii? Nu suntem uneori înclinați a crede că Mozart n-a fost niciodată murdărit de gândul morții, că n-a fost niciodată infectat de tristeți otrăvitoare? Deși într-o scrisoare, câțiva ani înainte de moarte, mărturisește intimitatea sa perfectă cu gândul morții, totuși, în afară de oboseală și de un elan comprimat, greu ar fi să găsim, în acest timp, caracterul unei reflexii triste, ce ar întinde arcuri negre peste lumi. S-a observat de mult că *Requiem*-ul lui Mozart, deși exprimă dorința de salvare din lume, nu păstrează mai puțin un suflu de puritate sau nu știe ce aluzie mângâietoare la o lume de culori trandafirii, ce voalează suferințele că-derii în lume.

Și cu toate acestea, Mozart n-a rămas consecvent vi-sului inițial. Dacă a scris o muzică pentru îngerii, aripile nu i-au căzut mai puțin de câte ori nu era în

muzica sa, adică în muzica *Ior*. Astfel, ce a creat în anul morții sale este o trădare. Revenirea la propria lui condiție, regăsirea umanității sale, trezirea din visul vieții sale substituie acelei melancolii transcendente o tristețe sumbră, materială, o atmosferă de descompunere, de ireparabil și de funebru, care, mai târziu, în creațiile din urmă ale lui Schubert, se vor încorona atât de dureros.

Până aproape de moarte, Mozart a păstrat continuitatea visului său de tinerețe. Dovada existenței paradisului prin dorință, de care vorbea Barrès, este reînnoită până înainte de trădare. Deodată, este ca și cum ar fi fost eliminat pe vecie din paradis. Și căderea lui ne-o face sensibilă nesfârșita tristețe și intimitate cu moartea din ultimele lui creații. Un adevărat salt s-a realizat, o discontinuitate semnificativă, o ruptură simbolică. *Adagio* din ultimul său concert pentru clarinet și orchestră ne revelează un Mozart schimbat; nu, convertit, ci căzut; nu transfigurat, ci înfrânt. O muzică, în care o melancolie subtilă și eterică refuza tristețea materială și avântul grațios excludea cealaltă parte a vieții, lunecă deodată pe panta opusă, în care nu poate să fie decât înfrântă. Este prăbușirea visului unei vieți întregi. Dacă, formal, s-ar mai putea recunoaște acel Mozart de altădată, atmosfera și reflexele afective sunt o surpriză din cele mai ciudate. Tristețea ultimelor creații ale lui Mozart, și în special atmosfera sumbră a concertului pentru clarinet și orchestră, dă senzația unei degradări a nivelului sufletesc, a unei scoborări înspre zero vital și psihic. Fiecare ton marchează o treaptă în disoluția, în lichidarea ierarhiei noastre sufletești. Aruncăm vâl după vâl de pe sufletul nostru, rarefiem iluziile, conver-tindu-le transparența în vid. Tristețea muzicală a aces-tui final mozartian este ca un murmur subteran; înăbu-șită și, nu știu de ce, jenată. Când te gândești la gran-doarea patetică a tristeții

muzicale în *Simfonia a III-a*, a lui Beethoven, unde tristețea crește în dimensiuni atât de mari, încât leagă lumile, construind deasupra lor o boltă sonoră, un alt cer — atunci finalul trist al operei lui Mozart nu depășește dimensiunile unei inimi, nu înfrânge cadrele unui suflet. În tristețe și în moarte nu se poate transfigura un suflet a cărui inspirație i-a făcut „carieră” în paradis.

Dacă se va spune că visul de seninătate, de adâncime în seninătate, de grație și de zbor imaterial, că întreaga melancolie subtilă și transcendentă, ce se degajează din opera sa, de natură a ne face să credem că el a surprins melodiile unei alte lumi și că le-a redat aceleia, că toate acestea ar exprima mai mult dorința, decât realitatea sufletească a lui Mozart?

Această problemă, de atâtea ori pusă, este falsă. Își poate închipui cineva că un om n-a trăit în lumea pe care el a realizat-o, o existență întreagă? Nimic nu ne face să credem că, înainte de căderea sa, Mozart n-a trăit într-o lume de vibrații pure, într-o altă lume. Nimeni nu cântă paradisul fiindcă nu-l are, ci fiindcă nu vrea să-l piardă.

Iubesc pasionat, până la un adevărat „complex”, mu-zica de paradis a lui Mozart, acei ce trăiesc în stările ce-lui de-al doilea Mozart, al scurtei perioade în care moar-tea a întunecat luminile și amintirile paradisului său interior. Și-l iubesc fiindcă păstrează, acoperită de atâtea decepții și înfrângeri din viață, lumea paradisului lor interior, a lumilor ce li se descoperă în dilatățile in-finite ale extazului. Căci nu se poate iubi lumea lui Mozart, dacă în adâncimile sufletului tău n-o regăsești. Tot secretul deznădejdiei se dezvăluie în antinomia cre-ată între un fond mozartian și imensitățile negre, năș-cute în viață pentru a înăbuși acest fond. Atâtea suflete trăiesc cu sfârșiturile altora, neștiind unde să-și caute începuturile, aurorele.

Că Mozart n-a trăit în lumea noastră, că n-a înțeles de la început căderea și moartea, este stupid să se explice prin atmosfera rococo-ului. Trebuie spus, dimpotrivă, că există ființe pentru care individuația nu este un blestem, fiindcă lor li se dezvăluie târziu fatalitățile acestei condiții. Cei conștienți și nenorociți în conștiința individuației, în contactul lor cu durerea și moartea, se transfigurează, acceptă luminile demoniei. Mozart a trăit prea mult în armonii serafice, ca să mai poată exploata aceste lumini.

— „Misterul” undulației: împlinirea în înălțare sau *forma în elan*.

A iubi linia undulată, a te topi și a te mlădia pe ea. Dacă există o conștiință dansantă...

Iubești undulația, întrucât te *realizează*, te desăvârșește în aspirație...

O conștiință undulată, dansantă, grațioasă: o lașitate pentru tristețe; o trădare pentru dezgust, iar pentru fericire o floare.

În locul „ideilor”: forma obsesională de a gândi. Aș iubi obsesiile care s-ar ondula în ființa mea, în loc s-o sfredească...

— Aud în mine toate lucrurile care nu vreau să moară. Mă asurzește tot ceea ce în mine strigă după viață.

— Când toată existența devine muzică și toată ființa ta un tremur, iată unde încetează regretele!

— Disperarea: vibrație în nimic.

— Mistică, muzică și erotică sau limitele în care se realizează dorința noastră de nesfârșit.

— Gustul cărnii: o senzație materială a muzicii.

— Întrebare în muzică: dacă nu există în om o voință inconștientă înspre nefericire... frica omului de a fi superficial în fericire.

— Dorință în melancolie: o moarte sub seninătăți.

— De ce în melancolie ne revin melodii uitate? Oare numai ca să măsurăm prin ele cât a murit din noi? Nu ne trezesc melancoliile în amintire locurile unde au fost fericirile sau presimțirile de fericire? Otrava delicioasă a melancoliei...

— Cine n-a dorit niciodată distrugerea muzicii, acela n-a iubit niciodată muzica...

— Deznădejdea: forma *negativă* a entuziasmului.

— Să-nvățați a prețui atitudinile nemotivate, gesturile inexplicabile, acțiunile fără temei, elanul absurd... Nu căutați începutul unui lucru, cauza, motivul. Abandonarea să răsară dintr-un sacrificiu spontan, dincolo de bucurie și dincolo de durere. Cu cât aveți motive mai puține pentru a justifica un act, cu atât acel act e mai generos și mai pur. *Actul absurd* este expresia celei mai mari libertăți. Dacă absurdul nu este la limita libertății...

Aproape toți oamenii lucrează pentru ceva plecând de la altceva, aproape toți oamenii își consumă viața în timp. Gestul absurd n-are un început, fiindcă n-are motive, și n-are un sfârșit, fiindcă nu vizează nimic.

Nu salvează absurdul libertatea în această lume?

De mii de ani, spiritul uman lucrează împotriva absurdului, de mii de ani omul își ascunde frica de libertate în cultul legilor. Dacă toată cultura nu este, în fond, decât o lașitate...

— Necesitatea de a plânge pentru tot ce n-ai trăit;

Dorința de a vărsa lacrimi la gândul tuturor zâmbetelor ce nu le-ai răspândit;

Pornirea de a te distruge pentru atâtea seninătăți pierdute;

Entuziasmul pentru o ființă și regretul de a nu fi dispărut în ea;

Pierderea tuturor clipelor când nu te-a copleșit o generozitate de dumnezeu;

Un dumnezeu care moare în lacrimi de iubire...

În ceasurile când ești începutul și sfârșitul.

Ah! cum se rostogolesc veșniciile în lacrimi nesfârșite...

Picuri de eternități...

Mărginirea extazului: a te crede numai Dumnezeu...

O divinitate în lacrimi...

— Să ne trăim fiecare ca un dumnezeu, să ne trăim fiecare în mitul propriei divinități. Nu este infinitul cadrul nostru și nu este muzica temperatura noastră? Nu măsurăm totul în raze și-n sunete? Nu ne sugrumă propriile vibrații, cântecele noastre ascunse și melodiile noastre definitive și ultime?

Ce altceva decât dumnezei ne pot face clipele de invazie luminoasă, acele clipe unice și neuitate când trecem pe lângă timp cu disprețul și înălțimea veșniciei? Nu v-ați trăit, fraților, niciodată ultiți, definitiv, încheiați? Nu vi s-au deschis niciodată ochii spre cerurile voastre interioare? Sau n-ați trăit niciodată extazul înălțimilor voastre? Nicicând nu v-a cucerit auzul vostru, de nu v-ați înecat în seninătățile voastre? Nu v-a furat niciodată infinitul vostru, nu v-a îmbătat niciodată nesfârșirea voastră, ca să vă simțiți atât de plini, că de atâta plinătate să fiți totul în toate? Ce existență este aceea care nu e o încoronare? Refuzul ierarhiei divine sau treptele divinizării noastre...

— *Clipa absolută a existenței*... începe atunci când umbrele au fost înfrânte de luminile din noi. Dezechilibrul în clarobscur este condiția saltului în absolut. Clarobscurul este mediul respirației zilnice. Dar când umbrele fug și se tem de lumină, când jocul fantomal al clarobscurului este învins în absorbția noastră luminoasă, când ardem întunericul în baia de raze, momen-

tul *marii* lumini ne încoronează într-o aureolă divină. Trăim atunci o lume de lumină și o lume de uitare. Și ochii tăi sunt atunci două deschizături spre lumină, în care umbrele mor...

De ce numai frica de umbre, când ne chinuie și frica de lumină? Tot ceea ce în clarobscurul nostru este umbră, este teamă, este fugă de lumină. Tensiunea în clar-obscur este condiția naturală a tragediei. Că ne prăbușim sau ne transfigurăm, aceasta dovedește că sfârșitul nostru nu poate fi decât un absolut.

Pentru a te transfigura în mitul absolutei existențe, lasă-te copleșit de cele mai ciudate senzații. Nu regreta când te simți ca ultimul reprezentant al unei specii în dispariție, ca un mare asasin, ca un cavaler al sfârșitu-lui și al nimicului sau ca un dumnezeu dezmoștenit... Căci nu trebuie să fie scopul tău ultim: să devii un dumnezeu fără lume?

Unei măști mortuare să semene fața ta, atât de esențial să fii în orice clipă.

— N-ai prins imaginea de puritate în *privirea fără percepție*, în privirea care oglindește și răsfărânge, în privirea *pură* de obiecte? N-ai privit niciodată privirea pupilor de rață, ca să vedeți ochi în care cerul este cer, apa apă, frunza frunză? Și n-ai iubit acești ochi care n-au furat obiectele, care n-au răpit lumea ca s-o topească în ei? Scoborâtu-s-a cerul în ochii unui pui de rață; căci ochii omului sunt prea întunecați pentru seninătăți și înălțimi. Imagine de puritate: o privire înainte de percepție; o privire în lume și dinainte de lume; o privire care *nu* vede, ci în care *vezi*.

O zi de primăvară, cu calm nesfârșit și cu o întinsă verdeată, și pe o apă liniștită un pui de rață, cu ochi grațioși și nevinovați, în care lumea își caută paradisul pierdut, iar omul își înfrânge regretele și invidia...

— Ochi cerești: în fața cărora te întrebi dacă au fost cândva pângăriți de vederea vreunui obiect.

— Senzații cerești: ca și cum fiecare clipă s-ar desprinde din curgerea timpului ca să-mi aducă un sărut.

— N-ați cunoscut retragerile de lungă durată, subți-ați până la moarte de gânduri, în asceza cerută de înălțimi, când simțurile și-au uitat de ele însele în extaze? N-ați vegheat în singurătăți de munți, simțindu-vă prea *jos*, că ați dorit saltul în lumină, lunecarea în sus pe ra-ze, traiectoria imaterială în absolut? Și nu v-ați prelun-git în fiorul vostru până la limita extremă a înălțimilor? Și nu ați uitat atunci viața, în preaplinul vostru? N-ați uitat viața de prea multă viață?

De n-ați fost bolnavi de preaplinul vostru, nu v-ați atins niciodată marginile; de n-ați fost bolnavi de abso-lutul vostru și de absolutul lumii, pierduți sunteți pen-tru voi și pentru această lume. De nu vă veți trăi în dumnezeirea voastră, cine se va opri pe lângă trecătoa-rea voastră umbră? Și umbre sunt toți cei ce nu vor să fie dumnezei.

Spre o lume de umbre se-ndreaptă glasul singură-tății mele, răgușit de chemări în vid, de tristele ecouri în gol. În ceasurile de veghe totală, o lumină tremură-toare se naște în nopte, desprinsă din noptea mea spre noptea lumii, și un proces de umbre se furișează incert spre cine știe ce întuneric îndepărtat.

...Și acestui întuneric, pierduți doar într-o lumină absolută, îi vom scăpa în acea clipă intensă și infinită, când în noi se creează și se distruge totul... Acea clipă de divină fericire, după care toate durerile pot fi îndu-rate și după care existența mai departe a acestei lumi devine superfluă...

— Pierderea *conștiinței creaturale*: urâm tot ceea ce e ființă; și ne desolidarizăm de toate făpturile, cu care odată împodobeam paradisul.

Când urâm animalele, ne urâm baza vieții noastre. Ne vrem scăpați total din seria creaturilor. De ce, atunci, când ne părăsește sentimentul creatural, vedem toate animalele ca reptile? De ce ne cuprinde o scârbă și o teamă de ceva rece, subteran și târâtor? De ce-n scârba de creatură un șarpe imens ni se-n-covoiaie pe ntreg corpul, într-o spirală sinistră și, într-o senzație rece de groază, simțim cum crește-n noi un venin amar și dis-trugător?

Obsesia șarpelui? Frica apropiatelor căderi, a unei absolute căderi. A *doua* ispitire a șarpelui: a pierde *amintirea* paradisului. Pierdem mângâierea de a fi fost cândva, mai mult decât o clipă, fericiți...

Marea ispită: n-ați văzut niciodată lumea prin ochi de șarpe?

— Ora când amintirile mă năpădesc ca flăcările, când mă arde tot trecutul, tot ce în mine a fost zâmbet, tristețe, regret, când tot ce e în mine nu poate tăcea. Strigătul propriilor adâncimi... Durerea de a avea un timp, tristețea istoriei proprii... O lume fără amintiri și speranțe... A trăi absolut, fără paradis. O conștiință ce nu va întinde o curbă între începutul și sfârșitul lumii, un curcubeu imens și etern ce nu se va încovoia pe întreaga lume, nu se va mângâia niciodată de pierderea para-disului. Născuți în umbra divinității; s-o *umbrim*, să ne fie idealul.

— Ziduri negre într-un oraș de nord, ziduri afumate și înalte. Ceață, ploaie și tristețe. În dezacorduri sinistre și uluitoare, evoluează melodii vechi într-o flașnetă. Și sunetele parcă se desprind din zidurile afumate și înalte, spre a se întâlni, ca-ntr-un focar sonor, în propriul tău suflet. Și în prada acestor dezacorduri de flaș-

netă ruginită, îți intonezi discursul funebru la propria ta înmormântare.

— Numai disperarea schimbă cursul unei vieți, căci disperarea este aureola durerii. Transfigurarea este un salt din durere, un salt de la marginile durerii, adică din disperare. Deznădejdea este sentimentul cel mai fecund; de la ea începe totul. Și ce este totul? *Pasiune pentru durere*.

— Nu se poate ști dacă omul iubește *sincer* suferința.

— Nu există *destin* fără sentimentul ascuns al unei condamnări și al unui blestem.

— Timpul ca o scară a durerilor...

— Acela ce ar fi putut deveni sfânt, dacă ar fi voit...

— Gând în noapte: dacă omul nu trebuie să sufere până când Dumnezeu însuși își va cere scuze...

— Întâia oară, paradisul a fost corupt prin cunoaștere; a doua oară îl va corupe tristețea. Atunci voi renaște în formă de șarpe...

— Diferența între mine și Dumnezeu: el *poate* ceea ce eu *simt*. Puterea ne desparte: o diferență de nuanță metafizică. Nu trăirea în dumnezeire, ci în dumnezeirea noastră.

— Suspendarea totală a timpului: lumea se *crează* în noi.

— Extaz divin: în noi *începe* timpul. Senzația întâii clipe... Apoi, clipele ce cad în timp ca lacrimile în suflet.

— Să mă răsfâng în lacrima ta și tu într-a mea. Fiecare să se răsfângă în lacrimile celuilalt. Toți să se oglindească în lacrimile tuturor. Ca icoane vechi, în smerenie să stăm aplecați pe tulburile noastre transparente, clare în strălucire, dar nu în adâncime. Lacrima să ne fie oglinda noastră, adevărata noastră oglindă. În ea se vor imbina durerile și extazele noastre. Ce altceva decât lacrima poate fi oglinda celui ce a pierdut paradisul? Numai în lacrimi ne vom regăsi *figura*. Și

cum se desprind ele din adâncurile omului, sunt parcă chemări ale altui paradis, în care am intra după ultima clipă, după ultima lacrimă.

— Între acei care refuză viața și n-o pot iubi, nu există nici unul care n-a iubit-o sau care n-ar vrea s-o iubească.

JURĂMÂNT VIEȚII: Niciodată nu te voi trăda de *tot*; deși te-am trădat și te voi trăda la fiecare pas;

Când te-am urât, nu te-am putut uita;

Te-am blestemat, ca să te suport;

Te-am refuzat, ca să te schimb;

Te-am chemat și n-ai venit; am urlat și nu mi-ai zâmbit; am fost trist și nu m-ai mângâiat. Am plâns și nu mi-ai îndulcit lacrimile. Deșert ai fost rugăminților mele, mormânt glasului meu. Tăcere fost-ai chinurilor și pustiu singurătăților mele. Ucis-am în gând întâia clipă a vieții și fulgerat-am începuturile tale. Vrut-am otrava rădăcinilor tale, secetă în fructe, uscăciune în flori și secarea izvoarelor dorit-a sufletul meu.

Dar recunoscător îți este sufletul meu pentru zâmbetul ce l-a văzut doar el și nimeni altul; recunoscător pentru *acea* întâlnire, de nimeni aflată; *acea* întâlnire nu se uită, ci cu credință ascunsă în tine răsună în tăcere, înverzește pustii, îndulcește lacrimi și înseni-nează singurătăți.

Îți jur că niciodată nu vei cunoaște marea mea trădare.

Jur pe tot ce poate fi mai sfânt: pe zâmbetul tău, că nu mă voi despărți de tine.

— N-ați simțit niciodată cum timpul se adună în voi, crește și vă inundă, când tot ce a devenit și s-a scurs până acum se concentrează deodată într-o fluiditate abstractă și se ridică în voi, spre un pisc necunoscut? Nu v-a durut niciodată această creștere a timpului, nu

v-a încheștat niciodată această exasperare a temporalității? Nu v-ați încovoiat nicicând pe spirala internă a timpului, cu sinuozitățile și evoluțiile ei arzătoare? Devenirea se răzbună în contra clipelor noastre absolute? Să nu avem dreptul nici măcar la un contact discontinuu cu absolutul? Se pare că timpul ar vrea să ne amintească de uitările noastre în lumină, c-ar vrea să distrugă unde-am vrea să ne pierdem.

— Timpul a ros bazele paradisului. Șarpele n-a fost numai instrumentul cunoașterii, ci și al timpului.

— Viitorul este o concesie pe care eternitatea o face timpului.

ȘOAPTE SINGURĂȚĂȚII: Nu mi-ai simțit tăria în ne-gații? Nu te-a cutremurat încordarea din încheieturile ființei? Nu te-au ars rănille mele de mi-ai prevestit sfârșitul? Oare n-ai știut că prin tine am fost tare, că tu mi-ai fost piedica în avântul spre nimic? De ce-mi șop-tești de despărțiri, când m-am legat prin țăriile tale de aparențele firii? Nu ți-am cerut îndurare, ci forță în blestem și fulgere în deznădejde.

Și nu m-ai învățat tu ca disprețul meu să aibă întinderea iubirii? Dispreț din depărtări este legea ta, singurătate, disprețul culmilor, al culmilor ridicate de iubirea ta. Căci o lume trebuie să fi clădit cu iubirea, ca să poți privi *de sus* spre ea.

Și nu m-ai sfătuit tu să privesc de sus spre ea ca durerilor să le iau numele și înfrângerilor întunericul?

Nu mi-ai pipăit și nu mi-ai sărutat tu rănille, singurătate, acele răni care vorbesc de învieri?

Simțit-am mângâierile tale, când glasul meu spart, amar și trist, șoptitu-ți-a: *sunt un univers de regrete*. De ce tu, care nu ierți nimic, mi-ai îngăduit slăbiciunea unei atari mărturisiri? Oasele să mi le fi sfărâmat, limba mi-o fi ținut, privirea să mi-o fi răpit. Căci nu vreau

să fiu în *ființă* ceea ce nu sunt în *gând*. Și de câte ori gândurile m-au părăsit, de atâtea ori *n-am fost* în gând. Inspiră gândurilor mele tovarășia vieții și adu-le aminte de mine în marile ceasuri. Dar nu mă mângâia când sunt slab și obosit și trist. Atunci te vreau severă, rea și necruțătoare. Arde-mi tălpile când vreau să-mi îngrop sufletul și străpunge-mi inima când e dulceagă. Sfășie-mi carnea când ea se leagănă în uitări și fă lacrimile arzătoare ca otrava. Ție-ți încredințez sufletul meu, singurătate, și-n tăriile tale aș vrea să-l îngrop.

RUGĂCIUNE ÎN VÂNT: Ferește-mă, Doamne, de ura cea mare, de ura din care izvorăsc lumi. Domolește-mi tremurul agresiv al corpului și descătușează-mă din încheștarea fălcilor mele. Fă să dispară acel punct negru ce se aprinde în mine și se întinde în toate membrele, născând în arderea nesfârșitului negru al urii o flacără ucigătoare.

Scapă-mă de lumile născute din ură, eliberează-mă de nesfârșirea neagră sub care mor cerurile mele. Deschide o rază în această noapte și fă să răsară stelele pierdute în ceața deasă a sufletului meu. Arată-mi calea spre mine, deschide-mi poteca în desișul meu. Scoară-te cu soarele în mine și începe lumea mea.

PĂCAT ȘI TRANSFIGURARE —Există multă bucurie în neliniște și multă voluptate în suferință. Fără acest compromis superior, cine știe dacă s-ar mai fi găsit oameni care să-și caute fericirea în nefericire și salvarea pe drumuri de întuneric, și dacă ar mai fi posibilă o mântuire prin ocolurile răului. Iubirea infernalului nu este posibilă fără reflexele de paradis ale bucuriei și ale voluptății pure. Dar când conștiința noastră, pe calea mântuirii inverse, rămâne la un moment dat pură de bucurie și de voluptate, când neliniștea și suferința se închid în ele însele pentru a-și medita abisul?

Atunci ne mai putem noi crede pe drumul mântuirii? Sau mai *vrem* noi să ne mântuim? Nu se poate ști dacă omul vrea sau nu să se mântuiască, fiindcă nu se poate ști dacă momentul ultim al mântuirii — transfigurarea — este altceva decât o înfundătură sublimă.

Refuzul mântuirii pleacă dintr-o iubire secretă a tragediei. Este ca și cum, odată mântuiți, ne-ar fi frică să nu fim aruncați la coș de divinitate și am prefera o rățacire pentru a ne împlini un orgoliu absolut. Cu toate acestea, nu există, nimeni care să nu privească pierderea mântuirii ca pe cea mai mare ocazie pierdută, precum nu există nimeni care să nu se îmbujoreze în visul alb al transfigurării. Și această situație e atât de dramatică, încât te întrebi dacă Dumnezeu nu ne-a exilat pe pământ pe fiecare în parte.

Dar omul nu poate trăi numai în neliniște și numai în durere. Existența exclusivă în gama stărilor negative, fără întoarcere la naivitate și fără înaintare în transfigurare, împovărează în așa măsură conștiința noastră, încât presiunea unei *vini* adaugă un atribut dureros acesteia. Nașterea *conștiinței vinovate* indică un moment primejdios și fatal. Ne simțim treptat apăsăți de temeri ascunse și responsabili, fără să știm față de cine. N-am comis nici o crimă și n-am ofensat nici cea mai neîn-semnată ființă; dar conștiința este tulburată ca după o crimă și ca după cea mai grozavă ofensă. Ne-am ascun-de în zone de întuneric de frica luminii. O teamă de claritate ne stăpânește, o teamă de lucruri transparente, de tot ceea ce există, fără să aibă nevoie de justificare. Neliniștea crește cu atât mai mult, cu cât noi nu putem găsi un determinant concret și imediat. O vină fără obiect, o neliniște fără o cauză exterioară. Am vrea atunci mai bine să fi făcut o crimă, să fi distrus un prieten, să fi ruinat o familie, să fi fost murdari, triviali și bestiali. Mai repede am accepta să fim recunoscători unei victi-me, decât să ne scufundăm

În indefinitul neliniștii noastre. Pierduți în obscuritățile unei mine și condam-nați fără scăpare, ne-am simți mai luminoși decât în mrejele unei vini ce n-o putem înțelege. Conștiința vi-novată ne oferă exemplul celui mai mare naufragiu mo-ral. Fără ea, n-am înțelege nimic din toată drama păca-tului, n-am presimți nimic din procesul prin care, fără să fim vinovați față de ceva, putem fi vinovați față de tot. Când ne simțim responsabili față de sursele prime ale vieții, atunci curajul gândirii noastre a devenit primej-die pentru existența noastră.

Nașterea conștiinței vinovate nu se poate concepe în afară de o existență care suferă. Drumul spre păcat pleacă din suferință și este suferință. Dar o suferință infinită. Presiunea conștiinței vinovate n-o cunosc acei la care suferința încetează, pentru care ea este o simplă potecă, îngustă ca și dorința lor de fericire sau de nefe-ricire. Ce se întâmplă însă cu acei care n-au de ales de-cât între suferință și paradis? (Este oare admisibilă altă alternativă?) Și ce se întâmplă cu acei care, de frica de a pierde suferința prin câștigarea paradisului, nu pot renunța niciodată la ea? În ce lume să se așeze acei ce se simt tari numai în contradicție, ce sunt victorioși doar între două tășuri? Nu este existența cea mai pli-nă, aceea în care mugurii surâd putregaiului? Într-o mare existență, contradicția este o supremă unitate. Reflexul divinității în om este sesizabil în rezistența în antinomii. Suntem pe calea dumnezeirii, de câte ori în noi dialectica nu mai este în proces, de câte ori antino-miile se rotunjesc în bolta ființei noastre, imitând curba de azur a cerului, iar pe calea *noastră* (a celor căzuți ire-mediabil în timp), de câte ori trăim în orice proces ca o durere. Și trăim durerea ca o dialectică cu un singur termen. Durerea se afirmă; se neagă tot în durere și se îmbină în durere. Este ceva monoton în toată drama suferinței...

Conștiința noastră vinovată, încercuită de coroana neagră a păcatului, își dă în cele din urmă seama de un atentat comis de existența noastră împotriva surselor vieții și ale existenței. Întâiul și ultimul păcat.

Dintr-o nesfârșită suferință se naște conștiința păcatului; la rândul lui, el este o pedeapsă a acestei suferințe. Sau poate mai mult: păcatul este o autopedepsă a suferinței. Ispășim prin el vina de a nu fi devenit *puri* prin durere; de a nu fi făcut saltul, transfigurarea, ci continuăm a suferi mai departe fără margini; ispășim mai cu seamă de a nu fi *voit* să devenim puri. Căci nu se poate spune că n-am avut fiecare, la un moment dat, cheia paradisului...

Dintr-o mare reflexie asupra sa însăși, conștiința vinovată începe să descopere rațiunile ultime ale neliniștii sale. Decât, acestea niciodată nu vor putea echivala motivul precis și cauza exterioară, ci, dimpotrivă, amplifică problemele existenței proprii.

Căci toată drama păcatului metafizic consistă în trădarea rațiunilor ultime ale existenței. Aceasta înseamnă a fi vinovat față de tot, iar nu față de ceva. Știind aceas-ta, ne-am ușurat sarcina și blestemul? Nu, fiindcă nu putem înlătura „cauza” neliniștii noastre fără să ne înlăturăm și pe noi. Deja *păcătuind* ne-am înlăturat din existență, câștigând în schimb o deconcertantă *constiin-ță* a acestei existențe.

Toți acei ce au trădat geniul pur al vieții și au tulburat sursele vitale în elanul demiurgic al conștiinței au atentat la rațiunile prime ale existenței, la existență ca atare. Ei au violat misterele ultime ale vieții și au ridicat toate vălurile ce acopereau taine, adâncimi și iluzii. Conștiința vinovată rezultă din atentatul cu voie sau fără voie împotriva vieții. Toate clipele care n-au fost cli-pe de extaz în fața vieții s-au totalizat în vina infinită a conștiinței. Viața ne-a fost dată ca să murim în extazul ei. Datoria omului era s-o iubească până la

orgasm. Oamenii trebuiau să lucreze la construirea celui de-al doilea paradis. Dar la această construcție n-a fost de-pusă până acum nici o piatră; doar lacrimi. Se poate oare construi un paradis cu lacrimi?

Păcatul metafizic este devierea de la suprema responsabilitate în fața vieții. De aceea, ne simțim extrem de responsabili în fața ei. Suntem vinovați de a fi conspirat, în nesfârșita noastră durere, împotriva purității inițiale a vieții. (Dar oare *viața* n-a conspirat și ea împotriva noastră?)

Un om care iubește viața și a conspirat împotriva ei este asemenea unui creștin fanatic care a renegat pe Dumnezeu. Păcatul teologic este tot așa de grav ca și păcatul metafizic. O diferență există totuși: Dumnezeu poate ierta dacă vrea; viața însă, fiind obosită și oarbă de fulgerele noastre, ne poate reprimi numai dacă vrem noi. Ceea ce înseamnă: renunțarea la calea divinizării proprii și pierderea în anonimatul surselor vitale (recâș-tigare naivității paradiziace, când omul nu cunoștea durerea și pasiunea pentru durere). Încă o dată, mân-tuirea este o chestiune de *voință*.

A ucide un om și a ucide viața? În primul caz te condamnă semenii, în al doilea destinul tău devine o condamnare. Trăiești ca și cum ai fi condamnat de ultimul principiu (de natură, de viață, de existență, de Dumnezeu etc.). Poate numai atunci începi să *știi* ce e viața și să înțelegi lucruri inaccesibile filozofiei; să disprețuiești legile naturii; să fii *altcum* trist; să iubești absurdul...

De aici, un drum prin întuneric ar putea să ne descopere o lumină secretă. Dar dacă această lumină ar fi un moment final? Căci din lumină nu mai putem cădea în întuneric, atunci când lumina ne primește ca sfârșitul istoriei noastre. Transfigurarea este o mare tentație după povara păcatului metafizic, care ne-a scos din rândurile oamenilor și ale vieții mai mult decât o crimă

ordinară. Nimeni, pe căile durerii și ale păcatului, ale nebuliei și ale morții, nu scapă din vedere fascinarea învăluitoare a unei lumini finale. Dar tot așa, nici unul din acei care au trăit amarnic dialectica demonică a vieții nu poate accepta beatitudinea finală, atunci când mai are încă de trăit. Din frica de sfârșitul *lui*. Căci transfigurarea este o înfrângere a dialecticii, o transcendere esențială a oricărui proces. Sfințenia este o stare de continuă transfigurare, deoarece sfințenia este o depășire definitivă a dialecticii. Un sfânt n-are nici un fel de istorie; el merge în linie dreaptă spre cer.

Cine a acceptat marile poveri ale vieții iubește mai mult tragedia, decât transfigurarea. Teama de monotonia clipelor sublime este mai mare decât teama de prăbușire. Ce poate fi pentru acela transfigurarea, decât *uitările* propriiei tragedii, sublimele lui lașități? Există multă bucurie în neliniște și multă voluptate în suferință, din moment ce omului îi poate fi teamă de orice mântuire ca de o mântuire *înainte de vreme*. Este ca și cum, odată efortul transfigurator realizat, ne-ar fi teamă că ne-am pierdut pe noi înșine. De câte ori până acum omul nu s-ar fi putut mântui, dacă ar fi voit? Dar se vede că suferința descoperă lumi ce pot înăbuși amințirea și regretul paradisului...

— *Viața*: un pseudonim al lui Dumnezeu?

— De ce atunci când ni se îngustează conștiința până la a pierde orice conținut actual, pentru a se scobori la marginea inferioară a noastră și a se concentra într-un punct de limită, ne apasă *păcatul*, ca o crimă pe care am făcut-o, fără să știm? Și de ce progresul în conștiința păcatului ni-l fixează ca o *amintire*, ca și cum am fi de vină undeva departe, în trecut? De ce conștiința păcatului, care ne apare la un moment dat al vieții, deplasează sursa păcatului în imemorialul istoriei *noastre*? De ce trăim păcatul fără *începutul lui*?

Nu oare fiindcă, odată păcatul intrat în noi, devine *esențial* existenței noastre, pe care o străbate și o cuprinde în așa măsură, încât nu ne putem concepe cândva, atât în trecut, cât și în prezent sau viitor, excluși din prizonieratul păca-tului? Păcatul se încuibează în sursele existenței noastre, fiindcă nu se poate păcătui cu adevărat decât împotriva acestor surse. Păcatul nu este un tovarăș, ci o se-vă. Și deși se naște în timp, el dă senzația veșniciei (a fi condamnat pentru eternitate).

Conștiința păcatului ne scoboară spre limita noastră inferioară și ne duce atât de departe, încât fatal credem că ne amintim vag de o vină imemorială. Și păca-tul se adâncește atât de agresiv și de criminal, că descoperim cândva, într-un nesfârșit trecut, păcatul începutului nostru (de aceea, nu putem spune *începutul* păcatului), păcatul de a fi, de a fi fost. A *fi* ca întâia vină; greșeala de a *fi* *fost* cândva. Din acest motiv ideea păca-tului originar își are rădăcini atât de adânci în sufletul omului. Nu cunoaște păcatul acel ce nu simte o mare vină care s-a comis *cândva* și cu care el se simte, fără voia lui, solidar, precum nu cunoaște păcatul cel ce nu-l trăiește, chiar atunci când nu *crede*, în pragul păcatului teologic. Forma tipică și originară a păcatului este aceea împotriva lui Dumnezeu: păcatul personal al omului împotriva persoanei divine. (Păcatul indică totdeauna un raport existențial.) Cine-ar putea spune dacă Dumnezeu însuși este scutit de păcat!? Căci oare n-a păcă-tuit el alegând, dintre nesfârșitele posibilități de a fi ale lumii, pe cea mai puțin divină? Și nu este acesta păca-tul absolut? Oamenii au păcă-tuit față de Dumnezeu; dar el, față de oameni!?

— Diferența dintre păcat și durere: păcatul îl putem accepta ca o condiție naturală, pe când durerea nu. Dar

oare n-ar trebui să se vorbească de *durerea originală*, iar nu de păcatul original?

— A nu iubi viața este cea mai mare crimă. Și cine sunt responsabili de această crimă?

Toți cei care n-au *gustul* aparențelor și separă lumea în esențe și fenomene. Aceștia iubesc marea, dar nu-i iubesc valurile;

Toți cei care nu trăiesc aparențele ca esențe absolute. Acestora, lumea le începe *dincolo* de o floare, de un zâmbet, de un sărut;

Toți cei care în individuație nu văd o realitate autonomă, ci undulațiile unei substanțe inaccesibile. Aceștia nu iubesc viața, fiindcă moartea unei ființe nu este o pierdere în *ființă*.

Cine nu iubește viața deschide sub el un gol pe care nu-l poate umple cu nimic. Că viața n-ar fi *demnă* de a fi iubită? Dar iubirea ce o păstrăm vieții este cu atât mai sublimă, cu cât noi nu putem ști dacă viața este demnă sau nu de a fi iubită. *Orb* să fii în lume: nu se poate să nu-i tragi cu ochiul vieții. — Ce păcat că viața nu este un înger, ca s-o ador, sau un monstru, ca s-o urăsc! Nimeni nu poate ști cât de mult iubește viața...

Dacă pot cunoaște deznădejdea acei ce n-au iubit viața...

SPOVEDANIA LUCRURILOR: Mi-e frică de muzica secretă a lucrurilor, de tonurile ei subterane, ce răzbat în ceasurile de tristețe solemnă, ca mărturisiri tainice dintr-o altă lume. O mare ispită e spovedania lucrurilor:

Fii duhovnicul nostru și ascultă-ne ruga! Fără conținut este firea noastră și sărmene sunt contururile noastre. Jocul nostru fugar îmbată oamenii, îi leagă de noi, îi copleșește și-i distruge. Adorată este amăgirea noastră și în cultul nostru scoboară oamenii treptele

vieții lor. Iubirea lor nouă le este coborâș, credința în noi, pacoste; extazul, decepție. Aproape de noi, cenușă devine focul lor; aparență, firea. Plini vor intra în dansul nostru și goi vor ieși. Umbre suntem, și jocul nostru supremă amăgire este. Din timp purcedem; în el ne mișcăm și lui ne închinăm. Dansul umbrelor este extazul timpului. Tot ce cade în timp este victima farmecului nostru. Slujim timpul atrăgând prin joc pe închinătorii ființei. Cerșesc ființa cei ce au răspuns chemării noastre. Și-n zadar striga-vor gloria altor lumi cei răpuși de timp!

ISPITA UMBRELOR: Mare este ispita voastră, umbrelor, mare este ispita timpului. Fermecătoare și tristă e muzica voastră. Ca tonuri ale lucrurilor mi-ați învăluit ființa, ca s-o dezvăluiți în muzică de umbre. Mare este ispita voastră, cuprinzător e farmecul vostru, de-n sunetele voastre uitat-am gustul ființei. În voi, gol să fiu, sărman și cerșetor, farmecelor voastre fugare jertfi-voi avuția singurătăților mele. Preaplina ne-nvață veșnicia a fi, ca să nu dorim a fi pradă în timp și pradă a timpului. Și oare poate trăi fără timp cel atins de veșnicie? Bol-nav de clipele care stau, spre voi, umbre trecătoare-mi întind brațele, obosiți-mă în dansul vostru, răpiți-mi regretul nemuririi, uscați-mi vinele în haosul vostru, destrămați miresmele pure ale sufletului meu. Și timpul să-mi sugă sângele, ca veșnicia să mă aibă întreg.

— Iar voi, cei speriați de o lume de umbre, scârbiți de a lupta în aparențe și pentru ele, uitat-ați că luminile nu sunt mai puțin trecătoare? De ce refuzul de a lupta într-o lume de umbre? Trăim în ele, să murim pentru ele! Din moment ce viața n-are nici o valoare, de ce să n-o jertfim pentru un nimic? Nu găsesc o vrajă mai minunată decât să-ți ascunzi pasiunea într-o astfel

de lume, să atingi libertatea în cultul absurdului, să te consumi cu foc fără un scop. Pasiunea într-o lume de umbre! Să ne întindem coardele lăuntrice ca să ne dez-lănțuim în jocul luminilor și al umbrelor, atrași de tainele acestora și de licăririle aceloră. Iar tremurul licăririlor, în ceasul din urmă, să fie neliniștea de prezența tainelor. Veșnicia nu ne înghite înainte de a fi fost pose-dați numai de umbre. Ele ne vor îmbiba sufletul cu muzici de regrete după licăriri ce nu mai tremură în lu-mina albă și monotonă de dincolo.

CEASUL BLESTEMELOR: Când ai scoborât atât de mult în ființa ta, încât nici un reziduu de existență nu-ți mai poate aduce aminte că ai *fost* cândva, atingi punctul în care nimicul nu s-a decis încă să fie. Minusul vital absolut corespunde acestei indeciziuni, care ne poartă înainte de tot ce este. Scoborând spre limita noastră inferioară, lichidăm succesiv cu orice alcătuire de existență. Progresul în a nu fi este o lunecare inversă pe dimensiunea metafizică a existenței. Pierdem din noi tot și pierdem și totul. Ajunși în nimic, nehotărârea între ființă și neființă ne dă o senzație halucinantă. Și în această halucinație, în care ni se descoperă firea de la începutul ei la sfârșitul ei și de la sfârșit spre început, gândurile ne sunt blesteme ce se desprind cu limbi de foc. Iar *acolo*, înfrigați de neființă, jurământul ce îl facem firii este o întoarcere spre ce am fost, un urcuș spre limita noastră de sus.

— Numai mila fugară și de fiecare zi situează pe cel milostiv la un nivel de superioritate și-i conferă o distanță disprețuitoare. Blestemată să fie mila care se naște numai în prezența nenorociților, care e activă numai legată de obiect. Nu e permis să-ți fie milă de altul, fiindcă nu ești în starea lui, nu este permis să-ți relie-fezi fericirea în actul de milă. A fi apucat de milă,numai fiindcă altul suferă în fața ta,este tot ceea

ce poate exis-ta mai vulgar și mai simplu, este un act de iubire ordi-nară. Dar mila care se naște fără suferință obiectivă, acea presiune a milei în singurătate! Mila fără determi-nante din afară, dorința nesfârșită de a te milostivi, de a te pierde într-un act de caritate, vibrația aceea înăbu-șită a sufletului... De unde pleacă dorința de a muri în suferința altuia? Ce se ascunde în misterul acelei mile adânci, care invadează pe unii oameni până la autoani-hilare, pentru care vederea unui nefericit este ocazie de a consuma un proces de mult început în ei? Care sunt rădăcinile ultime ale milei?

În mila de fiecare zi, omul se apără de viitoarele lui suferințe și își asigură conștiința, gândind la o recom-pensă viitoare. O lașitate explicabilă, dar scuzabilă. În astfel de cazuri, el n-are nici o relație interioară cu mi-lostivul și mila lui este inutilă și ineficace. (S-ar putea ca orice milă să fie inutilă și ineficace.) Dar mila orga-nică poate pleca din teama de suferințele noastre viitoa-re? Nu este ea o stare de prezență, căreia obiectul îi dă mai multă actualitate, dar nu mai multă intensitate? O astfel de milă poate ea pleca din bănuiala, numai, a su-ferinței? Ar deriva ea numai din presimțirea unei trage-dii, a unei prăbușiri, din așteptarea vagă a unei catas-trofe viitoare? Oare ne e milă de un nefericit fiindcă nu suntem atât de nefericiți ca el? Nu; fiindcă nu există o nefericire mai mare decât aceea din care pleacă mila. A fi invadat de milă înseamnă a fi pierdut totul, a nu mai avea nimic. Nefericirea nu poate atinge un punct mai scăzut și, ca atare, nu poate exista nici un nefericit care ne-ar putea-o lua înaintea. *În milă ne iubim suferința noastră în suferința altora.* Invazia milei pleacă din cen-trul nostru înspre periferia noastră. Cum tensiunea nefericirii poate să atingă punctul ei culminant, adânci-rea în nefericirea altuia este o deplasare, al cărei grad de

iluzie nu interesează. Un fenomen de deplasare de această natură este mila. O deplasare, care este în fond o salvare. De obicei ne înșelăm pe noi înșine în milă. Ne închipuim că ne e milă de cineva mai nefericit ca noi și ne excludem aparent din zona ciumată. În realitate, nu putem fi afectați de milă, decât dacă am atins un grad de ireparabil mai mare decât persoana ce o compătimim. Forma supremă și veritabilă a milei își găsește ex-presia în teama de suferințele ce așteaptă persoana respectivă. Nu mi-e milă fiindcă cineva e nefericit, ci mi-e milă de cât ar mai putea să sufere. Infinitul și posibilul în această ordine ne umplu de groază și de neliniște. În mila supremă, ne plasăm pe un punct extrem și absolut. Trăim atunci în convingerea că nimeni nu poate merge mai departe, că pentru ceilalți suferința este un cerc, a cărui circumferință numai pe noi ne lasă afară.

Dacă în astfel de momente suntem posedați de milă, când noi înșine ar trebui să inspirăm milă tuturor, cum putem să nu iubim suferința noastră, înainte de a o iu-bi pe a altora! Este posibilă o milă pentru alții, fără mila pentru noi înșine?

Mila pleacă dintr-o ascunsă, dar profundă, milă pentru noi înșine. Obiectiv, nu putem vorbi decât de mila pentru alții, fiindcă numai aceasta ni se arată și fiindcă numai pe aceasta o arătăm. Dar nu există decât milă pentru noi înșine. Rădăcinile ultime ale milei sunt înfipite în sentimentul ciudat al milei pentru sine însuși. Îmbrățișezi atunci nefericirea altuia poate din mărinimie, poate din lașitate...

Dacă nu cumva acolo, departe, unde e mai tare mai singur, omul nu așteaptă o compătimire ce nu vine de la nimeni...

— Din depărtate vremi, oamenii sunt de acord că sfînțenia este suprema valoare, înălțimea ultimă ce o poate atinge o ființă umană. Eliberarea de păcat, puri-

ficarea în iubire și abandonarea în milă, zâmbetut receptiv pentru orice act de viață sunt expresii ale sfințeniei, cărora oamenii nu le-au refuzat niciodată, admirația. Cu toate acestea, aproape nimeni nu dorește să devină sfânt, iar în fondul lor toți oamenii refuză sfințenia ca o pacoste. Înșiși sfinții au avut un regret ascuns după lumea răpită de sfințenia lor, ei înșiși s-au îndurerat de sublima lor catastrofă. Nu cred să fi existat cândva vreun sfânt care să nu fi considerat, în ceasuri amare lucide, sfințenia ca o cădere. Omul iubește mai durabil și mai persistent vulgaritatea decât sublimul. Numai idealul îi dă senzația de anomalie.

Femeia n-a atins culmi decât în sfințenie. Oamenii adoră sfintele. Întrebați însă pe oricine, în clipa lui de sinceritate absolută, pe cine preferă, dacă ar trebui să aleagă între o curvă și o sfântă?

De ce viața unei sfinte ne face impresia unei absolute pierderi, pe când a unei femei pierdute nu? Să fi priceput aceasta din urmă lucruri pe care sfințenia nu le-a bănuț? Ceea ce e sigur e că nici o curvă n-a scobo-rât cu sine o iluzie în mormânt...

Sau de ce între Isus și Don Quijote inima noastră înclină pentru ultimul? Ce ne poate lega sufletul mai mult de cavalerul tristei figuri, decât de cavalerul crucii? Isus și-a sacrificat doar viața pentru noi toți, pe când Don Quijote și-a risipit-o pentru o iubire imaginară... Cu toate acestea, ce ne face în adâncurile sufletului nostru să vedem în Don Quijote o experiență dusă mai departe decât a lui Isus, un risc mai definitiv și mai total? În Isus, realitatea și iluzia și-au distribuit rolurile într-o măsură egală. Noi știm cât s-a înșelat Isus, câtă parte de iluzie este în existența sa; dar știm și cât a jert-fit în mod real pentru noi. Atâția oameni ne afirmă, doar, că fără el ar fi căzut pradă deznădejzii, boala de care oamenii se tem mai mult. Unora, chiar, istoria fără Isus le-ar fi părut goală de sens. Isus *trebuia* să existe.

Atâta lume l-a cerut. Dar cine l-a cerut pe Don Quijote? El nu trebuia să se nască. Și fiindcă nu trebuia, nimeni nu l-a înțeles și nu-l va înțelege. Să-ți risipești viața pentru nimic, să atingi sublimul în inutilul absolut! Mai departe nu se poate merge, mai departe nu mai ai ce atinge. În toată viața lui, Don Quijote este mai singur decât Isus pe Ghetsimani; mai singur *pentru noi*. Noi, care suntem conștienți de tragedia pe care el nu și-a bănuțit-o, noi, discipoli depărtați ai lui, dar fără darul iluziei. La Don Quijote, iluzia este un dar divin, o grație. Și acest dar a fost atât de mare, încât nouă nu ne-a mai rămas nimic. Aș vrea pe Don Quijote pe cruce și eu să fiu omul fără de lege de la dreapta lui, căruia să-i spună: „încă astăzi vei fi cu mine în paradis”. În paradisul iluziei.

V

— Simțit-ați vreodată începutul mișcării, chinuitu-v-a întâia plecare a lumii din ea însăși? Ați atins vreodată fiorul pur al mișcării, extazul prim al devenirii, vârtejul inițial al timpului? N-ați simțit niciodată, acel moment al primei confuzii, în febra iradiantă a corpului și a sufletului vostru? Este ca și cum, într-o uitare și o veșnicie, o scânteie răsărită din nimic aprinde focuri spațiu și proiectează lumini pe imensitatea întunecoasă a lumii, descrie profiluri ciudate pe fondul cenușiu al spațiului. Senzația întâii mișcări! Nu ne trăim atunci ca sursă a mișcării, ca întâiul bobârnac al lumii? Și nu este în febra noastră acea concentrare a mișcării, centrarea devenirii în elanul nostru? Cine n-a simțit cum în el s-a adunat în vârtej mișcarea lumii, cum în cloco-tul său se mișcă lumile nesfârșite și nebănuite, acela nu va înțelege nicicând de ce, după astfel de clipe, omul devine esențial altul, o ființă scoasă dintre ființe, precum nu va înțelege de ce o singură zi de asemenea fulgerări neîntrerupte ar fi destul pentru a-i consuma definitiv ființa.

— Numai îngerii mă mai pot mângâia. Aceste ne-ființe, ce „trăiesc” pierzându-se fiecare în extazul celeilalte. O lume de extaze reciproce... Amintirile mele, cu imagini de Botticelli și armonii de Mozart, mă-ntorc undeva departe, când lacrimile erau închinări soare-

lui... Toate melancoliile îmi trezesc locurile îngerești ale trecutului, peisajele singuratice și tăcute, peisajele marilor reculegeri și ale marilor uitări; toate melancoliile apropie depărtările, îmi răscolesc în afunzimi toate primăverile copilăriei și-mi scot la lumină bănuiala unei amintiri mai îndepărtate sau regretul unei lumi, cu lacrimi ca oglinzi ale sufletului. Destăinuirile melancoliei, singura probă a paradisului pierdut.

— Precum atunci când în zi închidem ochii pentru a ne adânci în întunericul subit descoperim puncte de lumină și fâșii de culori ce ne amintesc de cealaltă parte a lumii, tot așa când scoborâm în vastele și întunecatele adâncimi ale sufletului, ni se descoperă, la margini de întuneric, reflexele nebănuite ale unei lumi aurii. Să fie sufletului nostru, aceste reflexe, o chemare sau un regret?

— Deși spațiul ne opune o rezistență mai mare, mai directă și mai fatală, el ne este totuși o problemă mai puțin esențială decât timpul. Spațiul nu devine niciodată o problemă de existență și de raport personal. Din ce ne adâncim mai mult în eul nostru, din aceea spațiul pierde în realitate, pentru că timpul stăruie în conștiința noastră, iar când am devenit esențiali, ne îndepărtăm de timp cum ne-am îndepărtat de spațiu.

Spațiul nu ne dă o senzație intimă de relativitate; el ne face reflexivi doar exterior. Sunt oameni și chiar culturi (cea egipteană) care concep veșnicia legată de spațiu, care nu simt timpul și relația lui cu eternitatea. Ne-mișcarea și nesfârșirea spațiului epuizează în conștiința lor conținutul esențial al lumii. Întinderile lumii îi subjugă și îi anulează din afară.

Spațiul ne copleșește; dar nu trece *prin noi*, deși suntem apropiați de el mai direct decât de timp. Numai timpul trece prin noi, numai timpul ne inundă, numai pe el îl simțim ca al nostru. Timpul ne revelează muzica și muzica timpul întocmai cum spațiul,

plasticul. Dar între plastic și muzical, ce suflet înclină pentru întâiul?

Ceea ce este mai esențial în noi se luptă cu timpul. Nu se poate să nu accepți spațiul; este o evidență prea mare. Dar există un moment, de la care nu vrei să accepți timpul. Momentul dramatic al existenței individuale culminează întotdeauna în lupta cu timpul. Lupta aceasta este însă fără ieșire, fiindcă ființa atinsă de temporalitate, cucerind odată veșnicia, regretă inevitabil timpul. *Fuga din timp* se întâlnește la ființe bolnave de timp, strânse prea puternic de chinga clipelor fugare. Mântuirea este o aspirație atât de inconsistentă din ca-uză regretului ce-l au ființele după bucuriile, surprizele și tragediile ce le oferă lumea ce trăiește și moare în timp. Dacă există o presiune temporală, nu există, mai puțin, o presiune a veșniciei.

Omul aspiră la veșnicie, dar iubește mai mult timpul. Cum viața aceasta pe care o trăim și care se consumă în timp este singura valoare ce ne e dată, ne este imposibil să nu concepem eternitatea ca o pierdere, pe care n-o stimăm însă mai puțin. Singurul lucru ce se poate iubi este viața, pe care o detest. Este absolut im-posibil să te debarasezi de timp, fără să te debarasezi de viață. În orice punct ai fi situat, timpul este marea tentație: o tentație mai mare decât viața, fiindcă dacă moartea nu este în el, el este *prilejul* morții. De aceea extazul pur al timpului ne dezvăluie mistere atât de ciudate și ne introduce în tainele ce leagă două lumi.

Când omul n-ar cunoaște accesul eternității prin viețuirea absolută în moment, când el n-ar putea să facă salturi în veșnicie deja trăind în vârtejul temporal și ar fi silit să aleagă pentru una din două pe veci, oare ar sta el în îndoială să prefere timpul? Sau când, tot pe veci, ar trebui să se decidă între Cleopatra și Sfânta Tereza, și-ar ascunde el înclinarea pentru întâia?

— Pentru cine viața este o supremă realitate, fără să fie o *evidență*, ce întrebare-l poate frământa mai mult decât aceea dacă viața se poate sau nu se poate s-o iubim? Este tulbure și delicioasă nesiguranța aceasta; dar nu mai puțin, ea își vrea un răspuns. Este încân-tător amar să nu știi dacă iubești sau nu iubești viața. Ai vrea să nu spui un *da* sau un *nu*, numai pentru a nu limpezi o neliniște plăcută. Un *da* înseamnă renunțare de a concepe și a simți o *altă* viață; un *nu* este o teamă de iluzia altor lumi.— Nietzsche s-a înșelat când, prins în revelația vieții, a descoperit în voința de putere problema centrală și modalitatea esențială de a fi. Omul pus în fața vieții vrea să știe dacă-i acordă ultimul lui asentiment. Voința de putere nu este problema esenți-ală a omului; el poate fi tare și neavând nimic. Voința de putere se naște de atâtea ori la oameni care nu iu-besc viața. Cine știe dacă voința de putere nu este o *necesitate* față de viață! Întâia întrebare în fața vieții coincide cu un apel la sinceritatea noastră. Că după aceea vrem sau nu vrem putere, nu este deloc revela-tor. Lumea caută puterea ca să joace ultima carte a vieții.

Nimeni nu e sincer în iubirea lui pentru viață, precum nimeni nu e sincer în iubirea lui pentru moarte. Ceea ce e sigur este că viața are o consimțire mai adâncă din partea noastră: nimeni nu poate urî viața; dar sunt atâtea care au o ură bestială pentru moarte. Cu toții suntem mai sinceri și mai categorici cu moartea, pentru ca în îndoielile ce ni le trezește viața să ne permitem întrezăriri și presimțiri nebănuite.

Este iarăși ciudat că omului care a văzut moartea față îi este rușine să spună că iubește viața și este condamnat pe tot restul vieții să-i dea numai ocoluri. Cum există în momentele finale o explozie de sinceritate în existența fiecăruia, putea-va acela să-și înfrângă atunci năvala lacrimilor de recunoștință,

necunoscute până atunci vieții? Nu stă nicăieri scris că lacrimile ul-time sunt cele mai amare, dar stă scris pe toate porțile și pe toate zidurile vizibile și invizibile ale universului că regretul cel mai intim și mai ascuns este de a nu fi iubit viața.

— Toți filozofii ar trebui să sfârșească la picioarele Pitiei. Nu există decât o filozofie a momentelor unice.

— Dorința de a îmbrățișa stelele! De ce sunt atât de reci adevărurile? Când s-a născut rațiunea, soarele lucea de mult. Și rațiunea nu e ruptă din soare.

— A suferi este modul suprem de a lua lumea serios. Cu cât crește însă suferința, cu atât învățăm mai mult că lumea nu merită s-o luăm în serios. Astfel se naște conflictul între senzațiile de suferință, care atribuie cauzelor din afară și lumii o valoare absolută, și perspectiva teoretică, răsărită din suferință, pentru care lumea nu este nimic. Din acest paradox al suferinței nu este ieșire.

— Există o regiune de ultime alternative, care sfârșește în tentațiile simultane ale sfințeniei și ale crimei. De ce omenirea a produs nesfârșit mai mulți criminali decât sfinți? Dacă omul ar căuta atât de insistent fericirea pe cât se spune, pentru ce alege atunci căile prăbușirii și ale căderii, cu o atât de violentă pasiune? Omul *stimează* mai mult fericirea și binele, dar este mai atras de rău și de nefericire. Trei sferturi din omenire ar fi putut deveni sfinți, dacă ar fi vrut. Nu se poate ști însă cine le-a revelat oamenilor că nu există viață decât în iad...

— Sfințenia este lupta victorioasă cu timpul. Cum sfântul a reușit să omoare în el timpul, el este în afară și dincolo de orice. A fi în timp înseamnă a trăi absolut în acest *orice*. Timpul este cadrul lui orice, lui *a tot ce*. Sfințenia: a fi dincolo de orice, cu iubire însă. Monotonă e viața sfinților, fiindcă ei nu pot fi decât *numai* sfinți. Sfințenia: existența trăită singură dimensiune absolută.

Și sfinții aud glasurile lumii; dar ele le vorbesc numai de durerile ce-au devenit iubire; sunt glasurile unei singure lumi. Întoarce-mă-voi spre muzica în care-mi vorbesc lumile, celelalte lumi...

— A câta singurătate este aceea în care șarpele ne mângâie și ne linge obraji și buzele? La ce depărtare am ajuns de ființă, când numai șarpele poate *fi* alături de noi?

— Două lucruri de neînțeles: nostalgia la un om prost și moartea unui om ridicol.

— Toți oamenii trebuie să-și distrugă viața. Și după modul în care și-o distrug, se numesc triumfători sau ratați.

— Muzica e mijlocul prin care ne vorbește *timpul*. Ea ne face să-i simțim trecerea și ea ni-l descoperă, *cadru* a tot ce-i trecător.

Sunt momente muzicale în care *pipăim* timpul. Când muzica ne vorbește de veșnicie, o face ca *organ* al timpului. Dorința de veșnicie din muzică este o fugă de timp. Nu e nici eternul prezent, actualitatea continuă, și nici eternitatea de dincolo de timp.

Greu e timpul uneori; ce grea trebuie să fie veșnicia!

— Un corp descompus în nesfârșitele lui celule; fiecare celulă concentrând o sumă de vibrații; toate celulele învârtindu-se într-un vârtej; desprinderea tuturor organelor, în tremurul individuației; întoarcerea vieții la elementele ei prime, la întâile ei *amintiri*...

— Iubesc numai pe acela ce merge mai încolo decât este; care-și simte începuturile și lucrurile ce le preced; ce-și amintește de vremurile când n-a fost el, ce sare în anticipările individuației. Nimic n-a înțeles din lumea asta acel ce nu s-a cutremurat la sensul adânc al individuației, fiindcă acela nu va bănuși niciodată regiunea începuturilor lui și nu va presimți niciodată momentul sfârșitului său. Individuația ne revelează nașterea ca o izolare și moartea, ca o reîntoarcere. Nu iubește viața

acel ce nu cultivă această izolare, precum n-o iubește
 acel ce nu se teme de reîntoarcere. Că aproape nimeni
 nu iubește reîntoarcerea, ce dovedește altceva, decât
 că acesta e drumul spre lumea în care n-am avut
nume. Individuația a dat vieții un nume. Toți purtăm un
 nu-me; lumea ce precede individuația este viața fără
 nume, este viața fără *figură*. Numai individuația a dat
figură vieții. De aceea este prăbușirea individuației în
 moarte o desfigurare. Omul nu-și iubește *fața*, care e
 un acci-dent, ci figura, care e un semn metafizic.
 Tremurul in-dividuației este un antecedent al
 desfigurării, este bă-nuiala pierderii lumii noastre.
 Omul este *o lume în lume*. — Calea reîntoarcerii trece
 prin moarte sau cine știe? — reîntoarcerea sfârșește
 moarte. Legătura noastră cu ceea ce a precedat
 individuația o facem prin scoborârea pe scara firii
 noastre rămânând în noi, învingându-ne izolarea figurii
 noastre, trans-figurându-ne spre începuturile noastre,
 iar nu transfigurându-ne, pierzând sen-sul figural al
 individuației, în moarte. Viața, care a fost înainte de a
 fi *noi*, o iubim prin *întoarcere*; ochii ni se întorc spre
 începuturi, spre anonimul inițial. Ne în-toarcem unde
n-am fost, dar unde totul *a fost*, spre po-tențialitatea
 infinită a vieții, din care ne-au scos actu-alitatea și
 mărginirea inerente individuației. Ne *întoarcem* de câte
 ori iubim viața cu pasiune nesfârșită și suntem
 nesatisfăcuți de barierele individuației; de câte ori des-
 coperim, elanului nostru, rădăcinile dincolo de finitul
 nostru figural. Întoarcerea este o transfigurare vitală;
 reîntoarcerea, o desfigurare metafizică. Întoarcerea
 este o mistică a surselor vitale; reîntoarcerea este o
 groază a pierderilor ultime.

Viața este înapoia noastră, fiindcă din ea am purces;
viața este suprema *amintire*. Individuația ne-a scos din
 lumea începuturilor, adică din potențialitate, din veșni-
 cia devenirii, dintr-o lume în care rădăcinile sunt arbori,

iar nu izvoare trecătoare ale arborilor iluzorii, ale ființei..

— În ce granițe să închid sufletul meu și ce ziduri să-mi ridic, spre a nu mă pierde? Visurile mă poartă prea departe, prea departe mă poartă muzica și lacrimile. Nu mă mai cuprind și nu mă mai încap în mine; cum să mai cuprind și cum să mai încap alții? Iubim din preaplin sau din prea-puțin? Când nu mai încap în mine, putea-va altul să se apropie de centrul meu? Iubi-va oare sufletul care moare de viața lui? Sufletul, plin de goluri, le umple prin iubire; caută pe alții din prea-puțin. Iubirea este o cerșetorie, este spaima de propriile micimi. Cât dispreț și generozitate e în iubirea din preaplin! Iubești atunci ca să te scapi de tine, azvârli iubirea! Te inchini Erosului ca să te scape de tine de surplusurile și de excesele tale: adori eliberarea de furtuna ta.

Nimeni nu va putea intra în mine, nimeni nu mă va asedia. Dispreț, ură și mărinimie voi turna într-o iubire de care *am* nevoie, nu de care *au* nevoie. De ce n-ar fi iubirea o armă, un instrument, un pretext? Convinși în iubire, fi-vor sufletele goale, cerșetoare, crescute în um-bră. Cine n-a urât niciodată iubirea n-a urât niciodată. Orice fel de iubire, de oameni și de femei, are ceva no-roios, murdar și târâtor. Nu ți-e scârbă atunci de a ști că există un *altul*, că este un *tu*, că mai sunt ființe, după ce în expansiunea ta ai fost *ființa*? Eu nu mai încap în mine.

— Muzica ne transpune oricând într-o primăvară sau o toamnă. Ca o primăvară sau ca o toamnă ne destramă ea sufletul și corpul. Nu există muzică nici de vară, nici de iarnă. Sau de ce orice muzică este o boală...

— *Răul absolut*: o ființă setoasă de a păragini firea ar smulge în primăvară toți arborii din rădăcini, le-ar mânca mugurii, ar otrăvi izvoarele, ca să moară vietățile, ar astupa fântânile, ca să audă glasul răgușit al

păsărilor, și-ar acoperi florile ca să le vadă uscându-se, îndoindu-se triste spre pământ. Pe femeile gravide le-ar lovi în pânțele spre a omorî începuturile de viață, fruct-tul, tot ce e fruct, iar zâmbetul fecioarelor l-ar îngheța grimasă. Amanților le-ar arunca, în spasmul sexual, un cadavru, iar sugacilor, înainte de a face ochi, le-ar fixa ochelari negri. Cu o tablă neagră, dorindu-i mărimea lumii, ar sări spre soare, spre a-i opri razele, spre a râ-de într-o noapte veșnică, fără stele, cu un soare în do-liu, pentru vecie îmbrăcat în negru. Și această ființă să treacă ironică pe lângă omenirea care în agonie așteapă revenirea razelor, să zâmbească rece rugilor, înălțate spre astrul voalat.

— *Răul* este ura împotriva a tot ce e *fruct*.

— Istoria nu trebuie să însemne pentru tine decât istoria omenirii în *tine*. Dacă tot ce a fost mare până acum și dacă tot ce va fi mare în viitor nu este, în tine, amintire sau fruct, istoria ai pierdut-o, și tu ești nimic. Ce om este acela care nu reface și nu anticipează istoria pe cont propriu? Sau, mai bine zis: de ce nu e *om* acela care reface și anticipează istoria pe cont propriu?

Astfel să trăiești, ca indiferente să-ți fie formele care s-a îmbrăcat și se va îmbrăca lumea, indiferente epoci-le, stilurile și cotiturile istoriei. Trăiește ca și cum înainte de tine n-ar fi fost nimic și ca și cum nimic nu ți-ar urma. Scârbă să-ți fie de a fi verigă într-un lanț, a desăvârși sau a strica o moștenire. Nu există nici înaintași și nici urmași gândurilor absolute. Doar noi murim *sub* ele.

— De ce nu vrem să acordăm sfinților privilegiul nebuniei? Nu oare fiindcă nebunia lor sfârșește lumină, în loc de întuneric?

— Toate concesiile pe care le facem lui Eros sunt go-luri în dorința noastră de absolut.

— Nostalgia, mai mult decât orice, ne dă fiorurile imperfecțiunii noastre. Iată de ce cu Chopin ne simțim atât de puțin dumnezei.

— Întâiul și ultimul capitol al unei antropodicee: despre lacrimi.

— Numai ura întărește viața; ura distructivă menține viața constructivă. În ea ne simțim tari, răsturnători, în ea ne ard toate membrele, ea ne cheamă la o acțiune, ne îndeamnă la gest și la faptă. Nu ura interesată, provocată de cauze meschine și orientată spre o răzbunare imediată, ci marea ură pasionată, sub care se cutremură totul. Ura este resortul profeției; ura-l face pe orice profet să vorbească pasionat de iubire. Pro-feția este o ură distructivă și creatoare. De mult ar fi dispărut evreii, dacă n-ar fi avut darul *divin* al urii. Po-popului ales i-a asigurat Dumnezeu veșnicia prin ură. Nouă, creștinilor, ne-a dat o existență vremelnică prin blestemul iubirii. Pentru evrei a venit Isus, nu pentru noi. Dumnezeu lor ne-a trimis pe marele Corupător. Inspirați de Dumnezeu fost-au evreii, când l-au refuzat ca Mântuitor.

— Gândirea ce nu exprimă lupta unei existențe este pură teorie. A gândi fără destin, iată destinul omului teoretic. Teorie fac toți cei ce nu vor să se schimbe pe ei și să schimbe lumea asta, care nu refac tot ce s-a făcut nu presimt tot ce va fi. Nule sunt gândurile ce nu cresc pe un suflet și pe un corp, nule sunt ideile pure, zadar-nice cunoașterile gratuite. Din gânduri să răsară aburi; din idei scânteii; din cunoașteri flăcări. Alte dimensiuni să dea lucrurilor febra acestei gândiri. Dintr-o voință de reformă a lumii să plece ea, din pasiunea de răsturnare a ordinilor vizibile și invizibile. În legile naturii să iz-bească vijelia acestei gândiri, bazelor cosmice să le dea o altă adâncime și o altă înălțime, coloanelor lumii. Pe noi să se rezeme lumea; mai mult decât Atlas să însem-ne rezistența noastră.

Gândurile noastre să fie umerii pe care se reazemă nesfârșitele lumi. Cutremure pleca-vor să-mpartă neliniște în nesfârșire flăcări purta-vor, ca nimburi, nesfârșitele lumi. Dacă tot ce este-n timp și spațiu nu va lua dimensiunile noastre, pentru ce să mai gândim atunci asupra spațiului și a timpului? Dacă tot ce trăiește și moare nu trăiește și moare în noi, pentru ce să mai gândim asupra vieții și a morții?

— Zilele acelea de primăvară, când materia se pierde în raze și sufletul în amintiri... Atunci renasc în noi toa-te visurile de până acum, toate visele nopților noastre, întreg materialul absurd și imaginar, țesut în inconști-ent de frica, voluptatea și durerea noastră ascunsă. Crezut-am că visurile murit-au în noi cu fiecare zi și cu fiecare noapte. Dar descompunerea voluptuoasă a sufletului, sub cerul vast al primăverilor, este chemarea amintirilor. Cu cât sufletul se fărâmă mai mult, cu atât se apropie de locul uitărilor. Spre tot ce am uitat, iată pelerinajul interior la care ne îndeamnă acea prezență eternă a primăverii. Destrămarea sufletului ne arată doar ce am fost. De ce nu putem întotdeauna trezi tre-cutul nostru? Dormim în noi înșine, iar eul este un vâl ce ne acoperă somnul.

— În catedrala aceea, în care erai singur și-n care intrat-ai să uiți de lume și de tine, să simți nemișcarea și să uiți așteptarea, crescut-ai solemn în coloane și în arcuri, risipitu-te-ai în violetul învăluitoare și curbat maiestuos de undulațiile templului, luat-ai mărimile boltelor ei și pierdut ai fost în geometria transcendentă a catedralei. Coloană a devenit sufletul tău, și arc și boltă. Deasupra lumii, în formele ei s-au împletit formele tale și bloc de piatră devenit-a nemișcarea firii tale. Și-n arcurile tale, fără simțire privit-ai spre pământ. Ce era sufletul tău, dacă nu piatra ce nu zace pe pământ? Jos erai în înălțimile tale, slab în duritatea ta, greu în zborul tău, piatră în drum spre cer...

Dar deodată, minunea glasului de orgă, minune catedrală-n care te credeai numai tu. Mișcatu-s-au arcurile, coloanele și bolțile, în vibrație s-a dilatat materia, crescut-a catedrala în dimensiunile lumii. În sunetele orgii, unde vei mai căuta granițe, în muzica ce vine de dincolo de margini, de dincolo de marginile lumii și ale sufletului?

...Și atunci pe sufletul tău se rezemau cerurile.

— Atomii care dorm în oameni și care n-au dormit niciodată în mine.

Trezirea continuă din somnul materiei...

Materia ca leagăn al uitărilor...

Viața, sufletul, spiritul, care ne arată urmele noastre...

Materia, care nu lasă *urme*; de aceea este ea leagănul uitărilor.

Toate urmele, tot ce nu e materie în noi, ne urmăresc...

Dar scoborând în materie, ne pierdem urmele...

Nu spiritul, ci muzica este antipodul materiei...

Scormonind cel mai îndepărtat trecut, muzica ne trezește neîncetat din somnul materiei...

Dar muzica e eternă ca și materia.

Formarea lumilor a răspândit întâile armonii în spațiu.

Muzica exprimă tot ce e haos în cosmos: de aceea nu există decât o muzică a începuturilor și o muzică a sfârșiturilor...

Gând absurd în muzică: o fizică în care s-ar pleca de la lacrimi, în loc de atomi.

Dacă ne-am rostogoli cu întreaga lume avalanșă nebună, ca să învingem pe vecie somnul materiei și ca atomii să nu mai doarmă în nimeni. Trebuia să fi trăit pe când pământul respira prin vulcani sau când s-a

rupt din soare. Despre temperaturile solare ale sufletului.

Totul este în fiecare moment: acum se naște lumea și acum moare: razele și întunericul; transfigurarea și prăbușirea; melancolia și oroarea. Lumea o putem face absolută *în noi*.

— Că voința de putere este ultima carte jucată vieții, o dovedește accesul suprem al puterii la acei care nu mai au nimic de pierdut sau la acei cărora viața nu le-a oferit nimic. Isus: cel mai slab om — a fost cel mai tare (căci nu s-a epuizat plutind peste două milenii). Nu există tărie sufletească decât în deficiența biologică. Golurile vitale, în spiritele ambițioase și vizionare, au răsturnat și răscolit istoria. Individul merge cu istoria înainte de câte ori viața îl lasă înapoi. Creștinii au drep-tate când explică istoria prin cădere. Păcatul lui Adam este întâiul act istoric, adică întâiul act împotriva firii sau alături de ea. *În* fire, în legea firii nu există istorie. Istoria este o lunecare din sânul vieții, un salt din el; ea este o trădare, fără de care am fi rămas sclavii anonimi ai vieții. Libertatea prin istorie, adică *istoria* fiecărei nefericiri, istoria *fiecăruia*.

Am devenit *fiecare* de când am fugit din sânul vieții. Viața, care avea un *nume*, a luat, în indivizi, nenumărate, retrăgându-se anonimă din ei. De când fenomenul individuației a luat un caracter *nominal*, de atunci începe istoria. Căci de atunci indivizii au încetat a se crede fii ai vieții, de atunci s-au înstrăinat de Alma Mater.

— Cine-mi va putea scoate din cap ideea că lumea aceasta putea fi făcută pe alte baze și cine-mi va putea da iluzia că o putem construi pe altele? De câte ori putea fi această lume *altfel*? De câte ori ea nu trebuia să fie așa? Oare să aibă ea nenumărate fețe ascunse pe care le-am putea scoate la iveală? Atunci n-am face decât o *reformă* a lumii; dar noi vrem o altă lume. Noi

vrem să *începem* lumea noastră, căci aceea creată de Dumnezeu e pe sfârșite...

Lumea *lui* n-a fost aparență și nici iluzie, ci realitate. Ea a *fost*. Și de aceea trebuie să moară. *El* trebuie să tragă concluzia *începutului* său.

— Ultimul și cel mai decăzut om se simte superior lui Socrate. Chiar în fața mormântului lui Napoleon nu-ți poți stăpâni un zâmbet de dispreț. Pentru orice om care moare, simțim mai mult dispreț decât milă. Este ca și cum oamenii s-ar „compromite” murind. Nu considerăm uneori moartea altora ca o lașitate? Îmi amintesc de acel schelet în fața căruia am exclamat: „tâmpitule!”

— Dacă ne-am începe activitatea de fiecare zi pe un marș funebru, ce dimensiuni ar lua actele noastre! O viață ce s-ar scurge în stil solemn, în care am „oficia” și în cel din urmă act...

— Iubesc pe Rembrandt acei ce suferă de atracția marilor apusuri. La Rembrandt, lumina nu vine nici din afară și nici din logica unui tablou ca atare. Soarele apune în fiecare om și fiecare lucru. Portretul răstrânge din interior raze *ce nu sunt ale lui*. Lumina apune în om, și în acest apus îmbracă sufletul în umbre. La Rembrandt, soarele moare în fiecare zi în om și portretul pare a reprezenta ultimele licăriri, stadiul final al acestei traiectorii. O lumină din razele împrăștiate și palide ale unui apus. Aici oamenii vin din umbră, și misterul rembrandtian nu e decât *așteptarea* întunericului. A întunericului ce vrea eliberarea de el însuși prin lumină; a întunericului ce așteaptă înfrângerea propriului său principiu. În Rembrandt, totul e bătrânețe sau totul *tinde* spre bătrânețe. Rembrandt este oboseala de umbră și oboseala de soare, nehotărârea ființelor între moarte și viață. Venite din umbră și crescând în ea, *unde* să se mai întoarcă; spre ce lumină să se când soarele le oferă doar agonia lui...

Pasiunile neutre. Se pot explica, se pot înțelege? Pasiunile ce nu se nasc sub soare, fiindcă soarele e prea aproape... *Neutre* față de tot ce e *aici*, dar nu față de în-finit. Muzica și metafizica izvorăsc din pasiuni neutre față de lumea noastră. Pentru ele nu există decât o lume a depărtărilor ultime; *aici* este totul prea puțin prea aproape. Tristețea sau bucuria lui Beethoven încep acolo unde pentru ceilalți sfârșesc. Ele sunt atât de adânci, încât n-au o cauză. Tot ce este profund în noi n-are cauză: adâncimile noastre nu vin din afară. Si de aceea, nici nu privesc lucrurile de aici. Despre dimensiunile absolute ale sufletului... și despre mâinile diafane îmbrățișând depărtările.

— De ce ne apare gândul veșniciei atât de complex? Fiindcă nimeni nu știe hotărât dacă veșnicia este plinitudine sau vid.

Cele trei mari căi spre absolut: mistica, muzica și erotica se implinesc în oscilația dintre plinitudine și vid. *Extazul*, fie el mistic, muzical sau erotic, ce face altceva decât să ne pună în prezența unei infinități, care este de atâtea ori goală, pe cât este altă dată de plină. Niciodată plinitudinea extatică nu este atât de redusă, încât să nu ne dizolve, iar vidul atât de limitat, încât să nu ne umple. Veșnicia este inseparabilă de neant.

— Cu cât suntem mai aproape de eternitate, cu atât suntem mai departe de viață. Simțul pentru eternitate este o piedică și un blestem în calea recuceririi vieții. Eternitatea ne paralizează mai tare decât cea mai grozavă boală. Bolnav, poți face orice fără să vii în contradicție cu boala. Dar ce poți face ca să nu-ți fie rușine în fața eternității?

— Florile ce nu sunt culese de mâini palide înfloritu au în zadar. Paloarea singură se apropie natural de viața delicată a florilor. Numai o față fără culoare câștigă

prin culorile florilor și numai mâini fără viață pot lua florilor viața lor iluzorie.

— Întâia condiție a libertății noastre: eliberarea de Dumnezeu; nu putem crea nimic fiind creaturi. Până acum, n-am făcut decât să compromitem opera creației. Ah!dac-am putea-o distruge! Și pe ruinele ei,să-nălțăm, ca creatori, paradisul terestru, al doilea paradis, înfrân-gând păcatul și durerea și moartea. Lumea care s-ar naște și care ar exista numai *prin noi înșine*...

— Nu există gând mai criminal decât cel al păcatului. Și nu există nici o *scuză* pentru acest gând. Nu știi pe cine să urăști mai mult: pe lumea asta, care dă prilej la astfel de gânduri, sau pe tine, care poți gândi și simți astfel de crime.Trebuie distrus din conștiința oamenilor orice gând de păcat și trebuie distruse toate religiile și filozofiile care propagă un astfel de gând, revelând viața ca păcat. A vorbi despre păcat, fără regretul că ai ajuns la ideea lui, este întâia treaptă în scara gândurilor cri-minale. Se mai poate suporta doar o umanitate care nu cunoaște păcatul, care trăiește toate actele vieții ca vir-tuți. Până în rădăcini trebuie atacată omenirea, și dis-trugerea conștiinței de păcat să fie întâiul atac. Să se schimbe odată totul!

— Reacția împotriva propriilor tale gânduri împrumută, singură, viață gândirii. Cum se naște această reacție este greu de descris, fiindcă ea se identifică cu atât de rarele tragedii intelectuale. — Tensiunea, gradul și nivelul unei gândiri purced din antinomiile ei interne, care, la rândul lor, derivă din contradicțiile irezolvabile ale unui suflet. Gândirea nu poate rezolva contradicțiile sufletului. Cât despre gândirea lineară, acolo gândurile se oglindesc în alte gânduri, în loc să oglindească un destin.

— Toate frământările tale la ce se reduc, dacă nu la regretul de a nu fi Dumnezeu... Dar după acest regret

se mai poate gândi altcum decât în elegii și blesteme? Sunt ca un spânzurat ce nu știe de ce atârână. Poate de *conștiința sa...* Aș vrea să scriu imnurile scârbei.

Va trebui repetat de mii și de ori că numai viața poate fi iubită, viața pură, actul pur de viață, că de conștiință atârână, spânzurați în nimic.

— Defectul meu este de a ști totdeauna ceea ce e mai esențial și mai necesar, de a avea prejudecata eternității. Soarele însuși pare trecător, în această isterie a eternității. Și atunci, cum să *începi* ceva, cum să devii istorie și pulsația ta, acțiune! A ști ceea ce e mai necesar e un blestem de care numai Dumnezeu ne-ar putea scă-pa, sau diavolul. Încă nu mă pot decide dacă de la Dumnezeu sau de la diavol ne vine cunoașterea, fiindcă nu știu dacă răul vine numai de la diavol.

— Scârboase sunt cadavrele, scârboasă este moartea scârbos este felul de a muri al oamenilor. Din atâtea feluri de a muri, de ce a ales viața forma cea mai dezgustătoare? De ce ea încetează la *rece*? Concep o moarte rezultată în tinerețe, într-un mediu de iluzii și de așteptări, în care ne-am dizolva în spațiu, sub presiunea unei febre infinite, și am pluti risipiți în eter, ca aburi ai ființei. Moartea ca dizolvare imaterială în infinit, ca un salt ete-ric, moartea ca vis și ca poezie a materiei! Dar nu moar-tea ca verificare a materiei, ca ilustrare a legilor firești, ca fatalitate a naturii. Nu mă revolt contra morții, ci contra felului de a muri. Așa cum murim noi toți, oameni, ani-male, flori, constituie o conspirație a materiei împotriva noastră. Murind așa cum natura ne-a prescris, trădăm toate privirile noastre în sus, toate dorințele de a ne di-zolva undeva dincolo de noi, de a ne frânge aripile într-o tăcere fără materie. Cădem dincoace de noi, murind. Și de aceea, fiecare moarte este o rușine. Cu adevărat, mi-e rușine să mor! De ce nu încearcă fiecare atom s-o ia razna în spațiu și să mă dizolv, fericit de a nu mă mai regăsi...

— Într-o lume de oameni în dispariție, cine ar fi Dumnezeu? Deținătorul ultimei speranțe.

— Nu o dată, toată problema etică îmi apare miraculos de simplă. Tot ce se clădește pe speranță aparține binelui; restul, principiului satanic. Un criminal, care porcede dintr-o speranță, este mai aproape de lumea binelui decât un disperat pasiv. În definitiv, nu există decât un criminal: acela care n-are nici măcar o minimă iubire pentru viață. Cine iubește mai mult viața: acel pentru care ea este singura problemă. Sunt mai multe feluri de a iubi, dar din păcate nu există decât unul de a muri. Despre acel freamăt de iubire, ce se naște după ultimele tristeți...

— Un regret de nimeni înțeles: regretul de a fi pesimist. Nu este ușor lucru *a te pune rău* cu viața.

— Așa de puțini știu că eroismul se epuizează, la acele tot așa de puține ființe, în rezistența și curajul fiecărei clipe. Când existența ta se definește în atributele neliniștii și ale fricii, faptul pur de a trăi este supremul curaj, este un act eroic. Îndepărtarea de Eros devine fa-tală, deoarece tot ce e în tine se concentrează pentru menținerea ta ca atare; plăcerile în acest eroism de rezistență ar părea grave lașități. Când toată ființa ta nu cu-noaște altă problemă decât amânarea sau înlăturarea distrugerii, atunci cu adevărat nu mai ai timp pentru iubire. Autonomia de Eros presupune subiectivitatea ca un absolut, iar chinurile acesteia fac din Eros un lux fatal.

— Zilele acelea, în care văzul suplinește gândirea, când te apropii de lucruri ca *obiect*. Cu floarea floare, cu apa apă, cu cerul cer, cu apusul apus. Lucru în lumea lucrurilor, omul vizual este în toate și în nici unul.

— Iubesc numai moartea din plenitudine, din exces, numai moartea care adaugă vieții infinitul ce nu l-a avut, de a trebuit să moară.

Moartea muzicală: singurul mijloc de a sfinți viața.

— De ce atunci când privim stăruitor cerul așteptăm parcă un răspuns? Să fie numai o prejudecată creștină? Ah! de s-ar deschide odată cerurile!

— Singura mea „virtute” este de a nu fi păcătit niciodată împotriva veșniciei. Mintea naivă a oamenilor prețuiește această virtute, fără să știe că de la ea începe catastrofa.

— Omul trebuie pus în fața unui nou început al istoriei. Un Adam fără păcat trebuie să însemne omul nou și o istorie fără păcat să desfășoare activitatea lui. Numai astfel se poate concepe o nouă viață, o viață schimbată în rădăcini. Omenirea nu mai așteaptă decât un profet: acela al vieții fără de păcat. Dacă moartea nu poate fi învinsă sau distrusă, păcatul trebuie învins sau distrus. Cum individual acest efort este iluzoriu, un ca-taclism al istoriei și o revoluție antropologică, în care va sări în aer moștenirea veacurilor, vor însemna aurora unei alte lumi. Omul va face atunci concurență atâtor dumnezei ai veacurilor învinse, și fiecare ființă va deve-ni o auroră. Multe lumi muri-vor. Dar mai multe se vor naște. Și vom cunoaște atunci răspântiile firii, iar nu numai ale omului.

— Nu înțeleg cum oamenii pot crede în Dumnezeu, deși mă gândesc zilnic la el.

— Frica de propriile tale singurătăți, de întinderea și infinitul lor... Remușcarea este vocea singurătății. Și ce șoptește în această voce? Tot ce în noi nu mai este om.

— Sufletele în care setea de viață cu cât este mai mare, cu atât sunt înghițite mai mult de singurătate...

— Văl după văl se ridică din sufletul tău, văl după văl se rotunjesc impalpabil în aer. De câte văluri a fost acoperit sufletul tău, câte taine îngropat-au ele? De ce ți-ai ascuns adâncimile de lumina, de aer și de întinderi? Ți-ai zis: *totul este de nespus*. Și luat-ai clopotul din turn, și astupat-ai ferestrele, și sub bolți

de întuneric zidit-ai templul tau.

Văluri ce acopereau taine și taine ce ascundeau tristeți. Misterul învăluirilor ni se descoperă în dansul aerian al vălurilor, taina a tot ce e de nespus. Văl după văl se ridică de pe suflet; tainele se apropie de lume, de lumină, de aer și de întinderi. Învăluite fost-au tainele și piatră de mormânt fiecare. Atâți morți zăceau sub ele, câte tristeți erau în tine.

— Teamă de secretul celui mai mic lucru, teama că toate lucrurile indiferente ce ne înconjoară ar prinde pentru o clipă viață și ne-ar șopti vorbe de neuitat, primejdioase și fatale, că ne-ar încredința secrete pe care nu ne vrem și destăinuiri ce nu le așteptăm, că lucrurile mute ne-ar da o misiune grea, irealizabilă, chinuitoare, că ne-ar face interpretul lor, cuvântătorul lor... Teamă de lucrurile care tac, de apropierea lor misterioasă, de veșnicia lor solemnă, sau teama că nemișcarea lor ar fi o iluzie, teama nesfârșită că toate aceste lucruri ne vor spune odată *tot*, dar absolut tot, și dorința arzătoare ca totul să fie de nespus.

— Imposibilitatea de a separa infinitul de moarte, moartea de muzică și muzica de melancolie!...

— Departe de mine și aproape de depărtări...

Veniți, colțuri neuzite și nebănuite ale lumii, veniți furioase și răpiți-mă pe veci în izolarea voastră, căci sub melodiile lumii sucomba-va sufletul meu, asurzit în acest univers sonor! Șoapte ale pământului și imn al stelelor, ce mai puteți adăuga freamătului muzical al sufletului? Spre a câta dizolvare mă poartă acest univers sonor? De câte ori am fost victima chemărilor muzicale și a câta tentație mi-a oferit o moarte melodică?

Totul este de nespus și toate lucrurile vor să vorbească. Apocalips sonor.

După ce cuvântul nu mai atinge lucrurile și lucru-rile nu mai răspund cuvintelor, muzica firii este puntea care mai leagă sufletul de tot. Pe ea trecem spre o mare despărțire, cu teama în suflet de toate lucrurile ce sfârșesc.

Numai prin auz lucrurile nebănuite devin clare în suflet. Nu-l are pe Dumnezeu acel ce nu l-a auzit. Fără glasurile de dincolo nu există mistică, precum nu există un extaz final, fără ecourile unor melodii mai departe de *dincolo*. *Auzim totul* în glasurile care *preced* pe Dumne-zeu. Atunci, vibrații unice, născute înaintea timpului, ne aduc nehotărârea între ființă și neființă. Neliniștea primordială, hrănită din indecizia dintre nimic și tot, ne îmbracă într-un veșmânt sonor, ca pentru a ne duce spre tărâmurile de nimeni văzute și de nimeni auzite. Și după acest vis cosmic, ce nostalgii se mai pot înfiripa în suflet?

Îngropați-mă, depărtărilor, învăluți-mi tristețea în seninătățile voastre și sufletul în nimbul vostru inaccesibil. Furați-mă atâtor visuri și salvați-mă din pierzania și chinul nostalgiilor. Duceți-mă spre locurile visurilor și pe întinderea nostalgiilor.

ÎN CE FEL VIAȚA DEVINE SUPREMA VALOARE: venerația pentru femei: reabilitarea lui Eros ca divinitate; sănătate naturală, transfigurată de delicatețe; elan dansant în toate actele vieții; grație în loc de regret; zâmbet în loc de gând; avânt în loc de pasiune; depărtarea ca finit; viața, ca singurul Dumnezeu, singura realitate și singurul cult; păcatul ca o crimă și moartea ca o rușine.

...Restul este filozofie, creștinism și alte forme de cădere.

— Numai stările de exaltare, de beție lăuntrică și de tensiune ultimă ne dau excelența tragică, voluptatea

de a ne distruge inutil sau de a ne jertfi incommensurabil. Depresiunile sunt atentate la viață, sunt ochiri de dia-vol, săgeți otrăvite care rănesc mortal avântul și iubirea de viață. Fără ele *știm* puțin, dar cu ele nu putem trăi. Cine nu știe să le exploateze, să le fecundeze și apoi să le ocolească nu va putea scăpa prăbușirii. Idealul ar fi învingerea totală a depresiunilor; luptă de moarte ar trebui declarată acestor instrumente ale morții; anihilarea lor definitivă cu tot convoiul cunoașterii, bazat pe lucidități ironice. Dacă extazul n-ar răzbuna lumea si-nistră a depresiunilor, nu le-am putea găsi nici o scuză.

Ar trebui să creăm o lume, în noi, care să nu cunoască nimic din otrava depresiunilor. Nu pot accepta decât o lume în care lacrimile curg din exces și exuberanță, din plenitudine și voluptate. Fiorii vitali să înlocuiască gândurile și viața să moară în propriul ei extaz.

— De două mii de ani, crucea s-a întins în cele patru direcțiuni ale lumii și pe toate dimensiunile sufletului. De două mii de ani, moartea sfințește viața. Simbolul crucii este universalitatea morții, iar predominarea verticalei, încoronarea vieții prin moarte. Deschisă spre cele patru direcții cosmice, crucea ne revelează infinitul ca leagăn al morții.

Dar crucea a devenit strâmbă, și prăbușirea ei va costa multe suflete. Multe vieți vor fi înăbușite, apăsate și sfărâmate. Dar celelalte, care în umbra ei au suspinat după lumină, își vor găsi eliberarea, pe care crucea n-o mai acordă decât învinșilotr.

În locul ei, vom introduce ondulația, ca joc și grație a tuturor formelor de viață. Și viața să-și cânte toate amăgirile, strălucire să le dea și reflexe de veșnicie. Eternitatea vieții să devină din iluzie credință, iar farmecul superficial al atâtor ondulații vitale să fie încununit

solemn cu amintiri de paradis. Extazul vieții să fie singura cunoaștere, iar moartea, ura împotriva vieții.

— Nimeni nu trebuie să uite:

Eros singur poate să umple viața; cunoașterea, niciodată. Numai Eros dă un conținut; cunoașterea este infinitate goală; — pentru gânduri, oricând este timp; viața își are timpul ei; nici un gând nu vine prea târziu; orice dorință poate deveni un regret.

— Imposibilitatea de a crede în substitutele vieții: Dumnezeu, spirit, cultură, morală, de a acorda cel mai mic credit istoriei.

Dorința arzătoare de singurătate și frica de singurătate, dorința absolută de a fi unic și iubirea pasionată a vieții. Actul cel mai neînsemnat în mijlocul vieții pare uneori mai important decât cea mai mare misiune în singurătate. Lașitate sau venerație? Imposibilitatea de a nu acorda un credit amăgirilor vieții.

— Toată viața mea este un botez de umbre. Sărutul lor m-a făcut matur pentru intuneric și pentru tristețe.

— Se poate ca viața să fi fost nemuritoare, înainte de a fi acordat atâtea privilegii spiritului. Acesta și-a asumat rezervele de veșnicie ale vieții, pentru ca aceas-tă răpire s-o plătească scump mai târziu. Pedepsirea spiritului este o pedepsire a omului. Prometeu singur s-a înlănțuit, ca în pocăință să obțină iertarea vieții.

— Mă sfâșie tot ce este și tot ce nu este. Cer lucrurile mângâierea mea sau cer eu de la toate să fiu mângâiat?

— A rezista la orice adevăr...

— Acea teamă care naște gânduri și frica de gânduri...

— De la Rembrandt am învățat ce puțină lumină există în om. Portretul rembrandtian epuizează toate resursele de lumină din el; mai multă nu există. Și ea însăși pare reflexul interior al unei lumini ce moare undeva, departe. Clarobscurul lui Rembrandt nu derivă din aproximația clarității și a întunericului, ci din iluzia luminii și infinitul umbrei. De la Rembrandt am învățat că lumea se naște din umbră...

— A te detașa elegant de lume; a da contur și grație tristeții; o singurătate în stil; un mers ce cadențează amintiri; cu pasul spre impalpabil; cu respirația în marginile tremurătoare ale lucrurilor; trecutul renăscut inundația de miresme; mirosul, prin care învingem timpul; conturul lucrurilor invizibile; formele imaterialului; a te adânci în intangibil; a pipăi lumea purtată de miros; dialog aerian, și disoluție planantă; a te scălda în propria ta răsfrângere...

— Detașarea de lume ca atașare de eu... Cine poate realiza detașarea în care ești tot atât de departe de tine, pe cât ești de lume? A deplasa centrul din natură în in-divid și din individ în Dumnezeu. Iată finalul marii detașări...

— Teama că ne-am putea întâlni cu noi... (Sursa temerilor.)

— Sunt frumuseți pentru care nu suntem născuți, care sunt prea pline și definitive pentru oscilațiile sufletului, sunt frumuseți care ne rănesc. Atâtea tăceri, în nopți pe care nu le merităm, și ceruri de a căror depăr-

tare nu suntem demni și profiluri de arbori pe albastrul fantomal al înserărilor, când ne căutăm umbra ca o prezență și ca o mângâiere...

— Senzațiile de miros ne scot din spațiu. Parfumul subtilizează spațiul în timp. Trandafirii au aceeași influență asupra noastră ca și muzica. Senzațiile de miros ne aduc mai aproape de timpul *nostru* decât toate celelalte. Ele dezgroapă uitările și dau viață amintirilor. Și astfel înving ele și timpul.

— Nu mor decât gândurile născute ocazional. Celelalte le purtăm în noi fără să le știm. Ele s-au abandonat uitării, pentru a ne însoți întotdeauna.

— Când omul va putea vorbi de amăgiri ca de realități, atunci el va fi mântuit. Când totul îi va fi egal de esențial și el va fi egal totului, atunci nu va mai înțelege mitul lui Prometeu.

REGULI PENTRU A ÎNVINGE PESIMISMUL, DAR NU SUFERINȚA:

- a însoți freamățul cel mai delicat al sufletului de o încordare voită;
- a fi lucid în soluțiile intime;
- a supraveghea fascinația muzicală;
- a fi trist cu metodă;
- a citi Biblia cu interes politic, iar pe poeți pentru verificarea rezistenței proprii;
- a folosi nostalgiile pentru gânduri sau fapte; a le răpi sufletului;
- a-ți crea un centru exterior: o țară, un peisaj, a-ți lega gândurile de spațiu;
- a întreține artificial ura împotriva nu importă cui: unui popor, unui oraș, unui individ, unei amintiri;

a iubi forța după fiecare vis: a fi brutal după tot ce e
pur și sublim;
a învăța o tactică a sufletului; a cuceri stările sufletești;
a nu învăța nimic de la oameni; numai natura e stăpâ-
nă pe îndoieli;
a-ți anula teama de mișcare; în fugă; de câte ori stăm,
lucrurile tac și nimicul ne cheamă;
a face din amăgiri un sistem.

ARTA DE A EVITA SFINȚENIA:

Învăță să consideri:
amăgirile ca virtuți; tristețea ca eleganță; teama ca
pretext; iubirea ca uitare; detașarea ca lux; omul ca
amintire; viața ca legănare; suferința ca
exercițiu; moar-tea din plenitudine, ca scop; existența,
ca „floare la ure-che”.

REGULI PENTRU A NU CĂDEA PRADĂ MELANCOLIEI:

a gândi lumea *politic* (putere și dominare);
a diviniza ritmul: marșul militar înaintea unei simfonii;
a urî toate culorile: ele trezesc stări sufletești care sfâr-
șesc fatal în melancolie. Până și roșul e dizolvant,
absorbiți mult timp în el. A ne pierde în ultima de-
gradare a albului, a ne pierde în absența de culoare;
a nu căuta nuanțe în sentimente; fiecare din ele exerci-
tă o sugestie și atrăgându-ne, rând pe rând, lune-
căm în noi ca în necunoscut;

totul este sfâșietor, ne spune melancolia. Îi vom răspunde: a muri obiectiv;

a-ți fi margine ție;

a da expresie de dans tuturor sentimentelor; a ne căuta în afară; a ne scoate din noi în lumea semnelor exterioare;

totul este a trece peste senzația de slăbiciune care dizolvă corpul și sufletul. Și pentru a o învinge, nici un mijloc nu e prea delicat sau prea vulgar. A gândi politic în muzică;

a naște forța prin gânduri și a sili sentimentele s-o servească;

a te sfâșia în formă. O metodologie a destrămării; a te li-
chida cu gust și cu stăpânire; a muri, adică a-ți pierde linia.

A dezlega teama de propriul tău destin.

— Dezacordurile unei muzici vulgare ne trezesc mai multe tristeți și mai multe amintiri decât elanul unei muzici sublime, fiindcă ele, eliminând visul, se apropie de ceea ce e discontinuu, sfărâmat și prăpăstios în noi, evocându-ne toate golurile cărora n-avem curajul să ne mărturisim. Suntem triști de a vedea apărând la suprafață toate dezacordurile subterane, de a căror înăbușire ne asigură zadarnic amintiri pure și tristeți sublimite.

Mă atacă trecutul la fiecare pas, mă asediază amintirile, răpindu-mă lumii lor, pe care n-o iubesc. Curge timpul înspre izvorul său, sfâșiindu-mă în drama lui re-

versibilă. De ce n-ați murit, voi locuri, unde de n-aș fi fost, nimic nu mi-ar putea aminti de câte ori m-am lăsat în urmă! Mă caută timpul sau mă caut în timp? De câte ori mi-a rănit orgoliul de a mă reclama? Trecutul e al lui și de câte ori trăit-am până acum, de atâtea ori bate la poarta înmărmuririi mele. În el, fost-am. Și acum, nu poate decât să-mi trezească umbrele unei vieți ce nu se mai poate lega de alta, născută în apusuri.

Aud prefacerile lumii în simțuri, rezonanțe triste de vârtej cosmic, murmurul timpului și toate lucrurile ce trec pe valea ființei mele, spre a se vărsa undeva depar-te, în suflet.

— Toate tristețile oamenilor sunt ocazionale. Ca și temerile lor, ele au o cauză, a cărei dispariție le suprimă implicit. Ocazionale sunt nevoile lor de consolare; au pierdut ceva și ei așteaptă recompensa mângâierii. Dar există o nevoie de consolare ce nu se naște după o mare înfrângere sau nefericire, care nu se naște nici măcar într-un moment dureros. De câte ori se apropie fericirile fără a fi pregătiți pentru ele, ne inundă o dorință de a fi consolați. Dar de câte ori dorim consolarea, am fi nemângâiați de ne-ar veni. De aceea este ea misterioasă, că fugim de ea de câte ori o așteptăm. Am primi-o dacă nu ne-ar vedea nimeni; în primul rând, dacă nu *ne-am* vedea. Și am primi-o de am ști că există vorbe de consolare, de am ști că există vorbe ca aripi de a căror atingere să dea corpului calitatea sufletului.

— Ce sunt, decât o șansă în infinitele probabilități de a nu fi fost!

— Sexualitatea n-are alt sens decât să învingă infinitul din Eros.

— Iubesc acele vibrații care se nasc după o mare tristețe; o altă lume începe atunci, în care nu mai cauți sentimente, deși sunt, și nici pasiuni, deși au născut-o. Și această lume, izvorâtă din triumful asupra tristeții, este cea mai îndepărtată de oameni. În ea respiră atât de des muzica și totdeauna întemeietorii de religii; arareori poeții și niciodată oamenii.

— Mă întreb: când vor înceta oamenii să se întrebe? Când vor renunța definitiv la teorie și la mister? Ceea ce este îmi pare a fi neutru aparenței și esenței. Neesențialul a fost totdeauna definit în opoziție cu moartea. Toți gânditorii, cu voia sau fără voia lor, au asimilat esența morții. Aparențele au constituit în ochii lor tot ceea ce vrea să se facă independent de moarte. Ultimul gând al fiecărui om desfigurează viața în iluzie.

De câte ori separi lumea în aparențe și esențe, te de-clari implicit împotriva vieții. Din orice gen de gândire, ea n-are decât ce pierde. Prejudicata esențialului este cultul morții. Când vom distruge categoriile gândirii și ne vom atașa lumii printr-un mod cu totul altul, numai atunci vom putea sfărâma acest cult și această preju-decată. Aparențe — esențe este o dualitate catastrofală. Întâia diferențiere făcută în lume a fost un atentat de care nu trebuie făcut numai spiritul responsabil. Îmi pare că tot procesul viitor al umanității nu va fi decât o recâștigare a amăgirilor.

— Am început lupta așa: ori eu, ori existența. Și am ieșit amândoi înviniși diminuați.

— Ah! de m-aș putea odată închina lucrurilor trecătoare, să risipesc adierile amintirilor în ale vânturilor gândurile să devină adieri! Așa de puțin prind gându-

rile, din lucruri și din lume, că mai bine le-ar atinge și le-ar mângâia, decât să rămână, străine, cu ele! Căci gândurile sunt adânci în ele însele; nu în adâncimea lucrurilor și a lumii!

— De ce sub cerul senin se nasc așa de greu?

Nu există decât gânduri în noapte. Și ele au o precizie misterioasă, un laconism tulburător; gândurile în noapte sunt gânduri fără apel.

VI

DESPĂRȚIREA DE MOARTE — De atâtea ori omul devine altul, de câte ori în viață l-a chinuit gândul morții. Dacă ani de zile ți-a fost unicul gând, ani de zile ai asistat la metamorfoza ta, conștientă sau inconștientă. Ai visat: moartea a trecut prin vis. Și altcum ți-a devenit visul. Ai iubit: și în iubire te-a traversat moartea. Și altcum a devenit iubirea. Altcum au devenit dorințele, altcum simțirile, în fiecare gând ai devenit altul; te-ai pierdut în ele și cu ele, și ele s-au pierdut în tine. Nu în nuanțe, ci în abisuri, peste abisuri te-a săltat gândul morții.

Nimeni n-a înfrânt obsesia morții prin luciditate cunoaștere. Nu exista nici un argument împotriva ei. Nu are de partea ei veșnicia? Numai viața trebuie să se

apere încontinuu; moartea s-a născut biruitoare. Și cum să nu fie biruitoare, dacă nimicul îi este tată groa-za mamă?

Nu se învinge moartea decât prin uzare. Obsesia ei prea tare sfredelită ne uzează și se uzează. Îmbătrânește moartea în noi de prea multă prezență. După ce ne-a spus totul, n-o mai putem întrebuința. Simbioza înde-lungată cu moartea ne învață totul; prin ea, știm totul. De aceea nici o cunoaștere nu poate nimic împotriva ei.

În sine, moartea este eternă. Dar în mine ea s-a în-vechit și nu mai e de folos. Înțelege cineva acest lucru: a nu mai avea ce să faci cu moartea? Cum adică: se poate epuiza nu numai viața, dar și moartea?

Nu știu dacă numai uneori sau totdeauna îmi pare că nu voi muri niciodată. A muri, a mă stinge cândva nu mai are nici o semnificație. Voi muri. Atât. Și aceas-tă ciudată detașare de moarte nu pleacă decât dintr-un sentiment retrospectiv al morții. Mi-e frică de moartea care a fost în mine. Nu mă tem de aceea care mă aș-teaptă, ci de aceea care m-a umplut, ani de zile, de nim-bul sinistru al tinereții. Este teama de propriul trecut și de stigmatele lui, imprimate de moarte. Oamenii aș-teaptă moartea și o pun în legătură cu viitorul lor. De ce se tem, decât de intersecția viitorului cu moartea, de înfricoșătoarea înfundătură a timpului?

Dar a avea moartea în urma ta? A privi înapoi spre moarte! Am înviat sau mi-am ocolit sfârșitul?

Moartea închide orice istorie, este momentul final a tot ce nu e ea. Dar ce să spun de acea moarte care se plasează la mijlocul unei istorii, egal de depărtată de

Începutul și de sfârșitul ei, ca o încoronare și ca o culme, un moment în seria unei istorii?

A simți moartea retrospectiv înseamnă a te teme de propriul trecut. Ai fost cândva mort pentru tine, dacă nu pentru oameni. La răspântia vieții tale *n-ai fost*, te-ai încoronat de nimic. Oamenii te-au văzut și te-au pi-păit, și n-au știut că ți-ai fost fantomă.

A cunoaște *ultima dată* moartea este a ști sigur că vei muri și a nu voi să mori. Ceea ce e unic în ființa omului nici nu crede că s-ar putea muri, încât, viziunii lucide și definitive a morții, i se opune rezistența dezes-perantă a unicității și a afectivității. Cu cât simțim mai mult moartea, cu atât simțirea reacționează mai puter-nic împotriva ei, așa încât o iluzie conștientă lasă omu-lui o poartă înșelătoare de scăpare din siguranța morții. Sentimentul comun al morții s-ar putea defini ca o *probabilitate sigură*.

Când voi muri *asa cum se cere*, îmi voi aminti. Voi re-trăi cu o intensitate diminuată și o imagine fadă acel *atunci* îngrozitor al trecutului. Și mă voi bucura pentru ultima dată că amintirile nu sunt fidele lumii risipite *de timp în timp*.

Odată obosiți de moarte și învingând-o prin uzare, restul vieții păstrează o marcă ciudată, compusă din detașare, mirare și dezinteres. Ca după o mare despăr-țire, înțelegem prea puțin pentru a fi triști. Și într-ade-văr, despărțirea de moarte nu ne face triști, ci ne men-ține într-o superioritate fără dispreț, față de tot și mai cu seamă față de noi înșine. Conștiința că s-a întâm-plat ceva, că poate s-a rupt sau s-a împlinit ceva, ne transpune într-o indeciziune de un farmec grav, pe care nu-l vom defini nici în simțire și nici în gând. Știm

nu-mai că am devenit, într-o lume de aceeași esență, esențial alții. (Dacă pluralul poate avea un sens în definirea unei condiții unice.) O iubire cu totul purificată a vieții înlocuiește distanța catastrofală de viață din obsesia morții. Dar *după* moarte, iubirea nu păstrează mai pu-țin o distanță, care este însă umplută de o dibuire aeri-ană și de o adiere plină de chemări.

După experiența morții, este aproape imposibil să înlături un zâmbet dezabuzat, ce împreună căderile și triumfurile.

După acest triumf al vieții ești timid — dacă nu ți-e rușine — să vorbești de orice triumf. Ne simțim mai aproape de noi în căderi, suntem mai mândri în înfrângeri, mai siguri în prăvăliri. Ascensiunile ne par mai inconștiente, transfigurările mai șubrede, elanurile mai întâmplătoare. Dimpotrivă, căderile, înfrângerile și prăvălirile se îmbracă în forme, capătă contur și se încadrează în stil. Tot ceea ce e negativ câștigă o excelență formală și haosul se învinge pe sine însuși. Din toată această confuzie stăpânită se iscă un regret, la început timid și apoi persistent: regretul de a nu putea iubi via-ța fără rezervă, regretul de a mai ține la niște adevăruri asupra vieții, ca la niște prejudecăți.

Detașarea de moarte ne duce spre sensul profund al detașării. Căci numai când avem și moartea în urma noastră putem vorbi de detașare fără emfază.

Atunci am înțeles că detașarea nu înseamnă pierdere dureroasă a totului, ci apropierea de tot fără să avem nevoie de el.

Recâștigăm o lume care, fără să fie o lume de valori, este deocamdată singura. A te putea atașa de o lume, indiferent de valori în genere și de valorile ei în special. Sau a face din amăgiri „valori”. Căci marile detașări, care nu duc spre moarte, ci vin din moarte, se

îndreap-tă fatal spre amăgiri, vrând să le salveze, neavând ce salva altceva.

— Ca și cum n-aș mai fi carne, sânge, respirație, dezrădăcinat din timp și înrădăcinat într-un albastru îndepărtat, m-aș învărti dematerializare serafică a spațiului; într-un gol vibrant, traversat de foc și de culori supralumești, ca și cum m-aș începe în gol, fără amintirea materiei, neștiind dacă am trecut cândva prin ea, presimțind doar o trecere pe lângă ea!

Și sentimente vaste ca un azur îngeresc, tresăriri de suflet nelegate de nimic, pure de mine! Am omorât în mine seva morții și, dezrădăcinat din ea, nu știu dacă viața rezistă prin propriile rădăcini. Din adieri își sorb rădăcinile mele seva, o aluzie la izvoare este pulsația, suspine mă susțin ca niște coloane și tremurul este temelia mea.

— Acea sfâșiere pe care o simți în sânge ca un negru sclipitor, ce dilată vinele și se incuibă în creier, fulge-rând prin nervi și risipindu-te pe distanțe mai mari de-cât ale visului, destrămându-te în nebanuit și turnând peste lucruri un dizolvant subtil, ca în disoluțiile lor sfâșierea să se verifice neconținut...

— Sunt locuri în natură unde și șarpele se simte singur. Și sunt singurătăți în suflet pe lângă care trece sufletul însuși. S-a adunat undeva, în noi, singurătatea speciei...

— Teama că s-ar întâmpla ceva? Dar ce s-ar *mai* putea întâmpla?

Teama își are o scuză în rațiunea ultimă a ființei. Nu ne este teamă de ceva, ci de acel altceva care este nimicul. Nu avem nici un motiv de a nu avea totdeauna

teamă. Căci ea este înaintea tuturor conținuturilor pe care le adoptă pentru a avea o actualitate în conștiința noastră. Când mi-e teamă de ceva, teama precede acel ceva, care este o proiecție a raportului causal și a altor raporturi inutile. Vrem cu toții să știm de ce și de unde ne vine teama, când ea nu este decât evidența fiecărui act de viață.

— N-are rost să gândești asupra morții, decât pentru a o seca, pentru a o face exterioară. Atât de departe să te fi afundat în ea, că misterul ei să-ți devină o semnificație indiferentă, infinitul ei inexpressiv, veșnicia ei fadă. Fă din scârba de moarte o diminuare a morții și din frica de ea, un avânt absurd. Fugi de înțelepciune; căci nu există decât o înțelepciune a morții. Și cu cât cineva este mai înțelept, cu atât privește viața mai mult prin prisma morții. Aruncă moartea la marginile tale, ca să mori cu acestea, și nu cu tine. Adoră viața pentru in-finitul motivelor care n-o susțin și dezgustăte de moarte până la nemurire.

— Ochi plânși, ce n-au vărsat lacrimi;
privire fixă, ce a văzut toate;
zâmbet resemnat durerilor;
mândrie dureroasă în tristeți;
fața, ca mască a decepțiilor;
gură abstractă, de o senzualitate învinsă;
aer de chemare și de oboseală;
mâini diafane, care cern lucrurile;
paloare deschisă spre alte taine
și tremur de pribeag al amintirilor.

— Față de teamă, tremurul este mai pur de condițiile din afară și mai independent de lumea obiectivă. Însăși întrebarea: de ce tremuri? vizează un determinant

interior sau un motiv indeterminabil. Dacă teama ne e greu s-o suportăm fără prezența unor motive, mai mult fictive decât reale, tremurul (acel tremur al tuturor organelor...) îl suportăm cu cât este mai inexplicabil. În el nu domină spaima, ci mirarea, mirarea de liniștea noastră dinainte. Tremurul este o inițiere nedesăvârșită în misterul nostru, el pune pe individ în fața temeliei lui individuale, nu în fața unui mister ultim. Tremurăm în rădăcina ultimă a formei noastre individuale de viață. Nu există, în fond, decât tremurul individuației, precum nu există decât teama de neantul în care ne aruncă moartea.

De ce tremuri? De mine, din cauza mea însumi. Este singurul răspuns valabil pentru rațiunile tremurului, este singura expresie a tremurului individuației. Barierele individuației sunt șubrede; individul nu este firesc. De câte ori este, de atâtea ori putea să nu fie. Individul tremurător...

Viața a rămas singură prin individualizare; de atâtea ori singură, câți indivizi sunt. Și individul a îndrăgit condiția lui unică și amară, ce în tremur îi aduce aminte de provizoratul lui...

— Când simți că nu există mort căruia privirea și încrederea ta să nu-i dea viață, și boală pe care să n-o poți converti în sănătate;

când în fulgere și în febra ta nu există lege care să nu fie un capriciu și fatalitate care să nu fie un accident;

când te răsfеți în depărtări ca-n propriul tău cămin și-ți faci din nesfârșit un egoism;

când te aduni în haos și spulberi formele, luând formă;

când simți împărăția cerurilor vacantă, și în tine disprețul atâtor coroane, strălucitoare sub soare;

când moare în focul tău orice rezistență și totul se poate, totul se prea poate;

atunci ai atins tăria, în care forțele lumii dispar ca umbre; umbre absorbite de tremurul tău nebun și divin.

— O piatră, o floare și un vierme *sunt* mai mult decât întreaga gândire omenească. Ideile n-au născut și nu vor naște nici măcar un atom. Gândirea n-a adus nimic nou în lume, decât pe ea însăși; care este o altă lume. Ar fi trebuit ca ideile să fie gravide, fatale și vibrante; să nască, să amenințe și să tremure. Căci ele nu sunt ale noastre, dacă nu le purtăm în noi ca femeia copilul. Și în adevăr, obiecția definitivă împotriva ideilor este că nu sunt ale *noastre*. Nu există idei unice; nu le-am împrumutat nici unul *fața* noastră. Și cum o să ne semene ideile, când de atâtea ori nu ne semănăm? Cine ne va regăsi figura în gânduri? Veșnicia lor sterilă n-o câștigăm cu jertfa ei?

Ideile nu generează nimic și astfel ele nu completează efectiv lumea în care suntem. De ce să gândim lu-mea, dacă gândirea nu devine destin pentru lume? Nici o lege a naturii nu s-a schimbat din cauza gândirii și nici o idee n-a impus naturii o lege. Ideile nu sunt nici cosmice și nici demiurgice și astfel s-au născut con-damnite.

— Omul nu este personal decât în ură. În ea se scot la lumină trăsăturile feței și contururile umbrite capătă o proeminență zdrobitoare. Fără un tremur agresiv, orice fizionomie și orice atitudine au un caracter idiotic. Este caracteristică expresia idiotică la toți oamenii buni. Sunt acte de bunătate de o mie de ori mai josnice decât nu știu care gest bestial. Este ca și cum omul n-ar fi devenit persoană decât prin ură. Distrugerea urii este falimentul individuației.

Nu există faptă fără ură. Iubirea justifică faptele, dar ea nu este mobilul lor. De câte ori se micșorează ura în mine, am impresia că sunt pierdut pentru această lu-

me, iremediabil pierdut. Numai în ură mă, simt creatură, numai în ură fac parte din turma de dobitoace a lui Dumnezeu. Și numai când ura mă năpădește dincolo de margini, în Creator văd creatura. Ar trebui să lase orice speranță acei care nu iubesc ura, ura cea mare.

Nu există portret fără ură, oamenii buni n-au față. Ura cea mare ne face în fiecare clipă un autoportret.

Uneori, iubirea îmi pare un atentat la edificiul de veacuri al urii; iubirea sapă sistematic bazele istoriei. Dacă salvarea n-ar fi o salvare *din* lume, ci în lume, atunci drumul ei ar trece prin ură. Iubirea este prin esență pesimistă. Optimiștilor nu le mai rămâne decât să facă cerc în jurul urii.

— Sunt gânditori pe care nu-i poți citi cu voce tare. Pascal e unul dintre aceștia. Adevărurile lui ar trebui șoptite; șoptite ar trebui toate neadevărurile vieții.

Față de *Pensées*, *Also sprach Zarathustra* este un sistem de amăgiri. Nietzsche trebuie strigat; strigat trebuie orice toboșar al amăgirilor.

— Ajungi la un moment în viață când orice carte pesimistă te irită și te revoltă. Este prea multă indiscreție în ele; dezvăluie prea multe intimități, menajează prea puțin pudoarea vieții și violează prea multe virginități ale firii.

Ar trebui arse toate cărțile de căpătâi ale omenirii. Numai atunci vom avea curajul nimicnicilor și al lucrurilor trecătoare.

Orice s-ar spune: gânditorii rămân la suprafața vieții. Nefăcând altceva decât să cearnă amăgirile de adevăruri, ei rămân suspendați între amăgiri și adevăruri. Substanța istoriei — sunt pasiunile. Nu există până acum romanul unui înțelept. Pentru orgoliul înțeleptu-

lui, totul trece; dar ei *au fost* vreodată? Cezar și Napoleon trebuie apărați în fața veșniciei; au de partea lor mărturia tuturor amăgirilor.

Când mă gândesc că de două mii de ani trăim în umbra morții lui Isus, înțeleg de ce oamenii au dorit în răstimp o altă viață, chiar și *cealaltă* viață.

DESPĂRȚIREA DE FILOZOFIE — N-am înțeles bine niciodată pentru ce filozofia se bucură de o considerație plină de teamă și n-am înțeles niciodată respectul religios al oamenilor pentru ea. De atâtea ori știința — și cu drept cuvânt — a fost disprețuită, neglijată; rareori entuziasmul a luat un caracter mistic. Este chiar o lip-să de gust a învălui știința cu un nimb. Filozofia dim-potrivă, din veacul veacurilor, se bucură de o favoare pe care n-o merită, a cărei legitimitate avem datoria s-o punem la îndoială. Va trebui să ne convingem odată că adevărurile filozofiei sunt inutile sau că ea nu are nici un adevăr. Cu adevărat, filozofia nu dispune de nici un adevăr. Dar nimeni nu va intra în lumea adevărurilor dacă n-a trecut prin filozofie.

Încă n-am putut afla ce vrea filozofia și ce vor filozofii. Unii spun că demnitatea filozofiei consistă în a nu ști ce vrea. Nu că filozofia n-ar avea temele ei, dar cu ele ea nu poate începe nimic. N-am pomenit un domeniu mai steril și mai inutil, atunci când îl cultivi pentru el însuși. A studia pe filozofi, pentru a rămâne viața întreagă în societatea lor, este a te compromite în fața tu-turor acelor ce au înțeles că filozofia nu poate fi decât un capitol al biografiei lor, iar a muri filozof este o ruși-ne pe care moartea n-o poate șterge.

Nu ați observat cum toți filozofii sfârșesc *bine*? Acest lucru trebuie să ne dea de gândit. Totuși, puțini vor fi acei ce vor înțelege această mirare. Acel ce a înțeles-o poate privi spre filozofi, ca spre amintiri.

Mândria filozofilor a fost de mult aceea de a privi ideile, de a fi în afară de ele, de a se detașa de o lume ideală, considerată nu mai puțin ca o supremă valoare. Existența lor a imitat sterilitatea și fadoarea ideilor. Filozofii nu trăiesc în idei, ci pentru ele. Își pierd viața încercând zadarnic să dea viață ideilor. Ei nu știu — ceea ce știe ultimul poet — că ideile nu primesc viața. Și de atâtea ori îmi pare că ultimul poet știe mai mult decât cel mai mare filozof.

Filozofii au început să-mi fie indiferenți în momentul când mi-am dat seama că nu se poate face filozofie decât indiferență psihică, adică într-o independență inadmisibilă față de orice stare sufletească. Neutralitatea psihică este caracterul esențial al filozofului. Kant n-a fost niciodată trist. Nu pot iubi oamenii care nu amestecă gândurile cu regretele. Ca și ideile, filozofii n-au destin. Ce comod este a fi filozof!

Cum o să primim învățătura filozofilor, când ei sunt neutri față de tot ce este și ce nu este? Nici un filozof n-are nume. Oricât l-am striga, el nu ne va auzi. Și dacă ne-ar auzi, n-ar putea să ne răspundă. Ce-ar putea să ne răspundă un filozof? Este ciudat și inexplicabil pen-tru ce oamenii frecventează filozofii când simt nevoia consolării. De ce s-or fi gândind la filozofi, în nevoia cea mai tulburătoare?

Nu există nimic mai profund și mai misterios decât nevoia consolării. Ea nu poate fi definită teoretic, fiindcă nimic din ea nu păstrăm în gând, fără să fie suspin. Lumea gândurilor este o iluzie față de lumea suspinelor. Nici un filozof nu poate consola, căci nici unul n-are atât destin încât să înțeleagă un om. Și cu toate acestea, oamenii îi caută, deoarece, printr-o amăgire suspectă, ei își închipuie a fi mângâiați prin cunoaștere. A ști și a te *mângâia* nu se întâlnesc nicicând. Pentru ceea ce le trebuie lor, filozofii nu știu nimic. O dată pen-tru totdeauna: orice filozofie este o așteptare înșelată.

Un poet de mare viziune (Baudelaire, Rilke, de exemplu) afirmă în două versuri mai mult decât un filozof în toată opera sa. Probitatea filozofică este pură timiditate. Încercând să demonstreze ceea ce nu se poate demonstra, să dovedească lucruri eterogene gândirii și să facă valabil ireductibilul sau absurdul, filozofia satisface un gust mediocru al absolutului. Uneori, îmi pare că toată filozofia se reduce la legea cauzalității și o mare scârbă mă apucă. Din moment ce nu se poate face filozofie fără legea cauzalității, totul îmi pare a se afla dincolo de filozofie.

Sunt oameni care și-au petrecut tinerețea citind numai filozofi.

De ce li se pare amintirea acestor ani un vid, pe care nu-l regretă? Fiindcă nimic nu-i poate opri de la considerarea că filozofia este un stadiu, a cărui depășire nu înseamnă, mai puțin, o stratificare. Cine nu învinge filozofia îmi pare un învins. A rămâne întreaga viață mijlocul filozofilor este a rămâne pe veci la *mijloc*, a te înfunda în mediocritate ca într-un destin.

Nu există decât o singură definiție a filozofiei: neliștea oamenilor impersonali. Este ca și cum am pune la zid pe toți filozofii.

Îmi aduc aminte cu o emoție nestăpânită de extraordinarul efect ce l-au avut asupra mea cuvintele lui Georg Simmel, un filozof pe care l-am iubit infinit: „Este îngrozitor să te gândești ce puțin din suferințele umaniității au trecut în filozofia ei.” Este drept că le-a scris înaintea teribilei lui morți. Oamenii nu vor să-i dea crezare, ci încearcă să-l scuze. Ca și cum din partea unui filozof ar fi o indecență să spună lucrurilor pe nume...

Nu se poate reveni de la poezie, muzică și mistică la filozofie. Este evident că ele sunt mult mai mult decât filozofia. Un poet, un compozitor sau un mistic filozofează numai în momente de oboseală, atunci când sunt

siliți să revină înspre o condiție minoră. Ei singuri își dau seama că nu este o mândrie a fi filozof, ei singuri înțeleg ce puțin știe filozofia, ca să nu mai vorbim de știință. Ce este gândirea, față de vibrația extatică, față de cultul metafizic al nuanțelor ce definește orice poezie? Și cât de departe este filozofia de contopirea cu rea-lități care palidifică definitiv lumea ideilor în fața muzicii și a misticii!

Nu există filozofie creatoare. Filozofia nu creează nimic. Vreau să spun că ea ne poate prezenta o nouă lume, dar n-o naște, n-o fecundează. Tot ceea ce spun filozofii este ca și cum ar fi fost demult; nici o operă de artă n-ar fi trebuit să fie, fiindcă orice operă de artă este o lume în lume și ca atare nu-și are rațiune în lumea noastră. Nici un sistem de filozofie nu mi-a dat sentimentul unei lumi independente de tot ce nu e ea. Este dureros, dar așa e: puteți citi câți filozofi veți vrea, nu veți simți niciodată că deveniți un alt om. Natural dintre filozofi exclud pe un Nietzsche, care este mult mai mult decât un filozof.

Activitatea reflexivă în sine n-are nici o excelență care să-mi inspire admirația. Ideile care nu oglindesc un destin, ci alte idei, n-au nici o valoare. Nu este deloc adevărat că filozofii sunt mai aproape de realitățile esențiale decât ceilalți. În realitate, ei servesc numai aparențe și se închină la tot ce n-a fost și nu va fi (singurul lucru care mi-i face dragi).

Mândria filozofiei a constatat în a considera ideile în sine. Orgoliul acesta e aproape o rușine. Din moment ce tot ceea ce este nu poate fi considerat în sine, a face din reflexele schematice ale aparențelor structuri înche-gate, cu finalitatea în sine, este o aberație care nu poa-te fi iertată. Omul nu poate atinge decât un extaz al aparențelor. Aceasta e singura realitate. Poezia, muzica și mistica servesc aceste aparențe supreme. Lumea în sine? O sumă de aparențe

supreme, dacă acest dans de umbre are o margine și constituie o lume. Filozofia să explice, dacă poate.

— Și pentru a avea amintiri, atâtor nopți trebuie să le împrumuți din flăcările sufletului tău, că nici un ochi nu te va descoperi în noaptea ta. Căci numai cu prețul văzului tău vei vedea în nopți.

Ca să-ți aduci aminte de tine, multe neguri din munți trebuie să fi urmărit, dispariția atâtor lucruri în ceață și revenirea lor, ca după o moarte trecătoare. Iar lumina ta, în multe neguri să fi fost învăluită, de multe acoperită și-n multe pierdută. Și din multe să fi revenit, din multe neguri să fi reinviat în înviorări.

Și de pe înălțimi, ceruri să fi privit și nuanțele fiecăruia cer să-ți fi fost atâtea ceruri. Câte albastruri porți în suflet, în farmecul câtor albastruri te-ai năucit ceasuri, atâtea mângâieri inimii, dornică de cer, dar neruptă din el.

Să fi trecut prin locuri pe unde nimeni n-a fost, ca urmele tale să fie drum. Și viața ta să fie un drum pe locurile neumblate ale sufletului.

Părtaș multor apusuri să fi fost; cu soarele să fi scoborât. În soare și în apus să te fi rătăcit. Și cu noaptea ta să fi acoperit soarele.

Tulburător de lumină, cu brațele-ntinse spre ea, spre tremurul luminii! De multe ori să fi ghicit tremurul luminii, pe care, invocându-l, să-l fi făcut mai mare. Multe suspine din nopți să le fi îm-părtășit lui. Și să fi tremurat în lumină.

Și te vor însoți amintirile, de câte ori un cer, o negură, un apus sau cine știe ce strălucire sau nestrălucire ai iubit, ca și cum ele ți-ar fi trăit viața ta.

— Așa înțeleg un suflet mare: nu el dă, un sens personal lumii, ci lumea tinde spre el, ca înspre centrul ei. Este ca și curn apele, munții, oamenii ar evolua într-o

convergență spre el. Ochiul lui este oglinda întinderilor; auzul său, ținta finală a tuturor sonorităților; inima sa, refugiul tuturor simțurilor și al presimțirilor lumii. Acel om odată bolnav, mediul se îmbolnăvește din frica de contrast, din teama inferiorității prin sănătate. Vibrațiile unui suflet mare tulbură toate singurătățile din jurul lui. Sau, un astfel de suflet nu poate exista decât din teama de singurătate a celorlalți. A avea un stil interior înseamnă a-ți fi întreagă lumea interioară; întreaga lume, un flux. Neputându-se naște în tine, este ca și cum ar dori să moară în tine. După tine, să nu mai poată muri nimic! Atâta viață să fi dat lumii, încât ea să sfârșească în tine, cu tine!

Așa de mult să te războiești în ființă, încât să nu poți concepe că după tine ar mai fi ceva. Acesta trebuie să fie sentimentul, dacă nu convingerea, oricărui om cu dimensiunile sufletului în cele ale lumii. Dacă acel om ar avea și convingerea, atunci nu s-ar putea ști dacă e Dumnezeu sau nebun. Sufletele umile și umilite n-au acest sentiment, căci ele, mai mult decât toate celelalte, se simt și se recunosc creaturi, nu le e rușine de a fi creaturi. În antropologie se va deschide un nou capitol numai când sentimentul creatural va fi o evidență inadmisibilă, când omul nu se va mai admite pe el însuși.

— Când mă gândesc ce puțin am de învățat de la marii filosofi! Niciodată n-am avut nevoie de Kant, de Descartes sau de Aristot, care n-au gândit decât pentru orele noastre sigure, pentru îndoielile noastre permise. Dar m-am oprit la lov cu pietatea unui strănepot.

— Ați văzut pe acei oameni răpuși de boală? Învinși îndobitociți resemnare vulgară, cu spaima dilatându-le fața și cu mirarea animalică în ochi, atenți la neantul lor, sunt dezgustători în dorința lor de a trăi, care n-a

fost totuși atât de mare încât să-și mascheze falimentul și să-și ilumineze pierderea. Boala este o înfundătură ce trebuie transformată în etapă. Și toți acei care n-au făcut acest salt paradoxal rămân cu expresia cretină și sălbatică, speriați de dimensiunile nimicului lor. Acele trăsături chinuite și adâncite, pustiind ca prezența ime-diată și fatală a unei prăpăstii, acele trăsături în fața cărora trebuia să te dai înapoi, să închizi ochii sau să le eviți în concentrarea unei amintiri! Și când mă gândesc la atâtea și atâtea lucruri triste, la atâtea spaime subite în nopți și la atâtea sfâșieri epuizante, nimic nu-mi pa-re mai demn de uitat, nimic n-aș vrea să îndepărtez în nu știu ce colț ferecat al memoriei, ca tăcerile în sălile de așteptare ale medicilor. Acea tăcere în care pacienții își aruncă priviri de ură, simțind fiecare în celălalt, în ceilalți, indiscreți care știu ce e cu el și care ar vrea să știe mai mult, pentru a avea, în gradul de iremediabil al respectivului, o consolare sau o mângâiere. Și ura crește cu atât mai mult, cu cât sunt solidari printr-o soartă pe care n-au dorit-o și n-au așteptat-o. Tăcerea se mărește și devine mai apăsătoare cu atât mai mult, cu cât fieca-re ar avea mult de povestit, infinit de povestit. Că ni-meni nu rupe tăcerea, este din frica de a nu fi cel mai condamnat, din frica de a nu satisface orgoliul vecinu-lui, de a nu se simți cel mai pierdut între pierduți. În tăcerea acestor săli de așteptare, același destin îi sepa-ră pe oameni cu ireductibilul speciilor, fiindcă în ele oamenii știu unii de alții esențialul, fără atenuarea nu-melui, a profesiei, a vârstei. Si când mă gândesc la ți-nuta voit sau nevoit reflexivă, la frunțile gânditoare, sub care se macină spovedania bolii, spusă, de nesfâr-șite ori spusă, crezută unică, atunci îmi trece pe dina-intea ochilor, prin nervi și prin sânge, încălcând amin-tirile și gândurile, un convoi de fețe crispate, o sumă

deconcertantă de riduri, voind să se îngroape în mine, să-mi sape trupul, pentru a se așeza ca leagăne ale unui infinit amar. Și mi-e scârbă de acest convoi de riduri, de aerul lor saltimbanc, grotesc și funebru, de apropierea lor inoportună, și mi-e scârbă de neputința mea de a însenina o singură față, de a sta singur în fața tot atâtor oameni singuri, măcinați de boală, învinși de ea și doborâți de lumea în care i-a introdus boala. Căci boala este o revelație prea mare pentru atâți și atâți oameni, care au așteptat prea puțin de la viață ca din boală să înțeleagă și altceva decât o catastrofă. Așa de puțini oameni merită să fie bolnavi, încât este un nonsens absolut să sufere atâți. Pentru boală, trebuie să fii pregătit ca pentru viață. Iraționalul ei consistă în a ne surprinde când nu ne-am făcut educația, când nu suntem destul de copti pentru a fi mari în boală.

Spaima animalică a atâtor ființe bolnave rezultă din faptul că ele interpretează boala ca un mister al materiei și numai al ei, când în realitate noi suferim *în* materie *cu* sufletul; cu sufletul căruia-i va supraviețui materia.

Un om bolnav este superior unuia sănătos; dar orice om sănătos se simte superior unuia bolnav. De când e lumea, un om sănătos simte boala altuia ca o flatare. Este un fel de garanție secretă pe care i-o dă natura de care e mândru fără să spună. Cele mai ordinare sentimente se nasc din contactul oamenilor bolnavi cu cei sănătoși. A face psihologia acestor relații ar însemna a scrie justificarea definitivă a dezgustului, a marelui dezgust.

— Oare cum s-a putut ca după lov să mai existe disperare; după Alexandru, faptă, după Platon, gândire, după Cristos, oameni? Noi toți n-am făcut decât să adăugăm și să facem istoria inutilă.

Numai făcând abstracție de istorie ne mai putem amăgi; dar istoria ne va dezamăgi făcând abstracție de noi.

— Trebuie să ne fie scârbă de toți oamenii care iubesc trecutul. Aceștia nu pot avea un destin fiindcă, bătând urmele înaintașilor, vor trebui să se oprească odată la *urma urmelor*. Și în fața lui Dumnezeu nu vor mai avea curajul nici celui mai mic orgoliu. Avem predecesori prea mari pentru a ne mai putea uita înapoi. Și chiar cu ochii închiși, este imposibil să, nu te împiedici de marele nostru Predecesor.

Orice om care iubește până la ultima consecință trecutul trebuie să facă teologie. De-aceea oamenii profund religioși sunt reacționari. Ei nu pot iubi pe Dumnezeu decât cu fața întoarsă, el fiind iremediabil înapoia noastră. Dacă pe Dumnezeu l-am fi închipuit ca o încoronare finală a istoriei, ca suprema rotunjire a viitorului, n-ar fi fost om care să nu creadă în el, care să nu-l aștepte. Așa, el s-a consumat; dacă nu în sine, în noi.

— Acea dilatare a aerului, a celei mai mici părțicele de aer... Este ca și cum fiecare atom s-ar umfla ca un balon, s-ar dilata în dimensiuni fantastice și n-ai aștepta decât să plesnească, să explodeze cu toți și cu tine. O tensiune se comunică și se întinde ca un explozibil aerian, o vibrație se concentrează în părți de aer, se ra-mifică și se împreună pe întreaga suprafață. Se va în-tâmpla ceva? Ce poți aștepta? Tu știi că nu se poate întâmpla decât ceva esențial, că nu ți se poate întâmpla nimic, decât totul; o revelație, în cazul cel mai bun. Te apucă vertijuri? Se dilată celulele creierului tău pe mă-sura aerului, se-ntinde în tine nespusul acestei neli-niști aeriene? Sau se revoltă tot ce n-are leagăn în spa-țiu, tot ceea ce în tine n-are *loc*? Zâmbete care n-au fost pentru nimeni și nicăieri; gânduri fără aderențe,

emoții vane, nopți închipuite de dragoste; taine îngropate în a-mintiri fără imagini, tot ce-ai trăit fără să știi și fără voie își strigă inutilitatea sau vrea să-și salveze superfluul?

Sau este spaima, acea spaimă ce se-ncuibă în ultimul atom și-l dilată pe măsura inexplicabilului ei, spaima care circulă ca un fluid subtil de la tine spre vibrațiile aerului și-și exercită expansiunea ei irezistibilă, contagiunea ei alarmantă, farmecul ei distructiv?

— Spaima face spațiul aerian și vibrant. De aceea nu cunoaște ea nici o limită și nici o rezistență. Nu ați remarcat absența spațiului în pictura lui Goya?

— Istoria a rezolvat multe conflicte dintre oameni; ea n-a rezolvat însă nici un conflict dintre om și lume. Dacă utopiile sunt conceptibile în viața oamenilor, ele sunt inadmisibile în viața *omului*. Ar putea exista o armonie finală a omului cu el însuși. Istoria nu e sânul lui Avram.

— Și mă gândesc că din începuturi și până astăzi n-a existat un singur gând *vesel*...

— Donchișotism: a crede că se mai poate face ceva și că am putea fi consolați de amăgiri.

— Detașarea: a putea vorbi de lucruri dureroase ca de evidențe, senin și fără patos. Poate că orice detașare este o terapeutică și ca atare, o nesinceritate.

— Înțelepciunea: a te realiza neutru în viață și moarte.

— Sunt chinuit de a nu fi făcut decât afirmații evidente și valabile despre viață; de a nu-i fi făcut nici un imn.

— Și când mă gândesc la toate adevărurile ce vor veni după mine, și când mă gândesc că n-am pierdut nimic... Atâtea adevăruri nu ne-au spus nimic și n-au avut cui spune, că a mai crede în ele este mai mult o minciună decât o eroare. Dar oare am trăit cu adevăruri și erori? N-am fost al meu însumi decât dincolo de adevăr și eroare, la intersecția cărora se află acest pământ, condamnat la adevăruri zadarnice și la erori mediocre.

— Acea revelație subită a tot ceea ce n-am trăit, a tot ceea ce poate nu voi trăi niciodată! Înțelege cineva setea nebună de a trăi, care zguduie uneori corpul până la strigăt sau îl înăbușă de prea mult clocot nemărturisit? În topirea tremurândă a întregii ființe un regret se ridică și sugrumă orice respirație, arătându-ne cu iuțeala trăsnetului toată lumea dorințelor, ce am acoperit-o cu gândul. Un tremur senzual dă un conținut arzător acestei revelații, iar jurăminte și blesteme, o amploare de destin. Oare nu se va putea, într-un exces suprauman și într-o ardoare titanică, să epuizăm viața și să ne epuizăm? Ah! cum vom răsturna odată într-un universal fior acest univers!

— Cunoașteți invazia nestăpânită a unei forțe nebu-
ne, în care arbori, munți, mări par simple capricii? O
neliniște agresivă, de durată efemeră a unei scânteii,
învinge rezistența tuturor formelor materiei și întrece
afirmarea oricărei energii. Nu există atunci arbore, nu
există păduri pe care nu le-ai putea dezrădăcina; mun-
ți, să nu-i răstorni; mări, să nu le liniștești sau să le
seci. Și nu există mișcare să nu devină stâncă și stân-

că să nu devină fluviu. Întreg materialul de imposibilități al lumii se convertește în pastă, în această forță nebună și neverificabilă. Rezistența materiei se anulează în calitățile visului și forța aceea pare un simplu vis. O memorie divină ar mai putea-o reaminti. Atunci când pune stăpânire pe suflet și pe corp, nu mai sunt eu însumi, ca s-o pot înțelege; iar după aceea, îmi pare și mai neînțeleasă. Ar putea exista un trăsnet divin, în care o ființă supremă sau energia lumii ne descoperă într-o clipită o stare permanentă de absolut. Sau ar putea fi concentrarea a tot ce nu e lege și nu încapă în lege, reacția neașteptată și prevestitoare a haosului? Sau *slabiciunea* lui Dumnezeu, concesiile de frica detronării...

— De-ar trebui să aleg, din atâtea și atâtea ființe concreate cu nefericirea, pe cea mai dragă inimii, măș opri fără rezervă la femeile nefericite în dragoste și care au dat expresie nefericirii. Decepția în dragoste are la aceste femei un patetic rar și conținut, un mister dulce, un nedefinit savuros, Sappho, Gaspara Stampa, Julie de Lespinasse evocă o lume aparte, de melancolii și decepții, un univers de sfâșieri feminine, de inimi neconsolate. Și dacă aș încerca să definesc farmecul unic al nefericirilor, atunci n-aș putea trece peste delicatețea care voalează atât de ciudat această nefericire. Un bărbat părăsit sau înșelat în dragoste oferă o imagine mai puțin dureroasă și în tot cazul mai puțin ciudată, fiind-că posibilitatea bărbatului de a fi fericit ține de el în-suși, de bărbăția lui, în nici un caz de valori comple-mentare ei. Fie el chiar poet, condiția masculină îl obli-gă să păstreze o distanță de nefericirea lui și de iubita care ar fi trebuit să-l iubească. În tot cazul, el are con-solarea disprețului natural al bărbatului pentru femeie. Este inestetică și lașă decepția bărbatului; de aceea, toți marii nefericiți în dragoste au scos din decepția lor rați-uni de

superioritate, de mândrie, ca și cum faptul de a fi fost părăsiți sau de a nu li se fi răspuns dragostei le-ar fi flatat orgoliul. Ține de esența bărbatului de a fi fericit sau nefericit în mod immanent; propria lor condiție este definită mai puțin de relativitatea sexelor decât a femeii. Se poate vorbi despre *bărbat*, când n-ar fi fost și n-ar fi nici o femeie: același caz nu e valabil pentru femeie. Fără bărbat, femeia este o contradicție în sine.

Este problematic dacă o decepție în dragoste adâncește prea mult un bărbat; dar este de o covârșitoare evidență transformarea consecutivă unei decepții de această natură, la femeie. Atunci, farmecului senzual, privirii indirecte, dar interesate, alurii cuceritoare, mărită de impertinențele involuntare ale instinctului, li se substituie o paloare reflexivă, priviri detașate, o gravitate inaccesibilă și un indefinit în ținută, un indefinit por-nit din contrarierea și tristețea simțurilor, din interiori-zarea senzualității. O decepție în dragoste apropie pe femeie mai mult de sfințenie decât nu știu câte înfrângeri și salturi peste înfrângeri ale bărbatului.

Între o femeie mediocră și un bărbat mediocru, femeia este sufletește superioară. Între o femeie superioară și un bărbat superior, bărbatul este infinit mai nuanțat, mai profund și mai diferențiat.

Un bărbat mediocru este totdeauna neutru, lipsit de accent personal, de reacții specifice, pe când o femeie, oricât de inferioară ar fi ea, își scoate din deficiențele sexului reacții interesante, un joc fără semnificație interioară, dar extrem de diferențiat exterior.

Tuturor femeilor inzestrate, nefericirea în dragoste le-a fost o zestre divină. După o astfel de transformare, ele au devenit incomensurabile celorlalte. O renunțare grațioasă și o pasiune ce s-ar nutri din focul imaginar al stelelor le scutește de imprecățiile fatale părăsirii. Toate aceste femei abandonate au folosit versul sau

scrisoarea pentru a se consola în celelalte iubiri, ale iubitorilor lor. Mariana Alcoforado sau Julie de Lespinasse își doreau moartea pentru ca prezența lor să nu fie o remușcare amantilor lor nestatornici. Astfel de generozități patologice se nasc în sufletele în lichidare. Și în lichidare este orice suflet care, făcându-și din pasiune un destin, nu se poate împlini în pasiune.

Sufletele arzătoare ale acestor femei au fost predes-tinate decepției, fiindcă puțini sunt bărbații care ar pu-tea ajunge la o febră atât de mistuitoare. Un bărbat nu se epuizează în iubire; ceea ce e esențial trece, numai, prin iubire. *Esențialul* depășește undeva lumea senti-mentelor și a pasiunilor. Numai femeile au o concepție catastrofică a iubirii.

O iubire care întrece infinit în intensitate exigențele și finalitățile biologice predestinează la nefericire mai mult decât o boală. A fi *aleasa* pasiunii este pentru femeie un dezastru, pe care nu-l întrezărește clar, din cauza acelor sfâșieri ce la început sunt extaze. Față de nivelul unei asemenea pasiuni, orice realizare este o decepție și o compromitere a iubirii. Toți marii amorați au vorbit de moarte, nu fiindcă iubirea ar fi înrudită cu moartea, ci din cauză că mărginirea vieții nu poate prezenta negativ infinitul morții. O mare iubire sfârșește în extazul morții fiindcă, de prea mult extaz, a *sfârșit* viața. Extazul e coroziv și distrugător, fiindcă afectează centrul a tot ce este; el e suprema indiscreție din iubire. După el, nu mai poate fi nimic, fiindcă el sfârșește totul. Extazul sfârșește și nesfârșitul morții. Iubirea mistică este cel mai zdrobitor exemplu. De ce elanurilor mistice le succedă un sentiment penibil de neant, o ariditate a conștiinței? Indiscrețiile ultime ale extazului, imposibilitatea ca extazului să-i mai succeadă ceva în afară de nebunie.

Nu este la Sfânta Tereza, patroana Spaniei și a mea, o decepție divină în dragoste sau o decepție în

dragos-tea divină? Nu ni se pare uneori, în iubirea mistică a Sfintei Tereza, cerul prea mic și infinitul accesibil? Si mi se pare uneori că această Sfântă, care lasă în urmă pe toți sfinții, a devastat cerurile...

Renunțarea, în sufletul unei femei, este cu totul alta decât la bărbați. Înfrângerile inimii sunt pentru un bărbat prilejuri de meditație; în femeie, ele îi înfrâng existența, încât *orice femeie pe inima ei pierde*. Ilogicul feminin este „logica inimii”. După cealaltă logică (a rațiunii, a bunului-simț, a bărbaților mediocri), o decepție în dragoste poate să însemne o renunțare la dragoste; după logica inimii, o decepție în dragoste, o mare decepție dragoste este o renunțare la lume. Pe plan sentimental, femeile trag mai repede ultimele concluzii decât bărbații. Nefericitele în dragoste de care vorbesc au trăit viața la o tensiune care compromite nivelul meditațiilor și al gândirii. Este de o mie de ori mai ușor să-ți meditezi și să-ți gândești o nefericire, decât s-o trăiești cu toate ris-curile ei. Încă o dată, gânditorii nu pot fi salvați.

— Dacă până și Buddha a găsit un subterfugiu pentru a justifica starea de nesinucidere, atunci nu trebuie să se mai facă pe această chestiune nimănui nici o obiecție. Este chiar de mirat cum de la Buddha și până astăzi problema sinuciderii n-a fost declarată *chestiune închisă*. Ce e drept, gândirea oficială n-a deschis-o nici odată; dar acei câțiva poeți și unu-doi filozofi de ce au mai discutat-o sau amintit-o? Și acei sinucigași fără număr și fără nume, cum de-au îndrăznit să facă de rușine numele celui mai mare înțelept?

— Nici un om n-ar trebui să păsească în viață înainte de a avea sentimentul unei forțe infinite. Prin aceasta, nu înțeleg nici forța fizică și nici afirmarea brutală, directă, ci o acumulare de energie lăuntrică, în fața că-

reia să pălească toate forțele fizice organizate sau neorganizate. Fiecare moment din viață ar trebui folosit ca prilej al unei asemenea acumulări. În orice înfrângere și după orice înfrângere, trebuie luată o atitudine de fixitate încordată, cu ochi agresivi și sfidători, mâini adunate până la crispare, cu sângele într-un vulcanism calculat. Orice înfrângere trebuie utilizată ca o verificare a forței și a disprețului. Ar trebui fixate regulile și exercițiile necesare pentru cultivarea unei încrederi absolute în sine, pentru învingerea și înăbușirea oricărei îndoieli. Scepticismul nu poate fi depășit decât printr-o gimnastică al cărei ritm ar izvorî direct din iluziile și dilatările megalomaniei. Orice fel de ritm este o armă împotriva scepticismului, a disperării și a pesimismului. Ritmul, ca reacție voită, ar trebui să nu lipsească nici-o dată în tratamentul bolilor fără leac, din care fac în primul rând parte scepticismul, disperarea și pesimismul.

Respirației să i se dea o gravitate amplă și concentrată, ca și cum intervalele ei ar fixa intervale cosmice; nervii, arcuri încordate până la plesnire; tuturor organelor să le crească activitatea la măsura nivelului general; ceea ce numim *spirit* să vibreze și în ultima celulă, iar sufletul să fi dat de mult cărnii tăria pierdută în somnul materiei.

Zilnic câteva minute de astfel de exerciții dezvoltă un sentiment de forță infinită și acumulează o energie interioră, prin care ne putem ridica deasupra punctelor scăzute ale vitalității. Încordarea fantastică la care ne supunem organismul dizolvă spiritul în corp și ridică depresiunea organică la un nivel pe care corpul nu l-ar putea atinge prin sine însuși. În această confuzie, omul este mai unitar și mai concentrat decât în armonia superficială de care se bucură în iresponsabilitatea sănătății. Toți oamenii sănătoși sunt

iresponsabili, fiindcă n-au întrebările bolii, la care să răspundă în fiecare clipă.

— Dacă m-aș fi ocupat cu istoria, de mult aș fi murit de tristețe.

Este îngrozitor să-ți dai seama cât s-a cheltuit în fapte și ce mic preț au ele. O faptă în ea însăși este totul, este un absolut; în gândul nostru, un nimic, o închipuire. Iar în faptă, gândul este reflexul nimicului, umbra închipuirii.

— Să auzi de retragerea subită a cuiva, dar nu de lenta lui decadentă. Oameni care întrerup deodată acti-vitatea în plin succes și, fără să lase scrisori, pleacă undeva, spre a nu mai continua nimic, spre a începe în sfârșitul lor ceva neuzit, nebănut, tari și mândri într-o catastrofă. Sunt numai câteva mari prăbușiri care vorbesc de viitorul genului uman. Acei oameni care au văzut o altă lume, atunci când au avut totul de câștigat în aceasta! Voința de a face ceva definitiv, independent de timp, de tine, de orice categorie, dincolo de înțelege-re, de mișcare și cumva dincolo de veșnicie! Dacă s-ar putea împietri un fulger, să rămână nestrămutată o co-loană de foc, cu temelia în cer! Să avem o probă fără de seamă a unei relații de atâtea ori dorită, dar niciodată împlinită, să știm și noi odată că nu mai stăm *jos*, că-și are și pământul înălțimile lui!

Sau să devină odată lumina grea, s-o pipăim, să ne mângâie rezistența ei, s-o simțim în carne, ca să știm că și carnea ar putea veni de undeva de sus! Căci vrem, împotriva tuturor probelor și evidențelor, să știm dacă nu există pentru noi și o altă condiție, dacă soarta nu e o înșelăciune și dacă, n-am putea să ne urcăm pe o scară a condițiilor, pe treptele altor sorți, în alte forme de destin, în alt destin.

Viziunea interioară a imposibilului este o realitate atât de vădită și de zdrobitoare, că ea descoperă tot atâtea lumi posibile pe cât noi am vrea să fim alții, în alte condiții și în alte sortii.

Și eu simt cum se încep lumile, cum renasc cu firea și cum mor în toate!

— Pe regretul de a nu fi Dumnezeu a căzut Adam. Și dacă nu este adevărat că păcatele noastre derivă din păcatul originar, pare evident că toate regretele pleacă din acel regret.

— Căutarea gloriei izvorăște din frica de a muri singur, din dorința de a te distruge în public. Numai cei fericiți în glorie au degradat-o în vanitate absurdă. Nu sunt gelos decât pe o formă de glorie; să fi fost celebru în ochii înaintașilor, dar nu ai contemporanilor sau ai posterității. Nimic nu mă poate mângâia că Isus n-a auzit de mine.

— Sunt clipe când îmi vine să îmbrățișez pământul și ultimei vietăți să-i arăt recunoștință. Cine știe ce colț uitat al sufletului inspiră astfel de dorințe, care nu rodesc în gânduri!

Oare se poate ca atâtea tristeți fără nume să fi dispărut fără urmă, ca aburii, ca praful și ca fumul? Oare

nu s-au născut oameni care să dea de urma atâtor și atâtor tristeți apuse, să dea expresie și să răscumpere amarul infinit al existențelor anonime? S-ar putea să existe astfel de oameni, din moment ce sunt atâtea tris-teți. — Oare să nu fie nimeni care să adune în sine tă-cerea atâtor locuri din munți, care să fie scafandru în sutele și miile de ani ale acestor tăceri, acumulate și crescute până la a deveni materie, nimeni care să pi-păie pulsul acelor tăceri și să le sfărâme jugul milenar, nimeni care să-și ia răspunderea pentru tot ce n-a vorbit încă?

Trebuie să fie ceva care să rupă tăcerile naturii ca să le îngroape în el.

Oare au trăit ființe care să se fi împlinit în posibilitățile lor și ale vieții în așa măsură, ca să fi răzbunat dorințele neîmplinite ale atâtor? Fost-au ființe care n-au îngropat nici un regret și nici un vis, precum au fost nenumărate care și-au îngropat nemângâieri, mai re-pe-de decât brațe, ochi sau zâmbet?

Și atâtor suflete, și atâtor trupuri lipsite de conso-larea nopților de dragoste, câți vor opune o lipsă de de-cepție în iubire sau câți vor putea învinge regretul în amintirea dragostei?

Trebuie să fi fost ceva care, prin iubire, să nu fi cunoscut regrete și nevoia de consolare născută din ele.

Și oare se poate ca întreaga cultură să se bazeze pe probleme false? Atâtea veacuri în urmă, și se mai vor-bește de fericire, atâtea conflicte, și se mai discută de individ-societate, atâtea înfundături ale istoriei, și se crede în progres, în valori și atâtea evidențe ale unei drame irezolvabile, învăluite și falsificate în teorii și cre-dințe? Că oamenii cred în cultură, nu e de mirat, dar e de mirat că sunt mândri de ea

Și oare nu se va găsi nimeni care să spună astfel de lucruri fără dispreț și să fi depășit cultura în așa

măsu-ră, încât să-i fie egal destinul ei? Nu se va găsi oare ni-meni în stare să facă un bilanț valabil, să știm odată toți cum stăm, dacă mai poate fi salvat ceva sau dacă sun-tem în prag, în început? Căci este natural să nu mai acceptăm a fi hărțuiți de teama atâtor rezultate impro-babile.

Trebuie să existe cineva care să ne arate *unde am* ajuns cu cultura, dar, mai cu seamă, unde am ajuns *în* ea. Căci dacă putem trăi fără să știm unde suntem, nu putem muri fără să știm unde am fost.

— Orice sfâșiere ne poartă la marginile eului, la capătul nostru. Căci orice sfâșiere se naște dintr-o sfârșeală, în care ne uităm la noi ca pentru a ne aduna ultima oară.

Cine ar mai avea curajul să vorbească în sfâșiere despre „personalitate”, „character” și alte evidențe ale culturii? Dar este o lașitate a nu vorbi despre tristețe, nimicnicie și alte evidențe ale vieții.

Despre evidențele din urmă, ce-au spus filozofii? Nici cât un acord din simfonia neîmplinită a lui Schubert.

— Oare de ce omul se teme atât de mult de viitor, când trecutul justifică o teamă și mai mare? Atâtea și atâtea milioane de ani în care universul s-a dispensat de noi nu provoacă o senzație de vid și de neînțeles mai zguduitoare decât aceea a dispariției proprii? De la ne-începutul neantului și până la întâiul om, conștiința n-a fost simțită ca un gol și astfel, nici omul ca o necesi-tate. Absolut nimic n-a pregătit apariția omului. Uni-versul ar fi putut să dispară fără să fi știut ceva de el însuși.

Omul a apărut *prea târziu*. În sine, acesta nu e un fapt atât de grav. Pentru iluziile la care în mod natural avem dreptul, este însă o catastrofă. Și catastrofa ar fi

putut fi numită dezamăgire dacă, până la apariția omului, antecedente ar fi pregătit această apariție. Omul nu este natură și nu se simte ca atare. Nici unul dintre noi n-are tradiție în natură; ne-am născut prea recent. N-avem nici o legătură cu tot ce a fost.

Omul nu se poate dispensa de nimic; omul se poate dispensa de tot. Contradicția se va rezolva când el se va dispensa de sine însuși.

— Vreau să mor, numai fiindcă nu sunt nemuritor. Și dacă mi s-ar oferi, printr-o excepție absolută, nemurirea, n-aș primi-o, fiindcă veșnicia ce mi-ar sta în față nu m-ar putea mângâia de absența celei ce m-a precedat. Nemurirea creștină nu satisface o sete infinită de existență. Toate religiile n-au făcut decât să astâmpere o sete ale cărei dimensiuni sunt comparabile doar di-mensiunilor existenței. Dostoievski are dreptate: dacă nu există nemurire, totul e permis. Dar cum această nemurire nu mă exclude mai puțin din tot ce m-a precedat, existența nemuririi limitate permite și ea *tot*, ca orice teorie a muririi.

Înțeleg foarte bine că oamenii nu mai pot crede în nemurire, dar nu înțeleg cum de-au putut-o abandona așa de ușor. Nemurirea trebuia făcută un *tabu* pentru rațiune, iar „toți oamenii sunt muritori”, interzisă ca premisă de silogism. Este o așa de mare sete de existență în nemurire, încât sunt infinit mai aproape de pesimism acei care nu cred în ea, decât acei care ar crede. Nemurirea este suprema afirmare a vieții. Că gândurile n-au făcut vieții concesia nemuririi, le compromite pe veci. Iarăși nu înțeleg, cum de-au dispărut de pe supra-fața pământului popoarele care au crezut în nemurire. Gândul nemuririi ar trebui să fie atât de vitalizant, încât din el să răsară un extaz continuu, care să înfrângă, la rândul său, fatalitățile

biologiei. Creștinismul a conce-put că nu se poate deveni etern decât prin moarte. Astfel, în creștinism nemurirea a fost interpretată nega-tiv. În loc ca din nemurire să fi făcut un resort al vieții, creștinismul a îngustat viața aceasta și a răpit nemuri-rii orice verificare directă. În creștinism, omul nu se *naște* nemuritor, ci *moare* nemuritor. Numai în ultima suflare începe a fi. Singurul prilej de a deveni nemuri-tor este moartea. Aici consistă — după existența lui Isus al doilea indescifrabil al creștinismului.

Creștinii au ratat nemurirea. A nu muri creștin sau despre o altă nemurire...

— Nu există, în fond, decât muzică religioasă. În sensul ei ultim, muzica nu poate fi un organ de expresie al acestei lumi. Și tot așa: nu există, în fond, decât muzică tristă. Bucuriile nu-și mărturisesc niciodată ultimul cuvânt. Ce-ar avea atunci să spună în glas și în tonuri?

— Dacă Dumnezeu ar fi făcut lumea noastră atât de perfectă pe cât Bach lumea de divină!

— De s-ar fi născut omul nemuritor, ce formă ar fi luat dorința de moarte? S-ar fi vorbit atunci de frica de a nu muri. Și moartea n-ar fi fost mai puțin o oroare.

— Cum de nu ești gelos, Doamne, pe flăcările mistuitoare din om, pe tremurul din focul creaturii tale, pe halucinațiile umbrelor tale terestre? De ce nu ți-e frică de izbânda temerilor creaturale, de imperiul născut pe ruinele păcatului nostru? Fiii tăi vor avea odată curajul căderii lor și se vor răzbuna de o dezmoștenire nemeritată! De ce n-ai îndrăzneala de a-ți copleși în întuneric odraslele, de a le opri răzvrătirea și a-ți amâna detrone-rea? Va bate ceasul pentru lașitatea ta divină și atunci febra noastră sublunară se va mări de

apropierea soa-relui, cucerit de închinările noastre! Doamne, nu te spe-rie incendiul din noi, nu ți-au atins flăcările noastre fi-rele bărbii? Aproape ești de noi, Doamne, și aproape îți e și sfârșitul, și vesel și înfricoșat mă simt privindu-ți divina agonie. N-am fost făcuți unii pentru alții; tu nu ne-ai fost tată și noi nu ți-am fost fii. Din începuturi, luptat-am împotriva tiraniei tale; căci rugile noastre, fără răspuns le-ai lăsat și, în loc să ne înalți, a trebuit să ne înălțăm. Un răspuns de-al tău ne-ar fi lăsat jos și departe, și n-ar fi trebuit să ne înălțăm ca să te cuce-rim. Tăcerea ta a fost strigătul nostru și nemișcarea ta, victoria noastră.

Cruciade dezrobitu-ți-au mormântul fiului tău; în cruciade ne-am dezrobit și ne vom dezrobi de tine! De mult se zguduie zidurile cetății tale și ultima piatră va însemna doar izbânda noastră.

Intra-vei în istorie, Doamne, și puterea ta va deveni amintire. Și amintirile vor slăbi, și se vor naște peste vremuri alții, care uitând de istorie își vor spune: până acum n-a existat nici un Dumnezeu. Și atunci, oamenii se vor fi eliberat de întreg trecutul lor. Și ca ultimul om vei fi dispărut.

— La sfârșitul sfârșiturilor, din toate idealurile omului nu va rămâne decât el însuși, va rămâne omul gol. De mult el va fi lichidat absolutul, fără să se fi lichidat pe sine însuși. Toate idealurile vor fi epuizate și de-abia atunci omul va rămâne cu sine însuși, față în față.

— Cineva va trebui să iasă odată sub soare și strige strălucirii lui și întunecimii oamenilor: „lumea trebuie reîncepută, lumea trebuie reîncepută!”

Va trebui să se găsească un sol al unei noi lumi, care să ia asupra sa toate riscurile marii vestiri, care să se epuizeze strigând în toate direcțiile firii mesajul reînnoirii cosmice și umane. În febră și în frenezie să

așteptăm solia mântuitoare. Parcă văd cum lumile se vor rostogo-li într-un elan de început și cum ne vom reîncepe fără păcat, schimbați la față, într-o lume schimbată ea în-săși la față!

Multe fețe avem de lăsat în urmă; multe am avut, născute din schimbarea noastră și a timpului. Ca niște peceti ni le-a imprimat zădărnicia. Câte fețe a avut omul? Câte umbre i-au acoperit dorul său divin. Omul totdeauna a fost gelos pe Dumnezeu. Schimbarea la față este o supremă lichidare a omului; atunci s-a atins el pe sine însuși, s-a lichidat în dumnezeire. Schimba-rea la față este o lepădare de sine însuși; este eliberarea omului de tot ce a fost și de semnele lui trecute, care sunt succesivele sale fețe. A intra în extazul tău interior și a-ți vedea întâia și ultima ta față!

GUSTUL AMĂGIRILOR — Esențele sunt o supersti-ție a spiritului filozofic. Nu te poți lipsi de ele fără să te compromiți, deși în fond câți n-ar vrea să scape de tirania lor. Nimeni nu știe ceea ce e esențialul, dar aceasta nu este o piedică în transformarea unei presimțiri în tiranie. Presupunând totuși că s-ar ști ceea ce este esențial, nu se va ști însă ceea ce este mai esențial. Numai pentru acesta din urmă se poate face un sacrificiu, un gest definitiv, o absurditate. Există, după cum se vede, o ierarhie și între esențe; în amăgiri, ea este naturală, cu avantajul de a fi amăgitoare.

Lumea esențelor nu mi-ar părea așa de înfricoșătoare dacă esențele ar rămâne în sâmburele vieții sau dacă, prin esențe, am rămâne în sâmburele ei. Progresul în esențial este un regres în viață. Mergem înapoi nu adâncindu-ne în ea, ci ieșind, părăsind-o. Orice s-ar spune: plenitudine de viață nu există decât în amăgiri, fiindcă în fond totul este amăgire. Omul iubește amăgirile, deși prin gândire n-a făcut decât un efort van de a se descătușa de ele. El știe că de-ar trebui să aleagă

odată, definitiv, între amăgiri și esențe, ar alege cu regretul ultimelor. Conținutul disparent al amăgirilor este mai multă hrană vieții decât iluzia substanțială a esențelor.

Se crede de multă vreme, de foarte multă vreme, că amăgirile sunt reflexe trecătoare ale esențelor. Această condiționare este greu de crezut, imposibil de știut. Esențele nu ne-au ajutat să înțelegem mai mult și nici să trăim mai bine (vreau să spun mai *esențial*).

Din infinitatea amăgirilor o sumă oarecare s-a cristalizat, și-a creat o autonomie de celelalte, și-a determinat un centru substanțial. Odată consolidată și purificată de zvâcnirea inerentă amăgirii individuale, saltul substanțial din lumea celorlalte o situează afară de lumea noastră. Procesul de formare cantitativă a esențelor este cel mai simplu și mai comun, întrucât, rezultând dintr-o grupare exterioară de elemente, spiritului nu-i revine decât o activitate de substanțializare. Nu e nevoie a fi filozof pentru a „realiza” astfel de esențe și pentru a avea accesul lor.

Există o cale prin care ne apropiem mai viu de esențe și care este calea religioasă și a obsedaților. A vedea până în fundul amăgirilor, adâncire calitativă, înseamnă a epuiza conținutul dat al lumii și a ne lichida calitatea noastră în lume. Nu este atunci nevoie de totalizări de amăgiri, de comparații exterioare, de ordini cantitative. Nu este vorba nici de o consumare, fiindcă adâncirea se consumă pe o singură dimensiune a unei singure amăgiri. După ce ai pătruns în adâncimea unei amăgiri, este suficient ca să nu te mai intereseze și să nu te mai satisfacă nici o altă adâncime accesibilă. Este destul să fi epuizat conținutul uneia, pentru ca celelalte să urmeze de la sine. Și atunci, pentru a nu te banaliza în repetarea aceluiași procedeu, saltul în esență devine inevitabil. După ce am străbătut calea amăgirii, o ipostaziem

sau, în formă atenuantă, o deplasăm. Cine a vă-zut până în fundul amăgirilor ajunge fatal la esențe. Orice precauții ar lua, de esențe nu scapă. A viola amă-girile înseamnă a fi condamnat la esențe.

Nu amăgirile sunt reflexele esențelor. Este o nerecu-noștință a noastră față de aparențele care ne alimen-tează zilnic, în această degradare a lor. Că esențele ne încălescă, nu putem avea decât regrete și va trebui să protestăm în numele tuturor amăgirilor, care ne sunt scumpe fără a face esențele odioase. Tentația esenția-lului trebuie folosită numai ca o supapă a dezgustului de lume. În dezgustul de viață ne poate mângâia lumea esențelor, fiindcă esențele nu numai că sunt scoase din viață, dar ne scot din ea. Din perspectiva aparențelor, aceasta este obiecția fundamentală împotriva esențelor: că nu aparțin vieții. Între esență și viață, opoziția este fără sfârșit atât cât va exista omul. El se va prăbuși odată sub presiunea esențelor suprapuse vieții. Dez-gustul de viață ne dă gustul esențelor și dezgustul de esențe, gustul amăgirilor.

Amăgirile sunt originare; esențele derivate. Lumea, întrucât prezintă un proces continuu, se dispensează de esențe deoarece ele nu pot participa niciodată la pro-cesul însuși și nu pot fi înregistrate în univers. Doar omul le înregistrează, pe contul lui propriu...

Ce bine ar fi dacă amăgirile ar luneca în esențe și esențele în amăgiri, dacă s-ar prelungi și, într-o trecere insensibilă, să împreune lumi pentru care atât de greu ne putem decide! Așa, esențialul nu aparține lumii noastre. Prin ceea ce suntem esențiali, nici noi nu-i aparținem.

Orice eveniment din viață gândit până în esența lui ne scoate afară din viață. O dragoste, o suferință, un triumf chiar, trăite și gândite până la marginea lor, în-ving rezistența individuală a amăgirii. Când ajungi ca în

loc de dragoste să vezi dragostea, în loc de suferință, suferința, în loc de triumf, triumful, substanțializarea experiențelor individuale răpește vieții eventualul ei far-mec direct. Pacostea esenței este de a te fura unicului, de a te răpi imediatului.

După opoziția dintre conștiință și viață, esență — amăgire este al doilea capitol tragic al antropologiei. (Ceea ce înseamnă că nu e decât o antropologie tragică.) Esențele nu sunt de când e lumea, decât numai potențial; omul a trezit amăgirile din visul lor iresponsabil la lumina nedorită a esențelor.

Conflictul dintre amăgiri și esențe își pierde tragicul în sfințenie. Totul fiind sfânt, nu există nici interior și nici exterior. O transparență generală a firii, care nu elimină un mister difuz, se îmbină cu o comuniune a sufletului deschis la toate. Un sfânt vede totdeauna până în fundul amăgirilor, fără ca să le declare înșelătoare. Esențele nu prelungesc amăgirile, ci în fiecare esență este atâta amăgire câtă amăgire este în fiecare esență. Dualismul devine atât de labil și de fluid, încât orice tranziție este insesizabilă. Sfinții ocupă punctul care se întâlnesc lumile, noi ceilalți, punctul unde se despart. Sfinții n-au nici o înțelegere pentru tragedie, de care sunt la o distanță infinită, deși inima le este mai mare decât lumea.

Sfântul nu este neutru față de amăgiri și esențe, fiindcă pentru el totul este *actual*. Substanța e tot așa de activă în aparențe ca și în ea însăși. De aceea sfințenia elimină aprioric orice conflict. Și de aceea nimeni n-ar vrea să fie sfânt.

Omul își iubește existența lui încurcată. Și, dacă el a dat naștere la dezbinarea catastrofală între amăgiri și esențe, el va suporta nu fără o oarecare voluptate deznodământul. Dacă omul ar iubi calmul, echilibrul și siguranța, ar fi găsit el o soluție ca să se debaraseze de una din două. Ar fi preferat desigur amăgirile, fiindcă

sunt mai îmbătătoare și mai trecătoare. Eternizarea conflictului ține însă de natura omului și de iubirea lui secretă pentru fatalitate.

Omenirea refuză sfințenia. Și cum să n-o refuze, când ea învinge toate conflictele pentru care ne-am luptat cu toții ca să le naștem și să le mărim? Istoria, cu care ne mândrim atât, n-ar avea nici un conținut și poate nici un sens, dacă n-am fi încercat cu toată energia să exas-perăm conflicte, să prelungim drame, să evităm soluții. Este drept că sunt foarte puține soluții în univers: dar este și mai drept că le refuzăm și pe cele pe care le avem. Istoria nu-și vrea soluționată și rezolvată nici una din anomaliiile ei. Orbecăiala omului îmi place și mă impresionează mai mult decât sfințenia.

Dacă esențele pe care oamenii le stimează atât de mult, fără să le iubească, n-au putut salva nimic, atunci nu ne mai rămâne decât curajul amăgirilor. Să rămânem adică aici pe pământ, să ne compromitem și să ne lichidăm ca amăgiri între amăgiri. Esențele ne distrug dincolo de lume: este o distrugere mai interesantă, dar nu mai dureroasă. A te distruge cu toți amărății acestui pământ este o renunțare mai mare, mai tristă, mai nemiloasă. Să știi că lupti numai pentru amăgiri și că pentru esențe n-are rost să faci sacrificii presupune atâtea lucidități, atâtea rostogoliri și atâtea victorii, încât nimic nu te mai poate opri de la un suprem orgoliu și de la o supremă umilință. Niciodată nu l-am putut iubi pe Buddha. L-am urât de câte ori i-am dat dreptate.

— Suferința învingând plictiseala, nu poate să învingă plictiseala de ea însăși. Când suferim, nu ne plictisește nimic din afară, fiindcă nimic din ceea ce aparține lumii nu poate constitui o iluzie sau o decepție. Suferința convertește totul într-o sumă de semnificații indiferente, și lumii obiective îi substituie lumea

ei. Întreg procesul durerii nu este decât o continuă substituție; suferința înlocuiește rând pe rând obiectele și semnificațiile din centrul sau de la periferia interesului nostru, încât ea sfârșește prin a-și desfășura întinderile și intensitățile pe toate laturile vieții.

Plictiseala de a suferi face parte din plictiseala de lu-crurile nesfârșite. Ea este mai mult o uitare; căci plictiseala ordinară ne supără limitarea obiectului, uzarea rapidă, inconsistența interesului, pe când aici ne umple de neliniște inepuizabilul. *A te sătura de inepuizabil*, iată sensul plictiselii de suferință. Și cum pentru a te plictisi de durere trebuie să nu mai fi cunoscut altceva în afară de ea, plictiseala este a suferinței de ea însăși. Negăsindu-și marginile, n-are în cine să se mai regăsească. Gustul pentru lucruri nesfârșite poartă în sine dezgustul pentru ele. Oamenii care, ani și ani, poartă moartea în ei și după ei cunosc plictiseala intermitentă de moarte, cunosc goluri în frica de ea, deoarece, ghif-tuiți și imbuibați de infinitul morții, nu pot să nu-și caute o consolare în aspecte disparente și înșelătoare. Câți mistici n-au cunoscut ce înseamnă a fi sătul de Dumnezeu și câți n-au vorbit de o ariditate interioară, consecutivă setei lor cerești? Vidul interior, care alcătuiește un capitol straniu în mistică, nu rezultă din absența divinității — împotriva afirmării misticilor —, ci din epuizarea sufletului în divinitate. Odată satisfăcută o poftă divină, ce poftă s-ar mai putea naște în suflet și în trup?

Cred în suferință. Dar nu știu de câte ori n-aș sfârșima templul pe care i l-am ridicat, templu ridicat pe blesteme. Cultul suferinței este echivoc. Numai sfinții — sau mai bine zis acei care au acceptat sfințenia — cunosc ce înseamnă a crește în durere, fără a te pierde prin ea. Deoarece ei privesc suferința ca o recompensă, nu se poate spune că suferă. Făcându-și

din suferință o vocație, au ocolit de la început tragedia, încât sfinții nu pot fi numiți decât mari și mediocri.

Progresul suferinței este singurul progres al sfinților. Că oamenii cad mai repede prin durere decât prin orice alt fenomen, n-au priceput sfinții niciodată. Accesul absolutului prin credință nu este numai o credință neîntemeiată; prin credință — cine știe — s-ar putea atinge poate și mai mult. Adevărul este de partea lui Luther: *sola fide* (numai prin credință). Dar *solo dolore* (numai prin durere), să fie oare de partea sfinților? Numai sfinții ating prin durere împărăția cerurilor, fiindcă ei nu cunosc decât ceea ce e *pozitiv* în durere. *Solo dolore* este, pentru noi ceilalți, calea sfâșierilor. *Solo dolore* nu este numai modalitatea sfinților. Partea negativă a durerii nu ne-au cedat-o sfinții, ci am cucerit-o; iar pe cea pozitivă, de n-am cunoaște-o decât din lupta cu sfinții!

Solo dolore este drumul mântuirii și al pierzaniei. Dacă unii se mântuie, iar alții se distrug, sunt alții care rămân la răscruce, între mântuire și pierzanie. Pentru aceștia, *solo dolore* este un sens ultim; niciodată nu vor scăpa de o alternativă tragică, condamnați a se sfâșia între polul negativ și cel pozitiv al durerii.

Cred în sfâșieri.

Deși toate stările de limită cunosc sfâșierea, ca un început sau ca o etapă, există o stare de sfâșiere pură, autonomă de orice fel de realizare sufletească, o sfâșiere fără obiect și fără țintă, fără determinante și fără înfundături. Dintr-un punct nedeterminabil al trupului și dintr-un punct ideal al inimii, se naște un freamăt de destrămare și voluptate, țesut din presimțiri dulci și amare, din presimțiri ce nu se vor verifica niciodată; un imperiu de tulburări delicate, vagi și triste se întinde în regiunile sufletului, iar sufletul asistă la avalanșa de emoții nemărturisite pierdut în sine, victimă ascunzăturilor sale. Lipsa unui centru spiritual creează sfâșierii o

independență de orice formă posibilă, rezervând-o disponibilă pentru toate salturile spiritului. Nu avem impresia, în toate sfâșierile, că în noi se prepară o răsturnare, o explozie cum n-a mai fost, că se începe ceva pentru întâia oară, că vorba noastră va fi faptă, iar gestul, demiurgic, fără să ne putem da seama de conținutul acestor acte și de realizarea lor? Nu știm nimic în nici o sfâșiere; dar simțim că, fără ea, nu vom fi nimic. O certitudine ciudată, amestecându-se în freamătul și în tremurul subtil al ființei, împrumută sfâșierii o voluptate indefinibilă, de o prezență fermecătoare și dureroasă, de un echivoc rar.

De câte ori, prinși în nesiguranța unei fericiri banale, sau de câte ori, îndoindu-ne vag de neutralitatea noastră psihică, ne apucă subit o sfâșiere a inimii și suntem posedați de o tristețe rară? Înseamnă oare invazia tristeții și subtilul sfâșierii apariții din senin? Nu s-au pregătit ele continuu și subteran fără să știm? Izbucnirea sfâșierilor și a tristeților dă o dovadă de o prezență ascunsă a unui principiu impur care activează în umbra ființelor, sfâșiate de tristeți și triste în sfâșieri. Intervenția acestui principiu corespunde unei eroziuni continue și unei năvale intermitente. Cine a căzut pradă sfâșierilor e sfâșiat în fiecare clipă. Cu cât acela își dă mai rar seama de acest lucru, cu atât izbucnirile sunt mai puternice.

Nu este un om întreg acel ce nu cunoaște sfâșierile. Pentru a fi om dintr-o bucată, trebuie să te fi risipit în bucăți. În aceasta consistă opera sfâșierilor: în risipire și în verificare prin risipire. După ce ai pierdut ultimul element și ți-ai lichidat sufletul, să-ți refaci din neantul consecutiv sfâșierii rezistența și să triumpfi pe dărâmurile tale.

Tot ceea ce-i profund în iubire se manifestă într-o sfâșiere vecină cu distrugerea. Voluptatea îi împrumută

totuși un caracter pozitiv sfâșierii; încât tremurul erotic își prețuiește slăbiciunile ca tot atâtea renașteri.

— Nu se poate iubi decât imperfecția. Tot ce atinge perfecțiunea sau ne-o inspiră paralizează afecțiunea noastră. Oamenii doresc negreșit o forță infinită, dar în nici un caz perfecțiunea. Numai în imperfecțiune există ură, suferință sau iubire și numai prin imperfecțiune există indivizi. Oamenii au înțeles atât de bine insuficiențele perfecțiunii, încât au vorbit de un Dumnezeu care suferă și l-au salvat construind o întreagă teologie a imperfecțiunii divine.

Între a fi perfect și a fi ciumat, aș prefera totdeauna pe cel din urmă. Să ne mângâiem că istoria nu face nimic pentru a atinge perfecția. Refuzul practic și în gând al perfecțiunii mă leagă mai mult de pământ decât propria-mi materie.

Omul va trebui să facă un lucru mare și unic, dar care să nu-l ferească de imperfecție, de sfâșierile imperfecției.

Dacă adevărul, binele, frumosul ar face opoziție sfâșierilor, aș lupta pe viață și pe moarte pentru drepturile și triumful sfâșierilor.

— Imposibilitatea de a nu concepe eliberarea de timp ca o eliberare de viață... Veșnicia nu oferă nici o garanție că nu e nimic, încât dezmățul timpului exercită o atracție unică. Dacă timpul și viața pălesc în fața valorilor absolute, acestea nu par mai puțin palide în fața timpului și a vieții. Nu ne putem salva de amăgiri fără să ne dezamăgim. Dar ne putem salva de valorile eterne, fără să ne doară acest univers de amăgiri. Ce-i mai rămâne omului? Să accepte pe veci amăgirile. Este aceasta resemnare? Dimpotrivă, curaj suprem. Nu este resemnare, fiindcă amăgirile sunt un ireparabil ce l-am

putea evita, retrăgând tulburele asentiment dat vieții. Și apoi, te resemnezi la ce nu iubești.

Dar nu cred că nu iubesc amăgirile.

— Religiile și-au făcut un titlu de glorie din a fi recomandat învingerea orgoliului, fără să se întrebe dacă, fără orgoliu, omul mai are vreun rost în viață. Fără orgoliu nu există acțiune, fiindcă nu există individualitate. Cine este împotriva orgoliului s-a declarat dușman de moarte al vieții. Religiile trebuiau să ne spună clar și definitiv: nu suntem pentru moarte. Religiile au distrus toate amăgirile. Adâncimea lor este o prăpastie. A privi veșnic în afară de timp! Dar vremelnicia are ceva mân-gâietor, pe când veșnicia n-o putem iubi fără frică.

În veșnicie nu se pierde nimic. Dar mă simt legat de acest pământ, fiindcă e *pierdut*... Și dacă mi s-ar oferi ceruri peste ceruri și mi s-ar întinde în față farmecul atâtor vise întruchipate, pierzania în amăgiri pământești m-ar fura în vidul ei mai mult decât nimicul veșniciei. Înțelege cineva? Evadarea din veșnicie...

— Cine a gândit mult veșnicia, moartea, viața, timpul și suferința este imposibil să aibă un sentiment definit, o viziune precisă și o convingere determinată despre ele. Nu există un sentiment definit al morții decât la cei ce au gândit-o și simțit-o pe jumătate; nu poți avea o viziune precisă a suferinței; și este imposibil a avea o convingere determinată despre viață. Atunci când te-ai lichidat în ele și ai fost, deodată sau rând pe rând, veșnicie, moarte, viață, timp și suferință, nu se poate să le iubești fără să le urăști. O mânie admirativă, un dez-gust extatic și o plictiseală fermecătoare te apropie și te îndepărtează de ele. Ambivalența și echivocul țin de realitățile ultime. *A fi cu adevărul împotriva lui* nu este o formulă paradoxală,

fiindcă oricine înțelege riscurile și revelațiile lui nu se poate să nu iubească și să nu uras-că adevărul. Cine crede în acest adevăr este naiv; cine nu crede, stupid. Singurul drum drept este pe o muchie de cuțit.

Cu datele ultime, nu putem fi decât zăpăciți, de o zăpăceală divină și diabolică. Și în această zăpăceală se naște un surâs cosmic în locul surâsului direct, ochii îi apropie ordini nevăzute sau pleoapele se-nchid spre a le ascunde, simțurile se deschid spre taine și gândurile cu evidențe acoperă tainele.

— În numele frumuseții, ne-am putea dispensa de profunzime. Este necesar să distrugem aspectele, ză-rind dincolo de ele? De atâtea ori, aspectele sunt un reazem, pe care atât de rar ne sprijinim când suntem departe de ele. Cu cât lăsăm mai în urmă aparențele, cu atât reazemului îi pierdem mai mult urma. Toată mișcarea pare un dans al aparențelor și toată muzica, o chemare a lor. Nu poate fi salvată decât o adâncime: aceea care vede în adâncul aparențelor, în fundul amă-girilor. Numai o astfel de adâncime ne poate da gustul aparențelor și al amăgirilor.

Nu se poate iubi viața fără gustul amăgirilor. Când mă vor îmbrățișa toate lucrurile care trec?

— Câtă viață ai pus în gânduri, atâta moarte este în tine.

— Să te simți viu în halucinația ultimei bucăți din tine, în vârtejul lăuntric al lacrimilor, să fii delicat ca o iluzie în năvala unei forțe obscure, să te sugrume visul cel mai inocent, să te răstoarne o presimțire și să te iz-bească imaterialul! Acele vibrații halucinante, care a-runcă tristețile în aer, care sar peste înfrângeri, peste regrete, peste materie și formă și întind punți spre nu

știu ce lumi, pe care am dori să le pierdem spre a ne pierde în altele!

Ce lume nu este prea îngustă pentru excesul unei inimi? Nu pot fi întreg decât în sfâșieri.

— Pentru ca să nu te faci de râs în istorie, trebuie să fii poetic și cinic. Dacă nu poți călca peste prejudecățile pe care le iubești, pentru ca apoi să le iubești și mai tare, te va călca istoria. *A da lovitura* în timp — este singura salvare după eșecul în veșnicie. Omul nu poate ținti decât să devină sau Dumnezeu, sau om politic.

— Poate că omul ar suporta cu un curaj neînfrânat durerile, dacă n-ar fi singurătățile care le însoțesc. Acestea sunt înfricoșătoare și amenințătoare. Omul suportă mai ușor moartea decât singurătatea. Nu există decât o lașitate: în fața singurătății. Și această lașitate este cu atât mai gravă, cu cât omul este singur, în esența sa. Teama de singurătate este o autotrădare.

— Libertatea este un jug prea mare pe capul omului. În teroarea cea mai feroce, el este mai sigur decât pe căile libertății. Deși a fost concepută ca suprema pozitivitate, libertatea n-a încetat niciodată a-și descoperi reversul ei negativ. Drumul sigur al prăbușirii este libertatea. Omul este prea slab și prea mic pentru infinitul libertății, încât acest infinit devine un infinit negativ. În fața lipsei de margini, omul își pierde propria lui margine. *Libertatea este un principiu etic de esență demo-nică*. Paradoxul este irezolvabil.

Libertatea este prea mare și noi suntem prea mici. Câți dintre oameni au meritat-o? Omul iubește libertatea; dar îi e frică de ea.

— Nu cunosc decât două sfâșieri: iudaică și rusă. (Iov și Dostoievski.) Popoarele celelalte au putut suferi nesfârșit; dar n-au avut pasiunea suferinței. N-au misi-

une decât popoarele care s-au călcat pe ele însele în pi-cioare, care au reeditat pe Adam. Un popor care nu în-dură în existența lui istorică întreaga tragedie a istoriei nu se poate ridica la mesianism și la universalism. Un popor care nu crede că are monopolul adevărului nu va lăsa urmă în istorie.

— În gândurile cele mai banale și în actele cele mai neînsemnate, te surprinde uneori suspendarea subită a timpului. Un fior rar te duce undeva departe și, în loc să te lase progresul timpului în urmă, i-o iei tu înainte. Nu știi dacă este veșnicia care te-a furat sau un viciu în conștiința temporalității. Suspendarea subită a timpului dovedește cât ești de străin în sânul însuși al vieții și cât de pregătit ai fi de o evadare, dacă ai dori-o. Lumea ar fi putut foarte bine fi altceva decât viață și, mai cu seamă, moarte! Nemurire, bunăoară.

— Doamne, nu ți-e teamă că spaima noastră va răsturna legile naturii, natura și pe tine? Sau tu nu cunoști spaima creaturii? Cine ne va vindeca de spaimă, Doamne, odată ce fiul tău ne-a mărit-o?

— Cum să ai curajul să tragi ultimele consecințe, când ele te duc totdeauna în afară de lume?

Pentru a îmbrățișa pământul, nu trebuie să tragi nici o consecință: iubirea să fie iubire; gândul, gând; fapta, faptă. Cum se vor amesteca, ai apucat pe calea consecințelor, pe calea pierzaniei.

Renunțarea este un alt cuvânt pentru ultimele consecințe. Dar eu vreau să mă distrug în lume...

— Ca oamenii să fie singuri, înțeleg; dar ca adevărurile?! Și totuși, adevărurile sunt singure, mai singure decât bănuim. Toate adevărurile particulare, care ar constitui coloanele unui adevăr universal, reprezintă în

fond individuații logice, izolate în limitarea lor. Care-i acel adevăr universal care să le încoroneze și să le justifice? Îl știe cineva? Se pare că unii l-au știut și chiar ni l-au spus. Dar nu știu de ce l-am uitat. N-avem memoria divinității. Oare Dumnezeu să fie atât de departe?

Adevărurile n-ar mai fi așa singure dacă pe ele s-ar rezema Dumnezeu. Așa, ele pe cine susțin? *Ideea* de adevăr, Binele, Frumosul? Acestea nu dau viață și se știe doar că adevărurile nu sunt *vii*...

Acum înțeleg de ce omul nu poate fi mângâiat. Ce sprijin să-i dea adevărurile? Ele au supt omului toată viața. Și n-au reușit să fie mai pline ca el. *Singur între adevăruri singure*, iată un adevăr despre om, care-i poate servi de definiție.

— Din ce fugi mai mult de problema omului, din aceea ea apare mai stăruitoare și mai irezolvabilă. Cu cât te pasionezi de probleme mai neomenești, cu atât omenescul îți crește în obsesie. Nu s-ar putea gândi eternitatea fără *noi*? Numai așa ar trebui gândită. Dar te gândești cu un nesfârșit regret că toți cei ce au meditat veșnicia s-au preocupat de om mai mult decât toți istoricii laolaltă.

Eliberarea de omenesc nu e posibilă, fiindcă nu se gândește viu decât pe om. O reflexie continuă și torturată, scoțându-te din rândul oamenilor, nu te obligă mai puțin la o definire neîncetată față de fenomenul uman. De om nu se poate scăpa. Încotro ai lua-o, îți iese în cale. El însuși a ținut calea divinității. Dumnezeu l-a făcut după chipul și asemănarea sa; omul s-a răzbunat, și a acoperit figura lui Dumnezeu cu masca sa. Nimeni și nimic nu-i scapă acestui scăpătat al naturii. De ce sursă s-a îndepărtat, de însetează cu cât cucereș-te mai mult? În loc să se înstăpânească în natură, a scăpătat. Și ce avere a pierdut? Extazul vieții,

Înlocuit de *conștiința* vieții. Ce i-a tulburat extazul? De ce a vrut să *știe* că trăiește? Viața trăită anonim și universal, în anticipările individuației, nu dă ea fiori absoluți? Insuficiențe originare ale vieții au dat naștere conștiinței, go-luri inițiale i-au pregătit apariția. În om, s-au vărsat toate golurile vieții și ca atare toate disponibilitățile spre conștiință. Nouă ne datorează viața menținerea ei: am salvat, în tragedia noastră, natura de la vid.

— Cât de mare ar trebui să fie cunoașterea ca să scăpăm de tristețe, este tot așa de greu de spus, pe cât e de ușor a stabili cât trebuie să fie de mică pentru a

nu o avea. Există, ce e drept, o tristețe care n-are legătură cu cunoașterea: o tristețe minerală, nici măcar biologică. La demenți și la popoarele primitive, se sfâșie materia în sine; o tristețe oarbă, pornită din obscurita-tea materiei; din nediferențierea și greutatea ei. Îi apasă materia, și tristețea lor este chinul materiei.

Tristețea consecutivă cunoașterii măsoară greutatea materiei în nesfârșire și izolează, de acest infinit gravi-tațional, conștiința. Este o tristețe care vede ce ușor ar fi putut să nu ne aparțină lumea. Când cunoașterea s-ar întinde pe toată sfera lumii, n-ar mai fi nici un motiv pentru a fi trist și cunoașterea ne-ar scoate din lume pentru a ne face triști altundeva. La un moment dat ar trebui să se oprească cunoașterea și tristețea. După ce am termina de cunoscut, am cădea în extaz. În fața cui? Eu nu pot să răspund. Dacă aş răspunde, ce rost aş mai avea *aici*!

— Trosnesc în tine epoci geologice? Dacă nu, de ce vorbești de timp? Fost-ai marea, în care s-au vărsat fluviile timpului? Dacă nu, de ce te mândrești cu istoria? Adunat-ai toate lacrimile ce nu s-au uscat și le-ai

replâns pentru a le reda pământului și a mângâia ochii și inima? Sau nu știi ce e durere și alinare și uitare? De câte ori scăpat-ai oamenii de la rușinea unei morți corecte? La câți le-ai murit moartea, ca să ai dreptul la nemurire?

Cunoști dorința de a cere iertare și ultimului vierme? Sau nu cunoști răzvrătirea îngerească împotriva păcatului?

N-ai fost nicicând melodie venind de undeva spre pământ? Sau nu știi ce e căderea, regretul și pierderea? Te-a durut cândva risipa amăgirilor, încovoiat sub bles-temul esențelor? Sau nu știi ce e ispita amăgirilor și spaima de înmărmurire?

Că nu este decât tot ce trece — nu te-a prins ca un adevăr și acest adevăr nu te-a împins împotriva gândului?

Că tot ce rămâne și tot ce durează rămâne și durează pe dărâmăturile vieții — nu te-a răzvrătit acest adevăr împotriva adevărilor? N-ai iubit cu dragoste arzătoare vremelnicul, din teama de veșnicie? Și n-ai încercat înveșnicirea clipei, ca să scapi atât de timp, cât și de veșnicie?

De câte ori fuga de pământ ți-a fost regret și de câte ori mâhnirea te-a reînfiat pământului? N-ai bănuțit că dacă viața ne îndepărtează de pământ, prin moarte suntem fiii lui; că de pământ suntem legați prin ceva ultim?

Cunoști tu spaima fără leac sub care se zguduie legile trupului și ale inimii și care mărește clipa pe conținutul lumii? De nu, în zadar vei căuta pornirea rostogolirilor; străine îți vor rămâne coloanele și dărâmăturile lumii, fără spaima fiecărei clipe...

— Tot mai mult mă conving că în melancolie *presimțim* totul și că în sfâșiere *știm* totul. Nu există decât sfâ-

șieri ale inimii: și inima nu cunoaște spațiul... De aceea îmbrățișăm totul în sfâșieri...

— S-ar putea încerca o întreagă teorie a sfâșierilor. Dar ce rost are să explici lucrurile dureroase? Explicația este fecundă și utilă numai când e vorba de ceva re-versibil și reparabil. Explicăm, când avem ceva de în-dreptat. Dar după sfâșieri nu mai putem îndrepta nimic, fiindcă nu mai putem sta drepti în fața lumii și nici lumea în fața noastră. Sfâșierile compromit geometria ascunsă a firii. Sau îi dovedesc ele ficțiunea?! Ce ordine invizibilă rezistă sfâșierii? La început n-au fost formele; legile nu sunt eterne; în substanța ei, firea nu e ordine; lumea s-ar putea întoarce oricând în haos, dacă ar vrea; creația nu precede distrugerea; *în* lume nu înseamnă *în* lege; omul caută libertatea cu furie și fuge de ea de câte ori o are; nimeni nu acceptă lumea, dar toți trăiesc ca și cum ea ar fi suprema valoare; dacă s-ar putea substitui lumile; pământul nu se va mai în-vârti regulat, ci se va sfărâma, ca inima; soarele n-are decât de pierdut, ne spune căldura sufletului. (Revelații ale sfâșierilor.)

Nu este greu de suportat acea groază care-ți provoacă o vibrație activă și un tremur exploziv, fiindcă manifestându-se în febră își consumă prin acest fapt intensitatea, groaza atenuându-se în teamă sau în nesiguranță. Dar este insuportabilă groaza născută în stupoare, într-un calm obscur, într-o înmărmurire subterană. Niciodată în viață nu simți mai mult nevoia de a striga: ajutor! sau de a scoate, mai puternic, un strigăt ininteligibil. În acel calm care te aseamănă celei mai mulțumite și mai echilibrate ființe, o catastrofă ți-ar părea o evidență, o prăbușire firească, o moarte acceptabilă. Groaza convertește în evidență tot ce e sinistru, și tot ce e divin devine monstruos, începând cu surâ-sul. Nici un om care nu simte groaza, acea

groază fără motiv, nu va înțelege nici un act „fără motiv”. Trebuie să faci ceva împotriva groazei. Și ceea ce faci nu va pu-tea fi înțeles de nimeni, fiindcă n-are un sens decât pentru groaza ta. De ce sunt adevărurile atât de sin-gure? Cu cât strigi adevărurilor mai tare: ajutor!, cu atât ele se ascund mai mult. Poate chiar fug. Sunt adevăruri prea mediocre, sau nu sunt făcute pentru această lume?

Numai religia ne mai mângâie de groază, fără să o anuleze. Groaza este o groază de lume. Religia, scoțându-ne temporar din lume, ne eliberează de „obiectivul” groazei.

Nu numai prin ură, dar și prin groază sunt fiul acestui pământ! Dar groaza va răsturna odată acest pământ; o groază prea mare îi va da foc, sau pământul se va aprinde din groaza cea mare a unui suflet. Va trebui redat soarelui acest pământ, căci lacrimile de mult au fost redade sufletului...

— Nu există nici un motiv de a nu fi trist. Așa este tristețea de legată de fire, încât precedă omul. Nu știi dacă la început era tristețea, și tristețea era de la Dum-nezeu, dar știu că au trebuit să apară întâile zile ale creațiunii, înaintea creaturilor. Omul nu mai putea evi-ta tristețea, și de aceea de-a lungul vremilor n-a găsit el nici un mod de a nu fi trist.

— Ce muzică e aceea care nu se naște și nu ne poartă în tristețe? Și nu este în tristețea muzicală dezamăgirea de lumea aceasta apropiată, ci de *depărtarea* celei divine. Muzica este de esență religioasă. Nu în zadar ea este singurul răspuns pe care l-a putut da omul glasurilor cerești.

— Surâsul adâncit și subțiat până la extaz; priviri spre tot ce nu va fi; mângâind planarea fără de nume, lipsită de substanță și neapartînând nici unei lumi

atinse de timp sau de absența lui; veghind în amăgiri divine și păzind liniștea uitărilor; cu aduceri-aminte din viitor și pierdut în așteptarea trecutului; răcorindu-te în inima soarelui și încălzindu-te în umbra lui Dumnezeu. Cred că înțeleg îngerii...

— Senzația aceea de rupere interioară, de plesnire a țesuturilor, de câte ori suntem siliți să alegem între timp și eternitate... Se dizolvă timpul în noi, sau ne apasă veșnicia? Uneori, dualismul timp — eternitate pare o pură ficțiune. Totul ia atunci culoarea unui timp în care ne târâm și care ne arde. Plenitudinea temporală împrumută vieții un ritm de exasperare fecundă, care se mărește până la o rostogolire în eternitate. În febra timpului își atinge viața maximul său. Culmile vieții se înalță pe exasperarea temporalității. Viața este *ne-eternitate*, adică tot timpul, plus câtimea aceea de veșnicie, rezultată din negația însăși a veșniciei. Omul nu poate trăi decât cu sferturi de eternitate.

— Și văd născându-se o epocă în care se vor sfărâma toate liniile, se vor sfărâma de prea mult tremur, și formele, de prea multă ondulație, își vor pierde conturul. Nu numai în artă, dar și în natură sunt epoci clasice. Și acestea vor deveni simple amintiri, în primenirea naturii, care își va schimba legile din groaza de permanență. Exasperat de banalitatea cosmică, omul va saluta haosul ca o apropiere a transfigurării cosmice. Când se vor arăta semne de primenire a naturii? Când omul, îmbătat de o altă ordine, de una divină sau de una diabolică, va călca peste legile naturii fără să sufe-re nici o înfrângere și nici o cădere.

— De câte ori furia și pasiunea mă aruncă dincolo de lume, de atâtea ori descopăr, în străfunduri, rugii și

chemări ale pământului. Nici o cale nu duce spre pământ, dar toate pleacă din el.

— În muzica lui Beethoven nu se ating culmi divine, fiindcă omul este un dumnezeu; dar un dumnezeu care suferă și se bucură *omenește*. Lipsindu-i aspirația și intuiția paradiziacă, tragedia umană este condiția lui divină. Deoarece umanul ia proporțiile divinului, transcendentul joacă un rol extrem de redus. O muzică demiurgică anulează pe Dumnezeu, fiindcă el este singura ei piedică. Un creator ca Beethoven nu poate crede Dumnezeu decât prin analogie. Extazul creației proprii îi poate trezi admirație pentru Dumnezeu, în nici un caz umilință. *Creatorul* nu se poate simți decât diminuat de creatori. Câte atribute nu i-a răpit Beethoven?

Această lume este *lumea*, în muzica beethoveniană. Tragicul în imanent este nota ce o separă de sublimul transcendent al lui Bach, la care culmile divine sunt înălțimea sa naturală. Sfârșierea umană și frenezia cosmică sunt pentru Beethoven un drum în sine, pe când pentru Bach, întrezăriri ale unui vis, de atâtea ori palpabil în elanul ceresc al sufletului. Prezența paradisului la Bach corespunde unei absențe totale la Beethoven. Înseamnă că acesta e nereligios? Beethoven e religios prin tensiunea infinită de creator, întocmai ca Nietzsche, al cărui titanism este de esență religioasă. Cum la Beethoven nu este nimic „psihologic”, fiindcă totul se înrădăcinează în cosmic (tristețe cosmică, bucurie cosmică), acesta substituie atâtea caractere divine, fără să înlocuiască divinitatea. Extazul cosmic nu l-a dus la panteism, fiindcă în cosmic regăsea elementele divine ale tragicului său uman. Nu cunosc creator mai puțin creștin ca Beethoven. *Admirația* pentru divinitate este cel mai mare act de revoltă de la Prometeu încoace. — Tristetea *cosmogonică* a acestei

muzici, tristețe care naște o lume și nu care sfărâmă o inimă.

— Viziunea pură a ne-semnificațiilor... Adică a despoaia de orice conținut esențe, amăgiri, intuiții, a le opri pulsația și a le vida consistența. Actele vitale devin deșarte în privirea ce nu cunoaște rezistența substanței. Viziunea substanțială solidifică și centrează fluiditatea amăgirilor, iar semnificațiilor le dă o bază și o rezistență vitală. Totul are un gust, fiindcă totul are o rădăcină. A vedea însă până în fundul semnificațiilor înseamnă a le nega în ele însele. Devitalizarea semnificațiilor le des-poaie într-o transparență echivalentă nimicului. Viziunea definitivă a unei semnificații o transformă în ne-semnificație. Atunci se naște dezgustul pentru tot ce ar mai putea însemna ceva. Luciditatea ultimă este ecuația: sens — nonsens.

Dezgustul din cunoașterea din dezgust, deoarece condiționarea lor nu presupune neapărat anterioritatea cunoașterii — reprezintă un proces de devastare a vieții. Este doar atât de știut că viața nu rezistă la temelii, că numai spuma ei are consistență.

— Acesta este drumul tristeții: din țesuturi la cer.

— Ochii ce se închid de câte ori ne deschidem lucrurilor netrecătoare... Pleoapele sunt porți masive care apără cetatea luminii. De ce sunt pleoapele atât de grele, de câte ori nu ne ispitesc amăgirile? Cu cât lumina lă-untrică e mai mare, cu atât sunt mai grele pleoapele. De câte ori orbirea interioară de lumină n-a refuzat soarele ca o pângărire... Cum apasă uneori pleoapele și se închid ferecate, fugind de lumină și apărând o co-moară născută din focul întunecimilor...

Dar ochii nu trebuiau să se închidă niciodată. Ei aveau să se răsfete în zâmbetul aparențelor. Numai

spi-ritul ne-a învățat că a sta cu ochii deschiși este conce-siunea maximă ce o putem face lumii...

Sunt lumini lăuntrice care pot face soarele gelos. De ce n-am renunța la ele pentru o strălucire unică și de ce nu ne-am pleca în fața întâietății soarelui? Ce este impur în lumină? Sau teama de îndoielile care ar răci căldura soarelui?

— Voi striga: ajutor! îngerilor. Ei răspund: dacă nu toți, cel puțin cei căzuți. Înfrângerile cerești mă mai pot consola.

— O gamă a temerii? O ierarhie a spaimelor? Se poate stabili care e spaima cea mai mare și spaima cea mai mică? Din moment ce „obiectul” spaimii o declanșează, ea existând totdeauna potențial, nu putem stabili nici o ierarhie din afară. Singurul lucru care s-ar putea face ar fi o constatare a inegalităților de potențial, care însă nu poate duce la construirea unei ierarhii valabile. A te teme de: Dumnezeu, moarte, boală, de tine însuși nu lămurește cu nimic fenomenul temerii. Teama fiind primordială, ea poate fi prezentă și fără aceste „obiecte”. Neantul este o cauză a spaimii? Dimpotrivă, este mult mai adevărat că spaima este o cauză a nean-tului. Spaima este generatoarea „obiectelor” sale, spai-ma dă naștere „cauzelor” sale. De aceea, în sine, spai-ma n-are motiv.

Frică, teamă, spaimă și groază prezintă o gradatie în intensitate, în nici un caz determinată de natura fenomenului. De moarte îmi poate fi, rând pe rând, frică, teamă, spaimă sau groază. Nuanțele abisale sunt influențate de dispoziția în momentul respectiv și de mobilitatea sufletească. Ierarhizarea este nevalabilă și din motivul că nu ni se revelează, într-o formă de teamă, mult mai mult decât în alta. Dacă *simțim* mai mult în groază, *înțelegem* mai mult în frică. În groază nu

se poa-te gândi, pe când frica permite o frenezie lucidă, un ne-astâmpăr al gândului.

— Umilința exprimă un paroxism al sentimentului creatural. Așa este omul de decăzut în umilință, încât se consideră ultima creatură, și așa este de înălțat, încât nu se adresează decât divinității. Umilința este dezgustătoare și sublimă...

— Dezgustul de tot ceea ce-i „înălțător”, de „bine”, de „adevăr” și de „frumos”... Și când te gândești că în numele acestor valori sau ficțiuni s-au făcut războaie, s-au creat sisteme de gândire și că prin ele se justifică istoria! Fără ele, cultura este inconceptibilă, iar spiritul o iluzie. Ce n-au făcut oamenii pentru a le salva! Prototipuri, categorii ideale, forme transcendente, numai și numai să fie cât mai inaccesibile, mai pure, mai inviolabile. Fiecare dintre ele are ca atribute pe celelalte. „Binele” nu este el înălțător, frumos, adevărat? Ce dezgust de aceste cuvinte: *tot ceea ce-i înălțător*.

Examinați, într-o clipă în care singurătatea v-a învăluit total, aceste „categorii eterne” și cereți ajutorul uneia, nu ca să vă scape de singurătate, ci ca să vă sprijine, și veți vedea ce reazem iluzoriu prezintă categoriile eterne. Vă vor fi, dimpotrivă, de un folos incalculabil or-goliul, tensiunea ca atare, dorința de glorie, de răzbu-nare, scrâșnirile, nu numai ale dinților, dar și ale ini-mii, vă vor ajuta nesfârșit toate „bunurile trecătoare”. Echilibrul mediocru a inventat „categoriile eterne”, pasiunea disperată a descoperit eternitatea lucrurilor trecătoare. Eternitatea nu se înțelege cu categorii eter-ne, ci cu flăcările disparente ale sufletului.

— Bach, Shakespeare, Beethoven, Dostoievski și Nietzsche sunt singurul argument împotriva monoteismului.

— N-aș avea decât o mândrie: să pot deveni un om de la care poezii ar putea învăța ceva.

— Bach este un alt cuvânt pentru sublim și cuvântul propriu pentru consolare. Muzica divină ne închide singură pleoapele. Ochii nu pot vedea decât pământul.

— Fiorurile cărnii ne leagă de pământ. Dar de cine ne leagă strigătele înăbușite ale cărnii, expansiunea du-reroasă a țesuturilor, convulsiunile nemărturisite ale organelor? Temperatura cărnii evaporează spiritul și ne îmbată într-o avalanșă de aburi. Ne mai poate lega furia carnală de pământ? Numai în echilibrul cărnii ne găsim o formă în lume; furia ei nu ne satisface decât în răsturnări care substituie pământului halucinația atâtor lumi posibile. Tragedia cărnii sunt regretele devenite flăcări, senzualitatea aprinsă de propria ei tensiune, tremurul celulelor, gata de a se risipi în haos. Insatisfacția cărnii ne scoate din lume mai repede decât detașarea spiritului. Până și carnea strigă după o altă lume. Nu în zadar religiile s-au ocupat — sau s-au mirat — de problema cărnii. Ele n-au rezolvat-o, dar ne-au convins că tragedia cărnii este o tragedie religioasă. Lupta dintre asceză și voluptate nu se va termina niciodată, deși omenirea, în genere, s-a decis pentru ultima. Prin aceasta, acuitatea conflictului individual n-a fost anulată. Asceza își are voluptățile ei, care o vor menține totdeauna și îi vor crea apărători fanatici. Sfințenia n-a rezistat prin ceea ce în ea este renunțare, ci prin voluptățile pe care noi nu le putem bănuși! Sfinții trebuie să fi cunoscut momente care ar putea trezi invidia celui mai mare închinător al simțurilor. Voluptatea, o voluptate

transfigurată și pură, este un element pozitiv al sfințeniei, prin care ea se leagă *direct* de o lume transcenden-tă. Precum voluptatea senzuală atașează imediat omul de lumea de aici, așa voluptatea sfântă — de o lume de dincolo. Prin voluptatea transfigurată, sfinții trăiesc în *imediatul* lumii celeilalte. Trăind în imediatul de dincolo, ei pot avea distanța de imediatul de aici în care trăiesc oamenii. Sfinții trăiesc *indirect* între noi și direct dincolo de noi. Aceasta nu înseamnă că sfântul trăiește într-o ierarhie a lumilor (pentru el totul fiind *egal*; amăgire — esență, interior — exterior), ci într-una a *voluptăților*. Nici unul dintre sfinți n-a disprețuit lumea noastră; toți au încercat s-o sfințească. Numai că oamenii au refuzat voluptatea rarefiată a paradisului, deoarece în ea n-au putut descoperi decât un vid divin, căruia i-au preferat voluptățile dense, dar trecătoare, ale cărnii. Sfinții au învins tragedia cărnii. Acest fapt ni-i face atât de stră-
ini. Sfâșierile cărnii sunt o mângâiere dureroasă la care nu putem renunța. Nu putem plăti atât de scump surprizele cerești.

— Dacă omul ar fi avut aripi, de mult ar fi zburat de pe pământ, iar raiul i-ar fi scăpat fără căderea în păcat. Omul este un paradox al naturii, fiindcă nici o condiție nu-i pare naturală.

— Totul în mine cere o altă lume. De nu s-ar naște acest pământ din concesiile imperfecțiunii mele, pierdut așa fi într-un refuz religios. Tot ce e religios se naște din refuzul acestei lumi, iar tristețea religioasă este fructul acestui refuz, ce nu s-a putut izbăvi în revelația alteia. Refuzul divin al pământului pleacă dintr-o nemângâiere sfâșietoare, pe care o putem îndulci cu o acceptare disperată a lumii. Din moment ce-mi este

interzisă gloria cerească, trebuie să-mi fie indiferent că aici, jos, voi ajunge ministru sau paznic de bordel.

ÎN UMBRA SFINTELOR - Cu toții trăim în adevăruri locale. Tot ce gândim este de circumstanță. Pretextul definește nu numai calitatea gândului, ci și a lumii; poate în primul rând a lumii. Căci să nu uităm că trăim *lume de circumstanță*. De câte ori nu ne apucă o dorință sălbatică de a scăpa de *accidentul* acestei lumi, de câte ori nu se reduce la iluzie pasiunea noastră pentru vremelnicie? Și atunci, la cine să apelăm? La oameni? Ferească Dumnezeu! Numai la sfinți. Despre acele clipe în care societatea sfinților ne dispensează de oameni, de orice fel de oameni; chiar de poeți...

Lectura sfinților este simțită ca o necesitate atunci când lumea aceasta nu mai poate constitui nici măcar o amintire, fiindcă acel reziduu de existență care o caracteriza, ca pretext, circumstanță sau accident, s-a subtilizat în nimic. Sfinții nu cunosc ce înseamnă aici. Ei n-au noțiunea de spațiu. De aceea se transpun și *ne* transpun atât de ușor în alte lumi.

Nu mergem spre sfinți pentru mângâieri, ci pentru a ne suplini decepția pământească și umană cu senzații de *ne-umanitate*. Cine în societatea sfinților se mai sim-te *om*, acela mai are mult de învățat în lume, pentru a se putea dezvăța de ea. Sfințenia este un dezvăț de lu-me. Târziu am ajuns să înțeleg cuvintele din revelația Sfintei Tereza: Tu nu trebuie să mai stai de vorbă cu oamenii, ci cu îngerii.

Sfânta Tereza de Avila — femeia care reabilitează un întreg sex condamnat — m-a învățat în cele pământești, dar mai cu seamă în cele cerești, mai mult decât nu știu câți mari filozofi. M-ar stingeri să fiu numit discipol al lui Schopenhauer sau al lui Nietzsche; dar oare mi-aș putea stăpâni bucuria, când m-ar chema *discipolul sfintelor*?

Cartea cel mai greu de scris, dar și cea mai fermecă-toare, mi se pare a fi aceea care ar trata despre proce-sul prin care o femeie devine sfântă sau este. Cine va prinde odată sensul ultim al sfințeniei și procesul prin care atâtea femei și-au lichidat condiția? Hildegarda de Bingen, Rosa de Lima, Mechtilda de Magdeburg, Lidwina de Schiedam, Angela de Foligno, Caterina Emmerich și atâtea altele, ni le va restabili cineva pământului? Sau mai bine zis: ne vor restabili ele cerului?

De ce vor fi nivelat oamenii atât de mult diferențele dintre sfinți și sfinte? Este drept că sfințenia n-are sex, dar se uită că unui bărbat îi e mai ușor să apuce pe căile sfințeniei decât unei femei. Între mediocritate și sfințenie, există înțelepciunea, care nu este o cale nefirească bărbatului, ci numai femeii. N-a existat până acum nici o femeie înțeleaptă. Atunci, cum ating femeile sfințenia? O vocație divină să explice acel salt? Pe când la bărbați accesul sfințeniei este gradat, acel al femeilor nu poate fi decât vertiginos, printr-un salt peste înțelepciune sau, într-un fel nu atât de rar, printr-un ocol făcut înțelepciunii. Este o mai mare renunțare în sfințenia feminină decât în cea masculină. Singura formă în care femeile și-au depășit condiția lor mediocră este sfințenia. Numai ca sfinte au produs ele ceva. În iubire n-au adus nimic nou în afară de prezența lor.

Și dacă aș încerca să desprind din trecut momentele cele mai greu de definit ale vieții mele, m-aș opri neapărat la acele petrecute în lectura Sfintei Tereza. Ardoarea delicată din setea ei cerească; o pasiune languroasă du-pă despământenire; erotica divină, transfigurată în pro-fetism și caritate. Fără să fi studiat opera acestei sfinte spaniole, n-aș fi înțeles niciodată lumea pe care ne-o dezvăluie extazul, dar mai cu seamă senzațiile consecu-tive lui. Gustului morții până la pasiune, rezultat din plenitudinea

extatică, din acel fior ceresc care epuizează vitalul, cine i-a dat un farmec sfâșietor, o salvare dramatică și o atracție dureroasă, cu o intensitate mai mare decât Sfânta Tereza? Excesul interior duce la as-pirația mistică spre moarte. Decât, Sfânta Tereza a fost prea mult creștină pentru ca să nu vadă în moarte drumul unei mari împliniri.

Când nu mai poți suferi ideile, cu sfinții și cu sfințele se poate trăi lume dincolo de gânduri. Deși mi-ar fi mai frică să fiu sfânt decât lepros, le recunosc sfinților avantajul față de celelalte forme de realizare, avantaj care consistă în distanța infinită de idei. Sfințenia nu cunoaște dialectica. *Este* primează totdeauna gândului; sau, mai bine zis, gândul nu adaugă nimic existenței. Ceea ce mă face să nu urăsc sfinții este atitudinea lor antifilozofică. Până când va trebui să tot afirmăm că ideile nu sunt un reazem?

Sfințenia este o *genialitate a inimii*. Din inimă se naște o nouă lume; elanul demiurgic al inimii superpune lumi. Inspirația creatoare a inimii este cheia pentru în-țelegerea sfinților. Capitolul principal al unei *cardiotici*, care s-ar ocupa cu sensul și cu logica inimii, ar trebui să trateze despre sfinți și despre infinitul inimii lor. Uneori, am o impresie până la precizie că inima Sfintei Tereza întrece dimensiunile lumii și atunci m-aș vrea legănat într-o inimă de sfântă. În limbaj mistic, am-ploarea inimii n-are termeni de comparație în lumea noastră. Și cum o să aibă, când lumea *noastră* nu este a sfinților?

Care poate fi o supremă mândrie pentru om? Să nu verifice legile naturii. Mulțimea le verifică și le ilustrează totdeauna; ceilalți, la fel... Eroii, geniile, rar de tot; sfinții, niciodată. Ei nu mai sunt în luptă cu natura, fiindcă ei nu mai sunt deloc *natură*. De aceea este așa de puțin natural să fii sfânt... Verifică și ilustrează legile naturii acel ce trăiește în fluxul anonim al firii.

Există pentru sfinți o regiune în care își pierd și ei numele. Este vorba de divinitate. Sfinții își pierd numele numai în fața divinității, fiindcă numai în fața ei *persoana* este o eroare. Cine știe dacă anonimatul în Dumnezeu nu este singura prezență...

A privit cineva stăruitor un portret de sfânt? I-a privit îndelung privirea? Îmi plac acei ochi neatașați de obiecte, iubesc ochii ce nu privesc spre pământ, privirile îndreptate în sus. Când mă gândesc la portretul sfântului Francisc din Assisi, al lui Zurbarán, încep să înțeleg de ce lumina lăuntrică orbește și face ochiul insensibil la lumina din afară. Cu adevărat: ce să mai privești în afară, când spectacolul lăuntric este un tumult și un deliciu divin? Fizionomia sfinților exprimă o dezertare din lume. Detașarea extremă de individual, de imediatul trecător, de sugestiile clipei împrumută feței o paloare transcendentă. Sângele nu mai poate pulsa în eternitate.

Decadența noastră, a tuturor, se exprimă în timiditatea de a privi cerul. Câți se simt deprinși a privi sus? Cred că totuși am păcătuit împotriva înălțimilor. Omul modern, mai mult decât omul de totdeauna, privește cu liniște numai în jos. Față de cer toate idealurile noastre sunt trădări. Vagul din privirea sfinților nu este o reacție adecvată la clarobscurul lumii exterioare, așa cum ne-a obișnuit un anumit romantism, ci dezinteresul de jocul fugar de lumini și de umbre în care trăim noi.

Oricât ar însemna sfințenia o pietate față de lucruri, ea nu le salvează cu nimic, fiindcă, din perspectiva lumii noastre, orice privire în sus este o trădare. Cerul anulează lucrurile și, oricât ar vrea sfințenia să sfințească tot, ea nu reușește decât să le palidifice în fața strălucirii transcendente. Pământul n-a câștigat nimic prin sfinți, a căror glorie n-a reușit să-l salveze decât prin ceea ce nu e el. Orice ar fi, în fața sfințeniei, pă-

mântul își pierde culoarea. Eforturile sfinților nu vor reuși să ne ducă mai departe de o zonă intermediară între cer și pământ.

Huysmans, care în secolul trecut a înțeles mai bine decât oricine sfinții și sfintele, s-a oprit într-un volum la viața extraordinară a Sfintei Lidwina de Schiedam. Suferințele infinite ale acestei sfinte, fantasticul și irepresentabilul existenței ei n-au un sens decât pentru acel care vrea să-și atenueze amarul condiției proprii, în comparație cu nesfârșitul suferinței ei. O lectură obiectivă și indiferentă convertește monumentalul acestei drame, mai mult divină decât umană, într-o monstruozitate. Cu adevărat: ce sens poate să aibă pentru un oarecare că Sfânta Lidwina a stat în pat aproape patruzeci de ani, că în acest timp ea n-a mâncat mai mult decât un om normal în patru zile? Sau că-i căzuse carnea și devenise un cimitir, dar un cimitir al perfecțiunii în bunătate? Un accident la patinaj, la vârsta de șaisprezece ani, a fixat-o viața întreaga-gă pe calea suferinței, vreau să spun, a sfințeniei. Și din cea mai frumoasă fată din Schiedam, a ajuns cea mai urâtă. Ajunsă numai nervi și oase, ea oferea un spectacol hâd de perfecțiune. Toată viața a plâns fără întrerupere — căci Lidwina n-a cunoscut somnul —, nu pentru a se lamenta de soartă, ci pentru a implora pe Dumnezeu s-o învrednicească de toate suferințele celor-lalți oameni, pentru a îndura și a prelua mizeria muri-torilor. Obrajii ei erau două șanțuri adâncite mereu de cursul neîntrerupt al lacrimilor. Și te întrebi: dintr-o iluzie de corp, cum s-au putut naște atâtea lacrimi, și îți vine să răspunzi că lacrimile au o sursă cerească și că putea să plângă altcineva prin ele. Sfânta Rosa de Lima spunea că lacrimile sunt darul cel mai mare al omului. Eu cred că le-a cunoscut și paradisul...

Pe patul de moarte s-a consumat însă minunea. Lidwina și-a recâștigat frumusețea anterioară accidentului care a condamnat-o la perfecțiune și sfințenie. Trăsăturile feței s-au îmbujorat în prospețime virginală, iar din corpul ei emanau mirosuri vrăjite, ca într-o incantație olfactivă.

În sfințenie, orice este posibil; dar nimic nu e explicabil. Acesta este farmecul echivoc al sfințeniei. Indefinitul îi mărește atracția, dar adâncește indecizia și tulbură siguranța atitudinii noastre. Nimeni nu poate crede ceva precis despre sfinți și nimeni nu poate fi sigur de sentimentul lui față de ei. Nimeni n-ar vrea să fie sfânt; dar lumea fără sfințenie ar fi un imens gol, așa încât trebuie să ispășească cineva în sfințenie neantul nostru de fiecare zi.

Diferența între un sfânt și un geniu consistă în faptul că la întâiul orice pas în viață este un progres în sfințenie, așa încât maturitatea indică totdeauna un apogeu, pe când la geniu progresul în vârstă de cele mai multe ori este o deficiență a genialității. Un geniu este o explozie și un dinamism care nu trebuie să se cultive în perfecțiune, deoarece creațiile geniale nu se condiționează, nu se însumează și, calitativ, nu sunt progresive.

Sfințenia, care presupune acea genialitate a inimii de care vorbeam, este lipsită de spontaneitatea unică din care se nasc operele geniale, în schimb are vibrația, continuă și ascensională, care determină orice viață de sfânt ca o încoronare. Sfinții, în deosebire de eroi, nu *cad*, fiindcă pentru ei ultima clipă din viață este culmea cea mai înaltă, rezultată din însumarea treptată a tutu-ror celor de dinainte, iar distanța lor de lume elimină conflictul și suprimă tensiunea unui dualism, care generează prăbușirea tragică a eroului. Sfinții, față de eroi și de genii, au o cale sigură și directă, deși ei pot suferi și suferă mai mult decât

aceștia. Sfinții sunt sin-gurele ființe care trag profit după suferință. Nu în zadar ea le este singura recompensă, după cum spunea Pascal.

Ce sânge se varsă în sfâșierile inimii? Despre acel sânge ce nu-l poate absorbi pământul... Sângele, născut pentru a ne îmbina cu timpul și cu pământul, și care ne scoate în afară de ele... Ce sânge e acel ce dă cărnii acel freamăt ceresc și-i împrumută o abstracție pe care n-a dorit-o?

Ce este sfințenia, dacă nu elanul sângelui spre cer? Dacă sfinții încep a se detașa prin spirit de pământ, nu este direcția schimbată a sângelui care-i împinge spre înălțimi? Pe luciul inimii sfinților, lunecăm spre cer.

Sfințenia este infirmarea supremă a biologiei. De aceea sângele sfinților nu mai aparține vieții...

Ah, cum aş vrea să sărut toate rănilor vieții, să mă scald în însângărările acestei boli...

— Teama n-are cuvinte; oroarea nu este inspirație; sfâșierea nu duce în mângâiere; îngerii nu salvează pământul; doar inima aparține cerului...

— Dacă într-o clipită ai înțelege totul și în acest act de înțelegere ai vedea contemporană întreaga devenire și toate aspectele lumii le-ai diferenția subit, îmbrățișându-le, oare nu te-ai opri pe veci, incapabil de a mai continua într-o lume epuizată? Sunt într-adevăr mo-mente de viziune mărită până la demență, care suspen-dă timpul, mișcarea, respirația. Ce se mai poate adăuga acestora? Extazul cuprinzând totul, ne aruncă pradă freamătului și nimicului. O ură cosmică naște un neant universal. Să-ți sfărâmi fruntea de stânci!

— Mă gândesc la Dürer, reprezentând în autoportret pe Isus, sau la Rembrandt, ridicând, în tabloul pătimirii, crucea Mântuitorului, după ce i s-au aplicat piroa-

nele. Mai mult chiar decât sfinții, ei sunt contemporani ai lui Cristos.

— De ce nu-mi este inima o mare de sânge fără fund, ca s-o revărs asupra lumii și să-i ascund petele într-o strălucire roșie și universală? Atunci, lumea ar merita jertfa sângelui și un pumnal introdus în inimă ar rezolva problema mântuirii.

— Muzica mă face contemporan inimii.

Golurile vieții sunt pauze ale inimii. Dar muzica este oroare de vid și plin al inimii. Și se infiripă în suflet acorduri care mă fac contemporan îngerilor...

— *Aud* timpul. Lunecând pe zgomotul lui înapoi, epuizând retrospectiv percepția lăuntrică a timpului, undeva, în infinitul amintirii, tăcerea mă scoate din clipe. După acel gol se tânguie ființa? Religia începe de la această tăcere. Dar noi nu putem percepe decât istoria — vibrația timpului.

— Caut omul, care de-ar fi fost Adam, și astăzi eram în paradis...

— În fiecare epocă, oamenii au *privit* altcumva. Lumea nu s-a schimbat, și nici ochii. Dar vizibilul a variat continuu, după mărimile inimii. Noi vedem astăzi *obiecte* și de aceea privirea are o direcție, un definit compromițător, o interesare în lume. Absență de infinit (spre care privește omul Renașterii) și triumf al imanenței. Cultura modernă este un impresionism, ale cărui nuanțe nu derivă din variații de intensitate, ci din multiplicitatea aparențelor.

De ce înțelegem atât de greu arta medievală, dacă nu din cauza inaccesibilului privirii?! Trebuie să faci abstracție de amintirea oricărui obiect, pentru ca să te

poți apropia de ea. Definiția Madonei? *Absența percepției*. Cred, într-adevăr, că madonele n-au văzut nimic, ca orice ființe care trăiesc în *viziune*. Poate că oamenii lui Giotto, vreau să spun sfinții lui, nici n-au înregistrat pământul. Mirarea continuă din ochii tuturor ființelor medievale derivă din ceva ce noi numai bănuim. Impre-sia stranie de *idiotie divină* din înfățișarea, gestul și mai ales privirea lor... Atât de mult au stat ele cu fața spre Dumnezeu, încât leșinul ceresc le-a răpit lumina ochi-lor...

— Cristofor Columb să fi spus oare Isabellei: „dă-mi, Mare Doamnă, corăbiile și ți le voi reînapoia cu o lume la remorcă”? Atunci, el a făcut o expediție religioasă, de-oarece sentimentul geografic al unei lumi este un sen-timent religios. Imperialismul geografic rezultă dintr-o incapacitate de respirație în spațiu, fiindcă orice spațiu e prea mic. Căutarea nemărginirii este o depășire a spațiului *prin spațiu*. Infinitul depășește întinderea, fiind el însuși întindere. — Sfinții nu cunosc spațiul, și nu-l cunosc fiindcă sfințenia este o stare religioasă *împlinită*, o dorință religioasă satisfăcută. Columb a fost atât de avid de spațiu fiindcă era un neîmplinit religios. El *sim-țea* ceea ce noi *știm*; nu poți deveni un intim al cerului înainte de a fi lichidat cu întinderile. Pentru spanioli, descoperirea Americii a fost un izvor de belșug, pentru Columb, o poartă spre cer.

— Uneori, senzația cea mai mică și mai indivizibilă ne apropie de absolut, ca o revelație. O atingere delicată a pielii ne umple de un fior mistic; amintirea unei sen-zații, de neliniște nepământeană. Culorile capătă stră-lucire transcendentă, iar sunetele accent apocaliptic. *Totul* este religios. O părticică de aer pare a degaja ace-eași participare la înțelesul extatic al lumii

ca spectacolul unei nopți de vară. A prinde tactil misterul și orice atingere ar fi o uimire sau o înmărmurire... Când ulti-ma senzație mă apropie de Dumnezeu ca o cantată de Bach... Oare mai există pământ?

— Este ștersă o gândire ce se dispensează de ideea paradisului și goală o simțire ce nu este o implorare a lui. Îmi pare uneori că toate gândurile și toate regretele ar trebui să facă o cunună în jurul lui și că toate forțele nemărturisite ale ființei ar trebui să ne împingă în extazul său. Paradisul este materializarea extazului și locul echivalențelor. Flori, flăcări, ape nu sunt decât adieri și toată firea nu este decât o adiere. Echivalențe în impalpabil și materialitate de fulg... Aș vrea să-mi țină umbră visele, și stâncile să nu fie mai grele ca lumina... Substituirea lumilor în ritm de adieri... adică a le pierde printre degete ca nisipul și a te mângâia în trecerea lor ca în atingeri de boare... Sunt degete ce pipăie margini de lumi și priviri neutre timpului, actuale în începuturi.

Mai există altceva în afara delirului ceresc și a prezenței cosmogonice? Căci delirul ceresc este sfârșitul gândirii, iar prezența cosmogonică sfârșitul omului.

— Începutul lumii este un delir cosmic. De aceea, orice delir este un apel la începuturi. Numai pierzându-ne conștiința, ne reamintim de paradis și uităm de spațiu. Căci paradisul este *spațiul* delirului ceresc.

— Iubesc fețele încoronate care au suferit de obsesia morții. Teama născută în confort, groaza mărită de putere și obsesiile alimentate de îmbuibare împrumută meditației morții o eleganță chinuită și o tortură somptuoasă. Sărăcia și cu Moartea seamănă ca două flori într-un buchet veștejit, încât săracii mor precum bogații respiră. Oare Filip al II-lea, la Escorial,

și Carol Quintul, la Yuste, nu s-au retras pentru a gândi limita puterii și a dominației lor, moartea?! Aceștia au vrut să domine moartea prin meditație, pentru ca ridicându-se deasupra ei, să nu vadă o iluzie în putere. Au înțeles însă la sfârșit că descoperirea morții nu te mai poate face *stăpân* pe nimic. Acel ce descoperă moartea e egal cerșetorului, care se deosebește de ceilalți oameni prin aceea că moartea nu-i mai poate descoperi nimic, *acoperit* fiind de ea.

Filip al II-lea, chemând pe patul de moarte pe fiul său, moștenitorul tronului, și spunându-i: „Te-am chemat ca să vezi unde sfârșește totul și monarhia” sau Carol Quintul, asistând la înmormântarea proprie, făcută mult timp înainte de a muri, pentru ca intimitatea cu deznodământul să-i atenueze teama, — nu se transformă sub imperiul fricii în cerșetori în *imperiul* lor? Sau împărăteasa Elisabeta de Bavaria, ascunzându-și după evantai, la recepții imperiale, expresia de resemnare și de groază și abandonându-se morții, care, după propriul cuvânt, „grădinărește” în ea!

Viziunea stăruitoare a morții nu te poate face decât cerșetor. Dacă totuși atâți regi singuratici și atâți alți singuratici neîncoronați n-au putut trage această consecință, atât de îngrozitoare pentru muritori și atât de banală pentru sfinți, nu se poate explica decât prin absența celui grăunte de demență, care, în limbaj ceresc, se cheamă sfințenie.

Cine a gândit totul, fără să devină cerșetor, se numește, în limbaj pământesc, filozof. Căci dacă filozofii se gândesc la o altă lume, ei sunt totuși *inapți* pentru ea.

— Când ascult sfârșitul lui *Matthäuspassion* de Bach, înțeleg pe acei oameni care s-au sinucis din nerăbdarea paradisului...

Un orgoliu ceresc mă leagă de paradis, mai mult decât îi îndepărtează pe creștini umilința de pământ. Distanța mea de creștinism: imposibilitatea de a concepe ieșirea din lume în afară de orgoliu...

— Mări și țări descoperitu-mi-au pământul. Dar inima e deșartă de el..

— Femeia nu-ți iartă nici o inocență, precum viața nici o luciditate.

— Gândul trebuie să fie virulent asemenea unei picături de otravă sau mângâietor ca o lacrimă de înger.

— Nu este clipă care, de-aș umple-o de mine, nu m-ar scoate din timp. De m-aș lăsa pradă mie, pe veci m-aș târî la intrările altor lumi.

— Numai fiind nedrept cu sfinții, poți recunoaște un drept acestei lumi.

— Toată viața voi fugi spre lumea în care oamenilor li se pare că *sunt*, ca lumea cealaltă să mă îmbrățișeze mai mult, tot mai mult. Hărțuiala între cele două lumi sau între nenumăratele care se interpun are o savoare cerească și un tragic pământesc. Zâmbetul îngerilor umbrește cunoașterea; dar de câte ori singuri în nemân-gâiere rămas-am în cunoaștere, lipsiți de adieri cerești... Coloanele lumii sunt regrete ce au devenit blesteme. Oare mângâierea noastră să fie prăbușirea lumii? Dar îngerii ne vor sări în ajutor.

— Cine a înțeles că lumea asta nu întrece condiția amăgirilor n-are decât două căi: să devină religios, salvându-se din lume, sau să salveze lumea, distrugându-se. Concesia pe care o facem pământului este jertfa vieții noastre. Și amăgirile au altar. Umbrele se hrănesc cu sângele și cu renunțarea noastră. Capitulările și la-șitățile în fața veșniciei constituie osatura lumii, căreia ne predăm — sau răspundem

numai unei tentații? Mă vor avea amăgirile întreg? Putea-voi să-mi pun nemân-gâierea în serviciul exclusiv al aparențelor? De mă voi amăgi, salvatu-le-am, ca amăgire între amăgiri.

— O presimțire de extaz echivalează o viață. De câte ori marginile inimii întrec pe ale lumii, de atâtea ori in-trăm în moarte de prea multă viață. Cuprinsul inimii, în care se rătăcește universul. Inima deschisă totului sau despre sfâșierile inimii... Și despre sângele inimii care nu pătează decât cerul. Doamne, roșii vor deveni țăriile de sfâșierile noastre!

Oare inima să mă fi dezlegat de pământ? Să-l fi înghițit ea? În ce colț să-l caut, pe ce fund să mă regăsesc? Doamne, m-am prăbușit în inima mea!

CUPRINS

I	
Extaz muzical	5
Despre fericirea de a nu fi sfânt	10
Asupra celui mai mare regret	12
Pentru cei mai singuri	28
II	
[Să izbucnim cu toată ardoarea]	39
III	
[Negațiile care nu duc la extaz...]	57
Profeția și drama timpului	67
A muri de elan	70
IV	
[Să renunțați la conștiință.]	78
Mozart sau întâlnirea mea cu fericirea	82
Mozart sau melancolia ingerilor	85
Jurământ vieții	95
Șoapte singurătății	96
Rugăciune în vânt	97
Păcat și transfigurare	97

Spovedania lucrurilor	105
Ispita umbrelor	106
Ceasul blestemelor	107
V	
[Simțit-ați vreodată.]	112
În ce fel viața devine suprema valoare	133
Reguli pentru a învinge pesimismul, dar nu suferința	140
Arta de a evita sfințenia	141
Reguli pentru a nu cădea pradă melancoliei	141
VI	
Despărțirea de moarte	142
Despărțirea de filozofie	150
VII	
[Oare se poate...]	168
Gustul amăgirilor	173
În umbra sfintelor	197